

PROLETAREC

Prvomajska številka.

Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze.

STEV.—NO. 972.

CHICAGO, ILL., 29. APRILA (APRIL 29), 1926.

LETO—VOL. XXI.

PO ŠESTINTRIDESETIH LETIH.

PRVI MAJ je simbol vstajenja življenja. Delavstvo ga je proglasilo za svoj praznik bratstva, solidarnosti in kooperacije pred šestintridesetimi leti. Ali praznovanje prvega maja sega še v prejšnje dobe, skozi do rimljanskih časov. V Angliji je praznovanje prvega maja starodaven običaj — pozdrav pomladi. Tudi cerkev praznuje mesec maj, seveda po svoje.

Prvi maj kot delavski praznik ima svoj izvor v ameriškem delavskem gibanju. Ali medtem ko so ga ameriške unije pozneje odklonile in proglasile prvi pondeljek v septembru, znamenje jeseni, za svoj praznik, je Prvi maj postal dan manifestiranja solidarnosti zavednega delavstva po vsem širnem svetu. In tako ga praznuje tudi zavedno ameriško delavstvo. Prvi maj ni navaden praznik kakor so drugi, ampak praznik, ki simbolizira vstajenje delavca sužnja človeka.

Šestintrideset let je v zgodovini lahko malo in mnogo. V vesoljstvu je pika. V zgodovini razvoja današnje družbe je mnogo, ali vsaj nam se zdi, da je mnogo. Čez tisoč let ali dva bo teh naših preteklih pet desetletij samo pika, v zgodovini človeštva samo nekaj strani. Za današnji čas pa pomenijo dobo, katera znači ogromen razvoj moderne tehnike, o kakršni ni človek prošlosti niti sanjal. Nastala je industrialna družba, ki pa ne služi tistim ki producirajo, ampak profitom. Profit je last tistih ki posedujejo produktivna in distributivna sredstva. Temu sistemu pravimo kapitalizem. Milijone proletarcev gará zanj in vse človeštvo je izkoriščano v interesu profita in privatne svojine. Poleg ogromnih bogastev, ki so v posesti nekaterih, imamo milijone bednih, ki garajo ali pa so že izgarani. Njihova mesta v obratih zavzemajo novi in tragedija izkoriščanja poteka nemoteno naprej. Vsi obrati, trgovina — sploh vse ekonomsko življenje, se suče okrog ene same točke: profit. Radi profitov nastajajo gospodarske krize, draginje, vojne, imperialistični pohodi v tuje dežele — profit je cesta na kateri dirka današnje človeštvo.

Komu koristi ta dirka? Čemu vojne, osvajanja, čemu trpljenja milijonskih množic, čemu neizmerno izobilje na eni in mizerija na drugi strani? Čemu naj bo človek rojen zato da prebije dan za dnem dolge ure v tovarni ali rudni-

ku ne da bi mu življenje v takih okoliščinah nudilo kaj drugega kakor kruh, in še tega ne, kadar ga družba vrže na cesto? In čemu naj bo drugi rojen zato da podeduje že ob rojstvu milijarde?

Smoter človeka je, da se dviga kvišku iz močvirja barbarizma v družbo, ki bo dostojna človeka. Prave civilizacije ni in je ne more biti v sistemu izkoriščanja in profita. Radi profita se goni v mučilnice otroke in matere, se ubija očete in se jim krade priložnost užiti vsaj nekaj dobrin življenja. Vlastodržci hočejo sužnje. Hoteli so jih v prošlosti in jih hočejo danes. Pobijali so upornike in mase držali v temi. Niso pa mogli zatreti ljudi, ki hrepene po svobodi in življenju. In tako imamo od nekaj borbo med gospodarji in podložniki, med izkoriščevalci in izkoriščanimi. Z njo so se sužnji osvobodili telesnega suženjstva, kmetje tlake, mezdni sužnji so dobili več pravic. In borba se nadaljuje, kajti vzrok borbe ni še odpravljen.

Svojestvo kapitalistične družbe je, da izkorišča tlačana človeka. Gospodarski sistemi prošlosti so imeli enako hibo. Gospodar je bil gospodar, in človek ki je delal, je bil suženj. Kapitalistični sistem je korak naprej od ekonomskih struktur prošlosti. Prišel je z iznajdbo pare, elektrike in drugih tehničnih pripomočkov za centralizirano produkcijo. In produkcija se bolj in bolj centralizira, vsa gospodarska struktura postaja bolj in bolj industrialna. In v tej družbi so nastali mogočni novi knezi brez knežjih naslovov — denarni in industrijski magnatje, današnji vladarji sveta. Oni ne morejo drugače, kajti porodila jih je tekma za profitom in v nji ne varujejo nikogar, ako jim je v napotje, in nikogar, ki jim more služiti za sveti profit.

Sužnji, ki nočejo biti sužnji, vedo, da sedanjí ekonomski sistem ni višek razvoja. Vedo, da je blaznost ubijati milijone s pomankanjem, ko je živil na izbero, da je barbarsko pobijati se med seboj, in največkrat niti ne vedeti čemu se pobijati. Človeštvo, kadar bo hotelo in znalo, lahko napravi odločilen korak naprej in zgradi družbo kooperacije na temelju pravičnosti. To bo socializem.

Za tako družbo manifestira zavedno delavstvo, gladi ji pota v ekonomskem razvoju in se bori, da doseže čim prej svoj veliki cilj. Predstavlja ga Prvi maj, vstajenje človeka!

ČLOVEKOVA MOČ IN ELEMENTI.

TISOČLETJA je človek trpel v borbi proti elementom. Ni jim bil kos, ker je pač produkt narave in je živel v naravi. Suše so mu ugonobile pridelke, povodnji in požari so mu uničevali posestva. Viharji in cikloni so mu podirali selišča. Vse je bilo proti njemu, posebno v prvotni dobi, ko je živel še na drevju in v duplinah.

In je še danes. Veliki potresi na Japonskem pred par leti in v Californiji, povodnji to leto v Evropi, cikloni v Ameriki, viharji v raznih krajih, nalivi, sneženi plazovi itd., itd., so elementi, nad katerimi človek nima nobene ukazovalne moči.

V dolgih tisočletjih svojega razvoja se je boril in gineval, in le močni in "srečni" so ostali. Ljudi je kosila zima, lakota in suša. Uničevala so jih povodnji in orkani. Begali so pred požari; in kapali so kot muhe, kadar so se razpasle epidemične bolezni.

Ali človek se ni spustil v borbo samo z zvermi in s človekom, ampak tudi z elementi. Zgradil je mostove čez reke, varne ladje, nasipe in jezove ter stavbe, do katerih požari in potresi nimajo lahko uničevalnega dostopa.

Nemogoče bi bilo popisati v enem članku kaj vse je človek že dosegel v borbi proti elementom. Mogočnejši so kakor on, vzlic temu je odvezel že velik del njihove mogočnosti, in borba je šele začeta. Naravnal je struge, jih ogradil z jezovi, napeljal vodne toke v puštinje in premagal sušo, spojil z raznimi pripomočki deželo z deželo za medsebojno pomoč, nakupičil živila da ne bi umrl gladu v slučaju kake katastrofe sedmih suhih krav, pa vendar je na svetu še veliko gorja, takega ki ga povzročajo elementi in še več tistega ki ga povzroča človek.

Človek, ki je že davno prekoračil mejo svojih nerazumnih prednikov, je v stanju ustvarjati čuda. In jih ustvarja. Ozrite se okrog sebe — veliko je že dosegel človek razuma v preteklih dobah. Domalega si je podjarmil celo elemente, ni pa še podjarmil samega sebe.

Svetovna vojna je bila človekovo delo. Ugo-

nobila je več življenj, uničila več bogastev in povzročila več mizerije, kakor naravni elementi v dveh stoletjih skupaj.

Sovražnik človeka in njegovega blagostanja je torej človek sam. On je ne le gradilna, ampak tudi uničevalna sila. Mori, požiga, ruši, podjarmlja in preliva potoke krvi. Milijone ljudi je sposoben spraviti po orožje za uničevanje. Vse dežele lahko mobilizira za rušenje. Vso znanost je sposoben vpsoliti za ta namen. In vsposobil jo je v zadnji svetovni vojni. Čemu jo je bilo treba? Kdo je na škodi, in kdo ima koristi?

UNIČUJOČI ELEMENTI.

Prišla je, ker človek še ni človek, ampak le nekaka naravna sila, ki se je še ne more kontrolirati. Mesarila je z dovršeno spretnostjo, rušila hitrejša kot se je kdaj poprej naučila graditi, dajala je povode za potoke solz, ni pa skušala ublažiti borbo povprečnega človeka za obstanek. Kaj je posamezen človek? Ako je samo navaden človek, delavec ali kmet, kdo se bi oziral nanj? In res, svet se še ne ozira nanj.

Dosedanje iznajdbe na polju tehnike, vse kar je človek do danes dosegel, dokazuje, da je v stanju premagati ali pa vsaj v glavnem omejiti vse

škodljive vplive naravnih elementov, ki mu povzročajo gorje in škodo.

Ni pa še dosegel stopnje, ki bi značila, da je premagal svoj barbarizem, svoje uničevalne sile. Kolje in ruši, izkorišča in tira samega sebe v pogubo. Ali vendar, pokazal je, da more napredovati tudi kot človek, in napreduje.

Človek barbar je uničujoč element, ki ga kontrolirajo instinkti. Tak človek je živel in delal kakor barbar; in danes, v dobi toliko opevane civilizacije, ni še postal človek razuma, pač pa je še vedno človek strasti. Le včas ga nadvlada razum, le gotova gibanja streme spremeniti vso človeško družbo v človeško. Samo v tem cilju je njena civilizirana bodočnost.

Cilj človeka je, postati človek, v dosego tega pa mora prej poraziti človeka-barbarja, ki je edina ovira človeški civilizaciji.

Prvemu maju naproti.

ANGELO CERKVENIK:

DANES.

DANES.

Po vseh zemljah od morja do morja,
po vseh morjih od kopnega do zemlje
sopiha črna, kovinasta zver.
Na čelu ji velike rdeče zastave
z zelenjem ovite
in dvoje trdih, črnih obrazov na levo in desno.
Dalje, dalje vihra po temnosvetlih železnih
kačah,
dalje, dalje po oljnatomirnem, zelenem morju.
In povsod ji vzklikajo
temni, bolešno razorani obrazi milijonov —
po zelenih pašnikih,
po skalnatosivih divjih planinah,
po rekah širokih,
po rudnikih črnih,
pri plavžih gorečih,
pri morskih skladiščih,
pri postajališčih železniških,
po velemestih milijonskih,
po naselbinah najsamotnejših —
povsod ji pojejo pesmi množice,
množice v nepreglednih sprevodih,
množice, vznícene, plameneče v ognjenem
hrepenenju,
ki goreče se polje po dušah in mozgih njihovih
kot dolge, rdeče zastave na mlajih,
na hišah,
stolpkih visokih,
tovarnah in dimnikih njihovih,
povsod ji pojejo, kličejo, z vulkansko močjo
bruhajo svoje pozdrave,
spajajoč svojo vero, bolešt, hrepenenje in upe,
ljubezen bodočnost
v en sam krik pretresujoč:
"Danes je naš dan, naš Veliki Dan!"

Dalje vihraš, vedno dalje, črna ti zver,
velike so tvoje oči, v njih ljubezen brezmejna,
sovraštvo brez mej —
O, kje je zemlja, ki te ne pozna,
ki ne pozna rdeče tvoje glave
Kje zemlja je,
kje ljudstvo,
kje morje,

kje vera,
ki te danes ne ljubi, ti rdeča v svojem hrepe-
nenju,
črna od črnega težkega dela,
zelena po upanju in spomladi
Ti glava (in duša prečudovita!) silnega stroja,
ki vihraš po morjih in zemljah:
Kje je jezik, ki te ne razume,
kje bitje, ki te ne sovraži ali — obožuje?

Dalje, le dalje!
Vihraj kakor blisk in vihar!
Udarjaj, ubijaj, razbij, uničuj,
poderi, pohodi, zasuj!
In dvigaj, in gradi
in mrtve obujaj!
Prepletaj vse zemlje, vsa morja —
in pričaj milijonom: da silna si!
Pričaj jim, da vrtaš gore mogočne, trdne,
granitne,
da goniš svet čez globine oceanske,
kakor vihar najviharnejši goni neznamen papir-
ček v zračnih vrtincih,
da se podajaš v zračno prostranost (neštetokrat
padaš — neštetokrat zopet vstajaš!)
Povej jim, da hrepenenje te vodi v daljave
brezmejne,
tja daleč, ker solncá več ni in ne zvezd,
kjer solнца so še nepoznana, svetovje nesluteno
še . . .

Dalje, le dalje!
Rdeče zastave naprej pred seboj,
v sebi pa moč svojo silno, koščene in črne obraze,
in pričaj množicam milijonskim, —
milijonom boleštih obrazov,
milijonom mišic (titanske moči), v železje
vkovanih, —
danes v praznične obleke odetim,
pričaj:
"Še ga ni,
a prihaja!
Od vzhoda, zahoda, severa, juga
prihaja!
Prvi maj, praznik Človeka, prišel bo gotovo!"

JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA.

F. Z.

JUGOSLOVANSKA Socialistična Zveza je bila ustanovljena na njenem I. zboru dne 3. in 4. julija 1910 v Chicagu. Do tedaj so obstojale slovenska, hrvatska, srbska in bolgarsko-macedonska socialistična organizacija. Idejno so delovale skupno, toda organično so bile samostojne enote.

Slovenska sekcija se je pričela z ustanovitvijo prve postojanke l. 1900 v Chicagu. Ni pa funkcionirala kot sekcija dokler ni pričel l. 1906 izhajati "Proletarec". Imenovala se je potem nekaj časa "Jugoslovanska Socialistična Zveza", toda ker so bili njeni člani v glavnem slovenski delavci, in ker so ostale jugoslovanske narodnosti imele svoje samostojne socialistične skupine, je tudi skupina slovenskih klubov opustila ime J.S.Z. in nastopala pod imenom "Slovenska socialistična zveza". L. 1907, — eno leto po ustanovitvi "Proletarca", — je imela J.S.Z. (slovenska socialistična organizacija) osem klubov. Leto poprej, ob času ustanovitve "Proletarca", sta bila samo dva. Bili pa so po naselbinah posamezniki, ki so prišli iz socialistične šole v Evropi, in ti posamezniki so bili pionirji vsega socialističnega dela med jugoslovanskim delavstvom v Ameriki. Klubi, ki so se ustanovili v letih 1903-10, so bili večinoma nestalni, kakor so bili nestalni ljudje, ki so se zanje največ trudili. Preseljevali so se iz kraja v kraj in kar so dosegli v enem kraju, je po njihovem odhodu propadlo, dokler se niso pojavili v njih novi agitatorji. L. 1910 je imela Slovenska socialistična zveza, jedro poznejše J.S.Z., klube v sledečih naselbinah: Chicago, Ill. (št. 1), Glencoe, O., Cone-maugh, Pa., ženski klub "Proletarka" v Chicagu, Cumberland, Wyo., Vandling, Pa., Sygan, Pa., Johnstown, Pa. Kansas City, Kans., La Salle, Ill. in Frontenac, Kans. Vsi ti klubi skupaj so imeli 230 članov. Dokler ni bilo hrvatske soc. organizacije, so hrvatski delavci pristopali v slovenske klube.

Prva hrvatska socialistična organizacija je bila ustanovljena l. 1903 Allegheny, Pa. Kakor skoro vsaka druga, je po kratkem času tudi ta prenehala, a se potem organizirala znova. Bolgari so dobili prvo socialistično organizacijo l. 1908 v Chicagu. Ustanovili so potem še kakih šest drugih, ampak njihovo vitalnost so razdejali notranji spori glede razlik, ki so obstajale med "ozkimi" in "širokimi" socialisti v Bolgariji.

L. 1909 je dobila ideja za združenje vseh jugoslovanskih socialističnih skupin močno zaslombo, tako močno, da se je dne 25. in 26. decembra 1909 vršila v Chicagu pripravljalna konferenca za sklicanje skupnega zbora, na kateri

so bili zastopani slovenski, hrvatski, srbski in bolgarski socialisti. Svoje predloge za sklicanje zbora in ustanovitev skupne federacije je dala posameznim organizacijam na referendum. V sklicateljskem odboru so bili, Dimiter Ekonomoff, Milan Glumac, Ivan Molek, Milan Hedji, Dušan Popović, B. R. Savić, N. Stojanoff, Jože Zavertnik starejši in in Štefan Zlodi.

Članstvo vseh na decemberski konferenci zastopanih organizacij se je izreklo z veliko večino za skupen zbor in ustanovitev Jugoslovanske Socialistične Zveze. Sklicateljski odbor je bil gotov s pripravami v začetku poletja 1910 in razpisal volitve delegatov. Vsaka organizacija (klub) je imela pravico do dveh. Tako so bila uglajena pota prvemu zboru J.S.Z., ki se je vršil dne 3. in 4. julija 1910 v Narodni dvorani na So. Racine in 18. cesti v Chicagu. Delegate je priglasilo enajst organizacij. Na zboru je bilo osemindvajset zastopnikov in članov odbora. Predsedoval mu je Tomo Besenić, podpredsednik pa je bil John Petrich. Zapisnik sta pisala Frank Petrich in Ivan Masten.

Referanti in poročevalci o socialističnem delu med jugoslovanskim delavstvom v Ameriki in o raznih problemih, tikajoči se delavstva, so bili na I. zboru JSZ., Frank Petrich, Tomo Besenić, B. Savić, Dušan Popović, Dimiter Ekonomoff, Milan Glumac, Jože Zavertnik st. in Štefan Zlodi.

Od tedaj naprej se je socialistično gibanje našega delavstva razvijalo v mejah J.S.Z. Skoro vsaka večja naselbina in številne manjše so ustanovile socialistične klube. JSZ. je razvila agitacijo v najširših oblikah. Aktivnosti so naraščale. Postala je ne le propagandistična, ampak tudi važna prosvetna organizacija. Iz male peščice socialistov, ki so pričeli l. 1900 orati ledino, je zrasla močna, vplivna enota, resnična predstavnicja jugoslovanskega delavstva v Ameriki.

Višino je dosegla v letih 1917—18, ko je imela nad 3,500 članov in članic ter okrog 75 klubov. Dosegla pa je celo število 115 klubov (maja 1918). Po narodnosti je bilo nad tisoč Slovencev, ostali so bili Hrvatje in Srbi. Bolgari v J.S.Z. niso bili nobenkrat zastopani v večjem številu, vdrževali pa so svojo posebno sekcijo, ki je pošiljala na zборе J.S.Z. bratskega delegata.

III. kongres J.S.Z. je bil zadnji pred cepitvami. Vršil se je 2., 3. in 4. julija 1916 v Chicagu v Narodni dvorani, v istem poslopju v katerem se je J.S.Z. ustanovila. Udeležilo se ga je 60 delegatov; vseh članov zbora je bilo 80. Taktična nesoglasja v federaciji ta zbor ni mogel rešiti, in spor v JSZ. se je nadaljeval, dokler se ni razdelila v strogo avtonomne sekcije.

Zaključek springfieldske konference JSZ. l. 1918 za izstop iz soc. stranke, izključevanja federacij iz soc. stranke, ruvarjenja ekstremističnih struj, progoni itd., so bile stvari, ki so po svoje vplivale na J.S.Z. kakor na stranko v celoti in druge njene federacije. V ameriškem delavskem pokretu je zavladała kriza in noč. J.S.Z. se ji ni izognila.

IV. zbor J.S.Z. se je vršil dne 27., 28. in 29. maja 1923. Udeležilo se ga je 25 delegatov, 14

J.S.Z. je danes v glavnem organizacija slovenskega socialističnega delavstva, kakor je bila več let v začetku. Poleg slovenske ima tudi srbsko sekcijo, katera šteje le malo članov, dasi v aktivnostih, ki jih vrše v Chicagu, ne zaostajajo za nobenim klubom JSZ.

J.S.Z. je prebolela krize in se ohranila na površju tudi v najtežavnejših časih, kar se more trditi le o malokateri federaciji, ki pripada, ali je pripadala socialistični stranki. Med sloven-

ODBORI J. S. Z. — Člani eksekutive, nadzornega odbora, prosvetnega odseka, in nadzorni odbor slov. sekcije. Na sliki so vsi, razen Thalerja, Kokotoviča, B. Novaka in J. Ovna. **PRVA VRSTA OD LEVE NA DESNO:** Frank Udovich, Frank Zaitz, Vincenc Cainkar, Frank S. Tauchar, Božo Stojanovich, Sava Bojanovich. **DRUGA VRSTA:** Frank Florjancich, Chas. Pogorelec (tajnik), Geo. Maslach, Fred A. Vider, Filip Godina, Frank Alesh, John Olip.

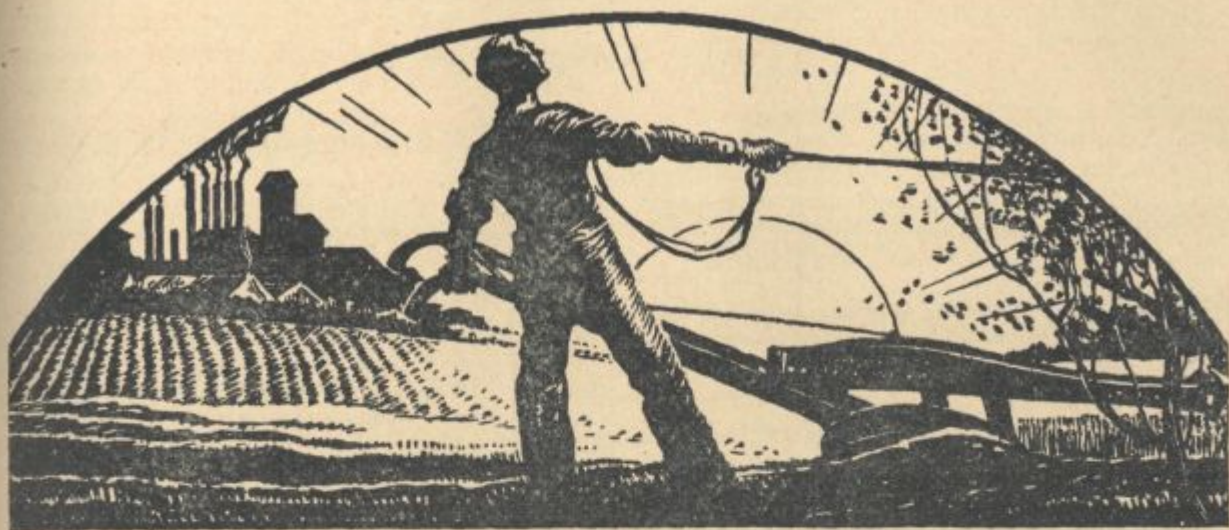
članov sekcijjskih odborov in pet bratskih delegatov. Od tega zbora naprej gre J.S.Z. zopet navzgor.

Njen V. redni zbor se je vršil dne 11., 12. in 13. julija 1924 v Clevelandu. Zastopanih je bilo 27 klubov, Konferenca J.S.Z. za zapadno Pennsylvanijo in tri društva "Izobraževalne akcije JSZ." Oba ta zbora sta potekla harmonično in konstruktivno.

Prihodnji, ali VI. redni zbor J.S.Z. se bo vršil dne 3., 4. in 5. julija to leto.

skim delavstvom je JSZ. ohranila prvenstvo, med hrvatsko in srbsko pa mora prej ali slej priti spoznanje, da je JSZ. tudi njegova boriteljica in resnična zastopnica delavskih interesov, in da je njena taktika prava, kar je dokazala zgodovina našega pokreta.

J.S.Z. je organizacija, ki ima za seboj burno zgodovino in veliko veliko storjenega dela. Pred seboj ga ima še cele gore neizvršenega. J.S.Z. ne pozna odmora, ampak samo delo in borbo, zato mora naprej.

TRESI SE, GOSPOD!

Ivan Molek.

TO ni potres . . .
 Rdečih jezikov ni iztegnil vulkan.
 Mirujejo sile titanske v zraku
 — a vendar se trese marmorni stan.

Hujše kot vse sile,
 zaklenjene v zemlji in nebu,
 zadel je gospodov stan
 naš — siromakov dan.

Siromak vstaja,
 prihaja
 svojo dedščino terjat.

To je gospodov svet.
 (Veste, kaj se to pravi?)
 Tisoč in tisoč rodov
 je vstalo in leglo
 in vsak rod
 je bil spodaj,
 nad njim pa gospod.
 Gospodov svet.

In zdaj vstaja,
 prihaja
 siromakov rod.

Gospod!
 Daj ključe sveta!
 Boš dal, boš dal!
 Tvoj hlapec je vstal.

Razbil, gospod, na hlapcu,
 na siromaku,
 železno svojo si pest
 — in s čim boš zdaj bil?

Zaman!
 Tvoj svet bo naš.

Siromakov zbujenih rod,
 mogočni zbor, zdaj terja:
 Daj svet, gospod!

Nič več drobtin!
 Nič več drobtin —
 drobtin pravice borne.
 Daj nož in hleb,
 da režemo mi —
 sami odrežemo si vso pravico!

To ni potres . . .
 Močnejše kot vse sile v zemlji in nebu
 trese tvoj marmorni stan
 naš — siromakov dan.

RDEČI ZVELIČAR.

HERMYNIA ZUR MUEHLEN.

Cerkev. Na oltarju gore sveče. Nad oltarjem se dviga velik, črn, lesen križ. Na stopnici pred oltarjem stoji moška postava, bosa, ogrnjena v razcapano haljo z izmučenim in trpečim izrazom na obličju. Z eno roko se opira na oltar.

DUHOVNIK (v mašnem ornatu, vstopi skozi stranska vrata; sledita mu dva mala ministranta v belih srajčkah. Stopa proti oltarju, a se mahoma ustavi in strmi na razcapanca): Tuj moški pred oltarjem? Neposvečene roke oskrunjajo svetišče, Bogokletstvo! Proč! Proč!

RAZCAPANEC: Jaz sem v svoji hiši.

DUHOVNIK: Ne izzivaj jeze božje. Kaj iščeš tu?

VEČJI MINISTRANT (plašno pocuka duhovnika za ornat): Prečastiti, poglejte, križ . . .

DUHOVNIK (se naglo ozre na križ in vzklikne): Prazen! Kje je Zveličar?

MANJŠI MINISTRANT (plaho): Tu stoji, pri oltarju.

RAZCAPANEC: Blagor njim, ki so čistega srca, ker njih je nebeško kraljestvo.

DUHOVNIK (strmi v razcapanca in zdi se, da ga polagoma spoznava. Z grozo): Kako? Kaj naj to pomeni? Zveličar mora vendar na križu viseti.

RAZCAPANEC: In če stopi enkrat doli v življenje? Saj sam učiš, da tvoj bog ni mrtva stvar. In zdaj vidiš: on živi.

DUHOVNIK (zmeđeno): Zveličar spada na križ . . . Ko pridejo verniki k maši . . . In najdejo križ prazen . . . Zveličarja tu, živega, kakor človeka . . . (kričé): Nazaj na križ, nam je potreben mrtev bog!

RAZCAPANEC: Da, takšen, ki ne vidi in ne sliši, mrtev kos lesa.

DUHOVNIK (obupano): Takšen nered! Ti stopaš raz križ, kakor stopa navadno človek iz svoje postelje. Napravljáš zmedo v naših pojmih . . . To ne pristojá Zveličarju . . .

RAZCAPANEC: Ne praznujete li danes moje vstajenje? Saj vendar veste, da živim.

DUHOVNIK: Tako učimo mi ne v e d n e ž e, ljudstvo.

RAZCAPANEC: Zakaj?

DUHOVNIK: Zato, da se da lažje voditi naši volji, če v tebe veruje.

RAZCAPANEC (začuden): Tega ne razumem.

DUHOVNIK: Ker se boji tvoje jeze, če bi se nam protivilo.

RAZCAPANEC: Jaz nisem tako učil.

DUHOVNIK: Tvoj nauk je kakor neravno zrcalo, v katerem vidi vsak spačen svoj lastni obraz.

RAZCAPANEC: Moje življenje nudi drugačen vzgled.

DUHOVNIK: Tvoje življenje? Ali imamo sploh dokaze, da si ti živel?

RAZCAPANEC: Vi torej učite nekaj, česar sami ne verujete?

DUHOVNIK: Kdo pa še veruje dandanes v pravljičice?

RAZCAPANEC: Kaj smatraš ti za pravljičico?

DUHOVNIK: Tvoje vstajenje na primer.

RAZCAPANEC: Slepci! Tisočkrat sem že pred vašimi očmi vstal in vi tega niste videli?

DUHOVNIK (strogo poučujoče): Ti najbrž ne poznaš legende, ki ovija tvoje ime; ti si samo enkrat vstal: v Jeruzalemu.

RAZCAPANEC: Ne. Tisočkrat sem vstal v vsakem človeku, katerega ljubezen je bila močnejša od smrti. V vsakem uporniku, ki je obtežen z okovi gineval v temnici. V vseh onih, katere ste obesili na vislice, sem bil vnovič križan.

DUHOVNIK (ogorčeno): Bogokletnik!

RAZCAPANEC: Ali zamore bog boga preklinjati?

DUHOVNIK: Tvoje božanstvo je zelo dvomljivo, saj si se sam imenoval sinu človekovega.

RAZCAPANEC: Samo en bog je, človek, ki ljubi!

DUHOVNIK: Govoriš o ljubezni. Ali so ljubili tvoji uporniki žrtve, katere so pomorili?

RAZCAPANEC: V čistih rokah je vse čisto.

DUHOVNIK (z grozo): Zločinec! Morilec! Boljševik!

RAZCAPANEC: Mar hočeš pozvati policijo?

DUHOVNIK (razjarjen): Kaj bi tratil čas tu s teboj. Ti sploh ne eksistiraš, nisi nikdar živel.

RAZCAPANEC: Za tebe in tebi enake gotovo ne.

DUHOVNIK: Mrtvi ne smejo vstajati. Tega zakon ne predvideva. Mrtev mora ostati mrtev. Nazaj na križ!

RAZCAPANEC: Zdi se mi, da cerkev uči, da se z vsakim grehom Zveličarja vnovič križa?

MANJŠI MINISTRANT (vneto): Da, tako so nas učili pri verouku.

RAZCAPANEC (mahoma razsrjen): Vi me križate vsak dan, vsako uro. Kjer kdo trpi po vaši krivdi, kjer dete joče od glada, kjer kdo umira od revščine, kjer kdo omaga pod težo suženjskega dela, tam sem jaz križan.

DUHOVNIK: Ti si vendar mrtev, brezčuten kos lesa in ne moreš videti.

RAZCAPANEC: Vaša krivda je tako strašna, da mora celo mrtva materija dobiti vpričo nje oči, da jo vidi in usta, da proti nji kriči.

- MANJŠI MINISTRANT** (začne jokati): Strah me je.
- RAZCAPANEC** (milo): Nič se ne boj! (poklekne poleg malčka): Glej, zdaj sem pa jaz še manjši ko ti, in tako je prav, ker ti si bodočnost, mali človek, mali bog.
- DUHOVNIK** (kriče): Bogokletnik!
- RAZCAPANEC** (se dvigne): Vi ste bogokletniki. Vsako dejanje, vsak vaš okret je bogokletstvo. Vaši pitani trebuhi, s katerimi se mimo lačnih drenjate, svilena oblačila, s katerimi mimo polnagih šumite: bogokletstvo. Vaše tovarne, ki oholo proti nebu svoj smrad bljujejo in požirajo življenja delavcev: bogokletstvo. Plesnjiva stanovanja v smradljivih kletih, kjer hirajo reveži: bogokletstvo. Javne hiše, v katerih se ljubezen kupuje za denar: bogokletstvo. Bojna morišča, kjer umirajo ljudje, da vam polnijo nenasitne žepe: bogokletstvo. Vi sami, vaše bistvo in vaše življenje: bogokletstvo!
- DUHOVNIK** (porogljivo): Ti nas ne boš spravil s sveta.
- RAZCAPANEC**: Misliš? Ali ne veš, da že stopam raz vseh križev, na katere ste me pribili? Da, vstajam iz vseh grobov, v katere ste me položili!
- DUHOVNIK** (zmedeno): Govoriš kakor blaznik. Kdo si vendar?
- RAZCAPANEC**: Jaz sem vstajenje in življenje v človeku!
- DUHOVNIK** (omamljeno): Kaj je vstajenje in življenje?
- RAZCAPANEC** (silno): Revolucija!
- DUHOVNIK** (odstopi preplašen za korak in zakriči): Revolucija . . . Na pomoč . . . Policija . . . (k ministrantom): Tecita! Privedita policijo! Saj sem vedno sumil, da je moral Kristus, če je res kdaj živel, biti blazen. Ker normalnega človeka bi gotovo križali.
- RAZCAPANEC**: Prav imaš, normalni ljudje dobe odličja.
- DUHOVNIK** (obupano): Temu človeku ni nič sveto. Sedaj zasramuje še celo vlado! To je nevarnejše kakor zasramovati boga, ker bog ne razpolaga z biriči, oboroženimi s strojnimi puškami in pendreki. Tecita vendar otroka, privedita policijo! (Oba ministranta odhitita. Cerkveni zvonovi začno zvoniti.)
- DUHOVNIK**: Verniki bodo vsak čas tukaj. Prazen križ nad oltarjem . . . Tak nered . . . Če škof zve . . . In ravno v moji župniji se je moralo kaj takega pripetiti . . . (proseče): Vzpnj se nazaj na križ in jaz ti bom služil zato vse svoje življenje!
- RAZCAPANEC**: Kolikokrat ste to že ljudstvu obljubljali?
- DUHOVNIK** (obupano): Ljudstvo, ljudstvo! Kaj mi mar ljudstvo?
- RAZCAPANEC**: Jaz sem ljudstvo, katero ste križali. Jaz sem mrtvo ljudstvo, ki je vstalo k življenju. Gorje vam! (Dva policaja planeta v cerkev).
- DUHOVNIK** (v eni sapi): Tukaj . . . Ta človek . . . Bogokletnik . . . Hujska k razrednemu sovraštvu . . . Boljševik . . .
- PRVI POLICAJ**: To zadostuje.
- DRUGI POLICAJ**: Čakaj. (K razcapancu): Imaš dokumente? Kdo si?
- RAZCAPANEC** (se dostojanstveno vzravna): Jaz sem rdeči Zveličar, ki je prišel, da sodi.
- PRVI POLICAJ**: Tu imaš; torej "rdečkar". (Oba policaja se spravita nad razcapanca ter ga vlečeta iz cerkve.)
- DUHOVNIK** (zmedeno): Težke sanje . . . Strašna mora . . . Ni bil nekdo tu, ki je trdil, da je legenda o Kristusu resnična, da bog živi? . . .
- (Orglje zabučijo, s kora zadoni pesem: "Kristus je vstal! Aleluje! Aleluja!")
- "Pod Lipo."

NAŠE PRVOMAJSKE IZDAJE V OBLIKI REVIIJE.

Prva naša majska izdaja v obliki revije je izšla l. 1917 na 32 straneh. Ker je "Proletarec" takrat izhajal še v obliki časopisnega formata, so jo dobili le tisti naročniki, kateri so jo posebej naročili. L. 1918 je izšla na 48 straneh, toda imela je manjši format kakor sedaj. Dobili so jo le tisti naročniki, ki so poslali posebna naročila. Decembra 1918 je "Proletarec" pričel izhajati v obliki revije in od tedaj dobe njegovo prvomajsko številko vsi regularni naročniki. Jubilejna in prvomajska številka, ki je izšla prošlo leto, je obsegala 76 strani in je bila do te največja, kar smo jih izdali. Ker jo dobe vsi naročniki, je umevno, da se povečajo stroški ne da bi se s tem zvišala naročnina. Zato smo se nanje obrnili, da naj v pokritje razlike pošlje vsaki kakih 20c v znamkah. Ostalo plačajo z regularno naročnino. Mnogi naročniki so se že odzvali, bodisi da so poslali vsoto za izenačenje razlike, bodisi da so naročili večje število izvodov prvomajske številke da jo razpečajo. Na tiste naročnike ki se še niso odzvali, apeliramo, da vporabijo poslani jim formular ter ga vrnejo uprništu, ako se jim ta številka zdi vredna vsote 25c. Ako ne, tedaj vsote ni treba pošiljati.

PRVI MAJNIK LETA 1890 IN LETOS.

JOŽE ZAVERTNIK.

Razdruževanje delavstva škoduje samo delavstvu in koristi samo nasprotnikom delavskih interesov. Moč proletariata je v solidarnosti. Ako ni te, je delavski razred vzlic svoji številnosti šibek in se ne more uspešno niti braniti pred svojimi sovražniki, nikar dobivati zmage. Naloga zavednega delavca je, učiti svoje tovariše, da ne bi sledili tistim ki jih zavajajo, ampak se organizirali v stranki, kateri solidarnost ni samo fraza ampak najvažnejši princip.

PRAZNOVAL se je prvi majnik prvikrat leta 1890. Čudne govornice so krožile o prvem praznovanju prvega majnika. Kapitalistične kroge je prešinil strah, kajti zanje je bilo nekaj strašnega, da delavci po vsem svetu in hkratu ustavijo delo. Strahu polne besede so šepetali drug drugemu v uho. Kaj se zgodi, ako delavci spoznajo svojo moč, ki lahko ustavi vsa kolesa po tovarnah in na železnih? To vprašanje je bilo na ustih kapitalistov in njih podpornikov, kolikor bolj se je bližal prvi majnik leta 1890.

Zbrali so vojaštvo v kasarnah, policijske rezerve so bile skrite na policijskih postajah. Ves kapitalistični svet je v strahu in trepetu pričakoval prvo praznovanje prvega majnika kot manifestacijo za osemurni delavnik, enake politične pravice in nujne socialne zahteve.

To so bila ugibanja v kapitalističnih in buržoaznih krogih, kaj prinese prvi majnik. Celo filistri in špisarji so ugibali pri mizah v gostilnah, kamor so hodili reševati razna politična vprašanja pri časi piva ali vina, kaj prinese prvi majnik leta 1890. Eni so prerokovali krvavo revolucijo, bolj domišljavi so že videli potoke krvi na ulicah in slišali so v svoji domišljiji stokanje ranjencev in umirajočih. Pogumnejši so govorili, da že ti delavski "bagaži" pokažejo z vojniki in policijo, kaj sme in kaj ne sme uganjati. Eni so se zanašali na vojaštvo in policijo, drugi so pa dvomili o lojalnosti vojaštva in policije, češ, da tudi vojaštvo in policija obstojita iz ljudskih sinov.

Takrat je bilo organizirano delavstvo edino in nepocepljeno.

Napočil je prvi majnik. Delavstvo je svečano, veličastveno, mirno in v redu prvikrat manifestiralo za osemurni delavnik, politične pravice in nujne socialne zahteve po vsem širnem svetu na prvega majnika. Najsijajnejše se je vršilo praznovanje prvega majnika v stari Avstriji. Po vseh industrijskih središčih je bilo delo ustavljeno in v Pragi, Brnu, Levovu, Krakovu, na Dunaju in drugje je na tisoče in tisoče delavcev odložilo orodje na prvega majnika. Ni ga bilo mesta, kjer se ni v manjšem ali večjem obsegu praznoval prvi majnik. Železničarji so okrasili lokomotive in zadnje vozove pri vlakih z zelenjem, tako da je celo ljudstvo na deželi vedelo, da delavstvo obhaja svoj praznik.

Ta manifestacija je napravila mogočen vtis na kapitalistične in buržoazne kroge. Ti krogi so spoznali, ako ne pocepajo delavstva, da ideja skupne akcije na prvega majnika objame ves civilizirani in kulturni svet. Taka skupna akcija za manifestacijo je pa nevarna, ker delavstvo uči, da lahko ustavi vsa kolesa, ako je to njegova trdna volja.

In med delavstvom so se prikazali agitatorji, ki so pričeli cepiti delavstvo. Prišli so krščanski socialisti, narodni socialisti, sindikalisti in drugi, ki so služili vsi reakciji z razdvajanjem delavstva. Papež Leon XIII. je celo izdal enciklike "rerum novarum". Katoliški župniki in kaplani so pa Leona proglašali s prižnice in na shodih za delavskega papeža. Namen posvečuje sredstva!

Velike in močne sile so se združile, da razdvoje delavstvo na vse načine. Te sile so priporočale versko, narodno in plemensko pocepljenje. Podžigale so narodno, plemensko in versko sovraštvo. Opustile niso nobene prilike za razdvojenje delavstva. In kakšen je bil uspeh? Zelo majhen. Delavska moč je očitno naraščala kljub temu prizadevanju.

Izbruhnila je svetovna vojna. Evropske sile so po-

slale na fronto polke, ki so prihajali iz krajev, v katerih so bile delavske organizacije najmočnejše, kjer je bila razredna zavednost med delavstvom najbolj razširjena. Polki iz krajev, v katerih je vladala še velika duševna tema, so pa tvorili rezerve v zaledju. Tako so bili najbolj zavedni delavci postavljeni med dva ognja; na ta način so bili poginani v smrt. Ko so bili ti polki zređeni so bili sestavljeni novi polki, ki so odhajali na fronto, toda tudi v teh novih polkih so bili med drugimi vojaki vedno pomešani razredno zavedni delavci. Štiri leta je trajalo to ubijanje in morjenje in tako so sčasoma poklali in pomorili najagilnejše delavce za probujo delavskega razreda.

Prihajale so vedno nove trume na bojišče, da nadomestijo padle vojake. In to klanje in morjenje je trajalo štiri leta in ne en dan. V teh štirih letih se je ljudska psiha popolnoma izpremenila. Vsak dan so vojaki doživljali rop, umor, požig in druga grozodejstva. Nič čudnega ako je bila ljudska psiha po končani vojni taka, da je verjela vsakemu fakirju in šušmarju, ki ji je obljubil odpomoc čez noč.

Kapitalisti in njih podporniki so hitro spoznali velik preobrat v ljudski psihi. In najeli so vsakovrstne provokatorje z namenom, da pocepajo delavstvo. Ti preroki in razni ljudski osrečevalci so nastopali v raznih ulogah, da izvrše nalogo svojih gospodarjev. Delavci so bili na pragu svoje zmage, a čez prag niso mogli, ker so na njem stali pocepljevalci delavstva in uničevalci starih pravih razrednozavednih delavskih organizacij. In preden so delavci stopili čez ta veliki prag in prišli do volilne žare, so jih pocepljevalci in uničevalci pravih in v bojih izvežbanih delavskih organizacij ujeli s svojimi sladkimi besedami in nemogočimi obljubami. In tako so se volilne bitke v Evropi končale v prvih dneh po vojni s porazom za delavstvo mesto da jim prinesejo zmago in triumf.

Minilo je več ko sedem let po svetovni vojni. Treba je bilo teh sedem let porabiti za združenje pocepljenega delavstva, da bo zopet sposobno za skupno akcijo v volilnih bitkah in drugih prilikah, kjer je skupna akcija potrebna, da se doseže uspeh. Počasi je šlo to delo. Provokatorji, razni delavski osrečevalci in drugi plačanci so tako vplivali na delavstvo vsega sveta, da je bilo treba gigantičnega napora, da se izbrisejo sledovi tega satanskega dela.

Letos opažamo še le prvikrat sadove tega velikanskega in napornega dela. Delavstvo se več ne cepi, in vanj prihaja zopet spoznanje, da je v združenju moč. V Jugoslaviji, od kjer prihajajo slovenski delavci, sta bili letos izvršeni v Sloveniji dve skupni akciji delavstva, ki sta mu prinesli uspeh in ki ob enem naznanjata, da so dnevi za pocepljenje delavstva minili.

Letošnji prvi majnik bomo obhajali s tistimi občutki, kot smo ga pred izbruhom svetovne vojne. Pogoji za enotno fronto so tukaj in to navdaja vsakega razredno zavednega delavca z novimi upi. Delavske žrtve v preteklosti niso bile zaman. Te delavske žrtve so naš pomnik, ki nas spominja, da delavstvo, ako je združeno zmaguje, ako je pocepljeno, pa žanje poraze.

Letošnji prvi majnik praznujmo, kot so ga praznovali delavci, od katerih jih že na tisoče in tisoče spi večno spanje, leta 1890. Letošnji prvi majnik bodi praznik delavskega ujedinjenja, kajti sloga jači, nesloga tlači. Delavci vsega sveta združimo se! V združitvi sta naša rešitev in zmaga, v pocepljenosti pa naša pogibelj!

NOVI FEVDALIZEM.

To je lahko slika s premogovniškega okraja v Pennsylvaniji, W. Virginiji ali Coloradi, ali z jeklarskega distrikta v Indiani, Illinoisu in Ohiju, ali iz železnega okrožja v Minnesoti.

ALI JE UMETNOST PROLETARIATU POTREBNA?

ANGELO CERKVENIK.

PRVI majnik je praznik vesoljnega človeštva, kajti ta praznik je internacionalen (ki dviga nacije do etične višine), je interkonfesionalen (ki manifestira najreligioznejšo konfesijo), je interkontinentalen (ki spaja vse kontinente v en sam kontinent). Vsečloveški je tudi zato, ker simbolizira bodočo človeško družbo, družbo resničnih ljudi, ki niso raznopravni, temveč enakopravni, je simbol, ki nam učvršča upanje v brezrazredno družbo, kajti dokler obstoje razredi — tako dolgo ni ljudi, temveč so le hlapci in so gospodarji! Tako dolgo človek ni človek, marveč žival, ki se bori za jasli, oves in seno!

Naš ideal pa je, postati — človek. Danes živi, žal, le up in želja in največje hrepenenje, ustvariti človeka.

Ta veliki praznik je, zatorej, zunanji odraz naših upov, naših želja in našega velikega hrepenenja. Zavedno in prosvitljeno delavstvo

bo temu velikemu spoznanju primerno praznovalo svoj edini praznik — ne bo ga umazalo s pijanstvom, brezsmiselnim in surovim robantenjem in s še surovejšimi pretepi, temveč bo na ta dan uživalo in užilo čim več — duševne hrane, ki edina more človeško žival učlovečiti!

Kaj je duševna hrana človeka?

Predaleč bi me zavedlo, če bi hotel vse natančno analizirati in izčrpati vse vodnjake. Omeniti hočem le v glavnih obrisih in v nekolikih besedah bistvenost duševne hrane nastajajočih ljudi.

Duševna hrana človeka je tista, iz tisočerihih sil sestavljena, komponenta človekovega življenja, ki ji je človeško telo in groba (izraz za silo!) materija le objekt študija, sama sebi na predmet lastnega izpopolnjevanja.

Semkaj spada znanost o družbi (politika), znanost, ki se bavi z vsemi pojavi življenja in bistva sploh (filozofija in takozvane realne znanosti, n. pr. matematika, fizika, kemija, deloma psihologija, medicina vobče, geografija, zoologija, historija i.t.d. i.t.d.) in končno tista sila, ki spaja misel in čustvo (intelekt in srce) v eno telo: *umetnost*.

In o tej slednji nameravam danes pisati.

Pogostokrat sem namreč slišal in tudi čital mnenje raznih ekstravagantnih možganov, da je umetnost stvar, ki je vobče nepotrebna, še pogosteje pa slišimo trditev, da potrebuje delavec kruha, ne pa umetnosti. Sigurno je ta trditev deloma resnična — a moramo jo posplošiti, t. j., tudi bogataš in lenuh potrebuje za svoje življenje najprej kruha, potem moreta šele misliti na druge — mogoče — važnejše zadeve.

Sicer pa je ta trditev odveč, ker nihče ne zanika potrebe kruha — vsak pameten človek pa mora zanikati drugi del trditve, češ, da je umetnost proletariatu nepotrebna. Kruh, ki je primarna zahteva vsakega živega organizma, ne more biti obenem cilj in smisel organizma. Kruh je le pogoj, ki je neobhoden, če hočemo življenju dati možnost, da se smiselno razvija. V svoji drami "V vrtincu" sem napisal približno tole trditev: "Človek ne živi, da je, človek dela da je, je da živi in živi, da misli!" Ta stavek, odnosno to misel bi bil lahko še izpopolnil . . . "živi, da misli in čustvuje." Misel in čustvo se morata dvigati vzporedno, vedno više in više, v nedoglednost. Dviganje in spopolnjevanje je smisel obstoja, ker obstoj je življenje — življenje pa ni mrtva luža, temveč ekspresno drvenje stoterih, tisočerihih sil . . .

Človek se bori za kruh, ker hoče dvigati se.

Žalostno pa je, da se mora človek za kruh šele boriti. Ta borba ni človeka dostojna! Ne razumite me napačno! Ta borba je potrebna, je naš kategorični imperativ — obenem pa je obsodba družbe, kakršna je danes! In vendar pomeni *tudi ta borba* življenje, ker ta borba ni izključno le borba za kruh; ona nosi v sebi še element: za misel, za človeka!

Te borbe, hvala njeni naravi, ni moči povsem očistiti je boljših primesi, primesi soborbe za človeka.

Kakšen smisel bi sploh imelo samo življenje za kruh!

To bi bilo prav tako, kakor če bi človek rekel: "Vol ima roge zaradi rogov!"

Trdo sem prepričan (pri takšnih stvareh je moči govoriti le o prepričanju!), da je edini smisel življenja dviganje navzgor, izpopolnjevanje do brezmejnje višine, koje prvo etapo imenujemo: dematerializacijo duha človekovega. Pa naj mi nihče ne pride s historičnim materializmom, ki je po mojem pojmovanju — tudi oznanenje neke višje etape človekovega duha, ki pa je še nižja kot tista, ki sem jo pravkar omenil.

ANGELO CERKVENIK.

Radost in veselje, obilno plačilo in nepopisna sladkost leži v spopolnjevanju. Samo kdor ima moč, opazovati to spopolnjevanje, more to radost tudi zavestno doumeti — more doumeti to sladkost. Kdor tega ne more doumeti, naj pomisli, zakaj se človek, ko pride do prve jasne zavesti (če bi *le* matematično mislil!) ne umori? Zakaj se človek v splošnem tako boji umreti — zakaj gre vse hrepenenje znanosti (medicine) za tem, podaljšati življenje do skrajnih meja možnosti?

Znanost in umetnost sta, brez dvoma, zunanji, izraz spopolnjevanja človeka — je babilonski stolp dviganja, ki ga ne bo oborila nobena sila.

Vse človeštvo gleda zanosno v dvigajočo se stavbo.

Zdaj pa pojdimo in pogledjmo, zakaj bi delavec ne potreboval tega duševnega kruha, ki mu je kot človeku — kot človeku poudarjam! — veliko bolj potreben kot pšenica ali koruza. Kadar govorim o potrebi, govorim vedno o bistvenosti. Nihče ne bo n. pr. trdil: Čemu mi bo kruh, glavno da imam zrak, saj bi brez zraka bilo vsako življenje absolutno nemogoče. To že predpostavljam in prav natanko vem: najprej morajo biti dani vsi specifično biološki pogoji življenja — šele potem moremo govoriti o pogojih za obstoj in razvijanje duševnosti.

Zakaj bi se vprav delavec moral zadovoljiti s čisto biološkimi pogoji za svoje življenje? Mar ni baš delavec tisti, ki vstvarja (v najširšem pomenu te besede) vse pogoje za učlovečenje človeka? Mar niso njegove roke neobhodno potrebne za sleherno — tudi najmanjše ustvarjajoče delo? Če so njegove roke res tako čisto mehnično orodje, zakaj jih ne zamenjajo z mehničnimi stroji, ki bi bili cenejši, vztrajnejši in bi ne vprizarjali štrajkov in bi bili sploh "dostojnejši" kot delavci?

To vprašanje pa ni samo vprašanje posačnosti, kajti dejstvo, da obstoje v današnji družbi še razni sloji, pomeni najtežjo oviro splošnemu razvoju in podvigu človeka. Človek stoji namreč napram človeku in sloj napram sloju, kakor si stojita nasproti dve brezzični brzozjavni postaji, več brezzičnih brzozjavnih postaj druga napram drugi. Ničvredna brezzična postaja ovira brezhibno poslovanje vseh drugih postaj. Mnogo manjvrednih postaj pa more uničiti vrednost mnogih brezhibnih postaj, more zelo občutno ovirati uspešno delovanje tudi najboljših brezzičnih postaj.

To je samo prisposoba, ki je slaba, ker je pač prisposoba, a, žal, nismo še tako daleč, da bi si mogli pomagati, ne da bi misel materializirale z navlakom prisposobe. Prišel pa bo čas, ko bodo prisposobe počivale v muzejih — a to je nedogledna bodočnost . . .

Najjasnejši dokaz, kako morejo posamezniki ovirati uspešno delovanje, nam je neuko

delavstvo, ki v svoji nevednosti (nevednost je pa baza nezavednosti!) zavira celo borbo delavstva za njegove najprimitivnejše potrebe za kruh.

Marsikdo skuša to pojasniti z diferenciacijo, a diferencija ne more in ne sme iti nazaj, ne sme biti in tudi ne *more* (in to je glavno!) biti negativen pojav. Diferenciacija more iti samo v pozitivno smer — zatorej mora vključevati v sebi vse pozitivne predpogoje življenja, tedaj tudi predpogoj, da se v borbi za odpravo borbe za kruh — zedinijo vsi pametni in pošteni ljudje.

* * *

Delavec — proletarec — potrebuje umetnosti v še veliko večji meri kot neproduktiven bogataš, kajti pomanjkanje materialnih dobrin mu morejo nadomestiti le duševne vrednote: visoka etičnost in globoko spoznanje. Oboje pa mu more dati zgolj le znanost in umetnost. Mislim, da ne bo napačna trditev, če pravim, da bogataš, ki se kopa v izobilju, ne potrebuje toliko duševnih vrednot, ker mu izobilje prenapolni vse široke sobane hrepenenja po višjih dobrotah — materija ubija duhá!

Poskušajmo to doumeti z zgodovinsko prisposobo.

Kristusova doba.

Na prvi strani ogromno bogatstvo, na drugi — prav tako kakor danes — silno uboštvo. Uboštvo je v tisti dobi dalo novi religiji svojo kri in svojo dušo. Kristjanstvo je vzniknilo iz uboštva. V pomanjkanju materialnih dobrin, si je uboštvo poiskalo — duševnih vrednot na *oni* strani.

(Mimogrede mi je prišlo na misel: Preobilica materialnih dobrin je — da se banalno izrazim — kazen za greh, ker je preobilica ukradena lačnim in žejnim brezdomcem.)

Zadostna mera materialnih dobrin, enakomerno razdeljena, je najboljša goniteljica človeštva navzgor. Če sem pa označil uboštvo kot kri in meso prvega kristjanstva, sem to storil le zategadelj, ker sem hotel dokazati, kako silno je hrepenenje revežev po duševnih vrednotah.

Preveliko uboštvo pa je zgrešilo svoj cilj, ker je stopilo na ono stran, kjer ga ni.

Samo trdnejši dokaz za logični razvoj dogodkov.

In zato tudi danes vidimo:

Zaveden delavec ume ceniti umetnost in umetnine vse bolj kot bogataš; le-temu je umetnost preganjanje prijetnega dolgočasja, lenega gnitja, smrdljive agonije njegove duševnosti (izjeme le potrjujejo pravilo!) — končno mu je umetnost "tako rekoč" celo nekakšen mobiljar, obveznost, ki rezultira iz njegovega "družabnega položaja".

Zato ljubi vitežke romane, kjer padajo mrličji (po navadi ničvredna bagaža) kot snopje, kjer se dvigajo heroji kot Eiflovi stolpi, zato ljubijo umazane barske plese, ki jim vzbujajo zamrle

spolne instinkte, ljubijo petkrajcarske valčke, ker jim vlivajo poslednje napore izumirajočega življenja v zakrčljavele pete in možgane!

Proletarec pa ne ljubi ne vitezov, ne barov, ne petkrajcarske muzike. Mi ljubimo umetnost, ki jo skozi in skozi preveva morala borbe najbednejših, z žigom sramote in ničvrednosti žigosanih, mi ljubimo gigantsko borbo nižin za — višine! Še vedno so nižine rodile etične — vi-

Ali ni tudi današnja umetnost izsesavanih in v verige okovanih, klic nastajajočega človeka po pravici in razsužnjenju?

(Kdo ne ve, kaj so pomenila dela Gorkega, Tolstega in Dostojevskega — in drugih v pred-revolucijski dobi Rusije?)

Ali ni prava umetnost reakcija na bedo, na krivični družabni red? In naj li mar proletarec zato odklanja umetnost in znanost, ker sta nje-

HČERE REVOLUCIJE.

Narisal Ellison Hoover.

šine! Paradoks dimenzij, podoben noči, ki rodi dan!

* * *

Kje se je rodila prva umetnost, takozvano narodno (pravilno bi bilo: ljudsko) pesništvo, narodno pripovedništvo? Mar na nedostopnih dvorih? Mar ni brez imena in brez rodovnika?

Najlepše srbske narodne pesmi ne poznajo imena svojega tvorca. V dobi največje tragedije in najsilnejše bede srbskega naroda so nastale — v dobi najsramotnejšega suženjstva.

Ali ni bila srbska narodna pesem klic svobode — želja po kruhu?

gova najvnetejša zagovornika, branitelja njegovih pravic in njegovega dostojanstva?

Končno še to vprašanje:

Mar bi reakcionarne cenzure vseh zemlja in carstev preganjale umetnike in ovirale pohod njihovih del, če bi se teh del ne bale?

Proletariat je premagal predsodke hlapcev in sužnjev: proletariat bo danes praznoval svoj veliki praznik v znamenju simbola bodočega človeka — v uživanju duševnih vrednot, ki mu bodo vtisnile v možgane in srce svoj neizbrisljiv pečat:

ČLOVEK SI!

POGLED NA BOJE TRBOVELJSKIH RUDARJEV V PRETEKLOSTI.

FRANK RATAIC.

TRBOVLJE imajo za seboj pestro zgodovino delavskih bojev. Trbovlje, Zagorje in Hrastnik so bili tiste čase, na katere se nanaša ta opis, centrum slovenskega proletariata. O zadnjih dveh ne bom pisal mnogo, ker tam delal nisem, veliko bolj pa so mi poznane Trbovlje, kjer sem prebil vrsto let. Tudi ko je človek že dolgo v Ameriki, zaposlen v borbi za obstanek, mu spomin vendar mnogokrat uhaja v kraje, kjer je dobil prve pojme o življenju in tekmi za kruh. Tako so me misli ob tej priliki zopet popeljale v Trbovlje, kjer se delavstvo še danes bori kakor v prošlosti proti družbam ki črpajo podzemne zaklade za svoj proift. Vendar pa so razmere, kar se bojev tiče, danes razlikujejo od onih pred desetletji.

Ako bodo v tem spisu kake napake glede časa in podobne, naj mi jih čitatelj oprostí, ker nimam pri roki nikakih beležk in pišem vse iz spomina, od katerega se pa ne more pričakovati, da je po štiridesetih letih od časa ko opisujem prve dogodke, v vsem do pike natančen. Glavno je, da ostanemo pri temeljni resnici, in v tem so te vrstice točne do pike.

Rudarji v trboveljskih revirjih pred desetletji niso mogli nastopati kakor danes. Organizacije ni bilo. Delavec je bil brez pravic. Kadar se je vozil, se je vozil večinoma z odgonskim vozom. Orožnik mu je bil edino "častno" spremstvo. Manifestacij ni poznal, razen cerkvenih. Čital je malo. Bil je praznoveren, četudi v manjši meri kakor kmet, ki je bil še bolj odtrgan od sveta kakor delavec v krajih kakor so Trbovlje.

Prva stavka premogarjev v omenjenih revirjih je izbruhnila l. 1889 ali pred 37 leti. Bil sem takrat star šele 14 let in bojev nisem pojmoval kakor pozneje, ko sem v njih sam sodeloval. Vem o tisti stavki le toliko, da so jo zatrli vojaki in orožniki v interesu kompanije. Nekega dne za časa stavke so naložili na vlak okrog pet sto stavkarjev ter jih odpeljali v celjski zapor. Ničesar niso storili, razen da so odklonili delati pod sramotno mizernimi razmerami in zahtevali izboljšanja. To je bil njihov edini zločin. Ta stavka je bila izgubljena na celi črti.

Kompanijski uradniki in priganjači so se po tej "zmagi" obnošali še arogantnejše. Rudarji so bili poparjeni. "Nikoli več ne pride do stavke," so modrovali vsevprek. "Nemogoče je zmagati proti kompaniji", so govorili modri, lokavi pa so iskali in dobili enake izgovore kakor jih rabijo še dandanašnji v podobnih slučajih.

Njihova prerokovanja niso držala. Na Novega leta dan 1892 nas je stala gruča rudarjev pred znano Čudnovo trgovino. Iz pogovora nas zmoti nekdo, ki je šel mimo in na ves glas dejal: "Fantje, vsi za enega, eden za vse," in odšel je dalje. Nismo se dosti brigali kaj je hotel s svojim vzklikom, toda dve uri po tistem že ni nihče govoril drugega kakor o stavki. Obrat v rovih je bil nepreviden. Na novega leta pa so delali le tisti katerih šihť se je pričenal ob 10. zvečer. Zvečer so se zbrali rudarji, eni v delovnih, drugi v prazničnih

oblekah, v takozvanem "forlez-cimru", kjer so klicali imena tistih kateri so imeli nastopiti službo. To delo je ob tej priliki, gotovo že poučen o razpoloženju rudarjev, prišel izvršiti šihť-mojster Kizerle. Klicaj je, odzval se mu ni nihče, nakar se razjezi in vpraša, kaj hočemo: "Mi hočemo imeti tiste postave katere so bile novembra sklenjene v Gradcu," je zavpilo nekaj glasov. Sledilo je prerekanje z obeh strani, rudarji pa so nato sklenili zastavkati. To se je zgodilo v revirju Auzar. V ostalih dveh trboveljskih revirjih so rudarji istotako sklenili iti na stavko in še isti večer smo prišli skupaj in korakali v pohodu, potem pa smo se mirno razšli. Drugi dan je bilo v Trbovljah že bataljon vojakov sedemnajstega polka in truma orožnikov. Poveljnik bataljona je bil major Prašnikar, Slovenec, katerega krutost sem še bolj spoznal potem ko sem "služil cesarja" pod njegovo komando.

Kakor so imele kompanije na polju trdega premoga v tem delu Pennsylvaniije dne 1. septembra preteklo leto, ko je izbruhnila stavka, velike zaloge premoga, tako ga je imela takrat Trboveljska družba. Najela je stavkokaze, ne pri nas ampak na Dunaju, ter jih vposlila pri nakladanju premoga iz kupov v kare. Bili so to revni, izstradani ljudje, premraženi, strgani in brez obuval; noge so imeli ovite v cunje. Smislili so se nam, čeprav so opravljali stavkokaški posel. Iz radovednosti, in pa da pokažemo svojo solidarnost, smo sklenili enega dne korakati mimo teh importiranih delavcev, in v ta namen se nas je zbralo okrog dva tisoč. Ko smo prišli v bližino, zaslišimo oficirska povelja, nato "Hura!", in proti nam so drveli vojaki z nasajenimi bajoneti, na čelu jim major Prašnikar. Napada nismo pričakovali in svetlikajoči bajoneti so nas za hip spravili iz ravnotežja, da smo stali kot okameneli. Ko so pritekli vojaki do nas, jim je dal major z mečem znamenje, naj se ustavijo. Eden vojakov je bil v zaletu vseeno toliko nesramen, da se je z bajonetom taknil nekega rudarja. K sreči ga ni nevarno zabodel ampak ga le opraskal ter mu strgal obleko. Sledilo je nekoliko pjasnjevanja in pregovarjanja, nakar so nam pustili naprej. Drugi dan so oblasti izdale ukaz, da je zbiranje v skupine prepovedano, in da ne smeta korakati več kot dve osebi skupaj. Če se nas je slučajno zbralo štiri ali pet, že so nas razgnali orožniki.

Na dan Treh kraljev dne 6. januarja so razširili govorico, da imajo vojaki in orožniki povelje poloviti vse rudarje kateri se nočejo vrniti na delo. Večina se je raje poskrila pri kmetih kakor da bi šla v zapor, ampak potikati se po skednjih in podstrešjih v sredi zime tudi ni bilo prijetno. Osem izmed nas se je dan pozneje vračalo nazaj v Trbovlje. Ne vemo kako se vojaki v takih slučajih lahko tako nenadoma prikažejo. Zgledali smo pred seboj patroljo šestih vojakov in štiri orožnike. Ustavili so nas in pričeli pripravljati verige da nas uklenejo. Poveljnik patrolje je nas med tem zasliševal, kar je trajalo pol ure, in nato nam je dovolil nadaljevati pot, pa ne vsem naenkrat, ampak v presledkih, po dva in dva skupaj.

V nedeljo po tem dogodku smo šli v cerkev, da slišimo božjo besedo, ki mora biti gotovo v prilog preganjanim, izkoriščanim in trpečim . . . Takratni župnik Peter Erjavec je pa pozabil na krščanstvo Krista in Petra, kajti drugače nas v pridigi ne bi slikal za hudo delce in nevarne puntarje. H koncu pridige je dejal, da je osemdeset krajcarjev na dan dovolj za knapa. In tolmačil je, da smo uporni knapje ne samo črni od zunaj ampak tudi duše imamo črne. Psoval je nas, mi pa smo molčali, ker medklici na shodih duhovnikov, ki se vrše nedeljo za nedeljo pod masko "službe božje" v cerkvah, niso dovoljeni. Če se bi kdo oglasil, bi ga zaprli "radi motenja vere".

Po preteku 14 dni stavke so se rudarji pričeli vračati na delo. Organizacija kakršno smo imeli takrat ni bila to kar je danes. Vse je bilo bolj lokalno, brez dalekovidnega vodstva, neizvežbano. Kdor se do 26. januarja ni vrnil, je izgubil delo, oziroma pravico do dela v tistem okrožju.

Voditelji te stavke so bili neki Hafner in pa trije bratje po imenu Rataji, katerih eden je bil rudar, drugi ključavničar in tretji mizar, vsi zaposleni pri kompaniji; po stavki jih ni več sprejela nazaj, pač pa jih je dala z odgonskim vozom odpeljati. Hafnerja je pustila, ker on pri nji ni bil zaposlen. Pobiral je še nekaj časa članarino in nato neznan kam izginil.

Zastavkali smo ne zato ker smo bili presiti ampak radi neznosnih razmer. Rudar je imel 80 krajcarjev, vozniki ("federerji") pa 68 na dan in to za dvanajsturno delo.

Kakor prvič, je bilo ljudstvo tudi po tej bitki potrto do skrajne resignacije. "Je vse zastoj", so rekli eni, drugi pa so preklinjali "voditelje" in agitatorje, češ, oni so vsega krivi.

Deset let potem ni bilo stavke. Unije v današnjem pomenu še vedno ni bilo, obstajale pa so nekake rudarske bratovščine Alpskih dežel, v katerih je tlela podlaga za poznejše močne rudarske organizacije. Vzlic temu dolgemu "odmoru" desetih let, pa aktivni, zavedni rudarji in sodrugi niso počivali. Karl Kogovšek in Josip Čavšek tudi v najhujših krizah nista omahovala, pač pa agitirala, navduševala in učila. Prvi je prišel pri družbi v tako nemilost, da mu ne bi dala niti najslabšega dela. Ker je bil zidar, si je pomagal kjer si je mogel s to obrtjo. Zelo težko je bilo dobiti zborovalne prostore. Vsakdo se je bal, da bi se "prokleti rdečkarji" zbirali pod njegovo streho. Po dolgem trudu smo pregovorili nekega gostilničarja kake tri četrt ure hoda iz Trbovelj, kateri nam je dal ob nedeljah prostor za majhne sestanke, na katere smo od časa povabili kakega govornika tudi od drugod, med drugimi E. Kristana, Čobala, Kopača in druge. Kolikor sem jaz sprevidel, je bil med rudarji Kopač najpopularnejši, kar se je videlo posebno septembra 1905, ko je bilo vse tako razburjeno radi Mlakarjeve aretacije. Naši shodi so bili tajni. Zaupnost je bila med nami stvar časti, razuma in zavednosti. Če so kompanijski agentje izvedeli za koga ki je bil na shodu, so ga takoj odslovili.

Kje dobiti prostore? smo se vpraševali. Žalostno je, da delavci, ki se bore zase in druge, nimajo niti enega zatočišča, ne enega kraja, kjer bi bili sprejeti kot ljudje, ne kot zarotniki in tatovi. Iz tega položaja nas je rešila Ana Lesjak, že priletna vdova, znana tudi pod imenom "kosmata mati", ki nam je dala na razpolago svoje gostilniške prostore brezplačno. Imela je tudi mesnico. Ona je bila v resnici mati organiziranih ru-

darjev, kar se je pokazalo posebno ob njeni smrti. Nad tri tisoč ljudi se je udeležilo njenega pogreba.

V teh desetih letih "odmora" so pa agitatorji in organizatorji, kot sem že dejal, delali neumorno in zgradili organizacijo na trdni podlagi. Mala društva rudarjev so se strnila v enotno zvezo (unija avstrijskih rudarjev), katere sedež je bil na Češkem. Njen predsednik takrat je bil Franc Ebert, zelo preudaren, zaupanja vreden mož. Delokrog unije je bil razdeljen na okrožja. Pod slovenskega so spadale Trbovlje, Zagorje, Hrastnik, Idrija, Valenje, Huda jama in drugi rovi ter rudniki na tem ozemlju. Sedež okrajne organizacije je bil v Trbovljah. Njen prvi tajnik je bil Ivan Mlakar, ki je nastopil to službo 1. 1902. Rudarji so se kar trumoma vpisovali v unijo, ki je postajala z vsakim dnevom močnejša. Rudarji so se tega zavedali in hoteli naglega rezultata v boju za izboljšanje svojega stanja. Naslednje leto (1903) smo predložili družbi svoje zahteve, katere je vedno trdovratno odklanjala. Septembra 1903 smo ji naše zahteve ponovno predložili z ultimatomom, da ako nam ne ugodí, gremo 1. novembra na stavko. Naša glavna zahteva je bila tri krone minimalne plače na dan in poleg teh smo zahtevali še nekaj drugih izboljšav. Družba se je branila, toda situacija je bila za nas ugodna. Vplivu in sili skupnosti se je posrečilo pritisniti na državo, da ni poslala vojaštva in orožnikov nad rudarje. Dne 1. novembra se je pričela stavka. Družba je bila gluha še par dni, potem, ko je videla da ne bo imela pomoči vojaštva ki bi kalilo red in mir, in da so rudarji solidarni ter dobro organizirani, se je po 14 dnevni stavki podala ter pristala v vse naše zahteve. Po tej prvi uspešni bitki so dobili zaupanje v organizacijo tudi tisti, ki se rekli "da ne bo nikoli nič", in "da bodo pristopili če bodo videli da bo kaj".

Družba po tem svojem porazu ni mirovala. Delavstvo tudi še ni bilo toliko trenirano, da bi tvorilo močno enoto in imelo skupnost duha. Razmere so bile vzlic zakulisnim intrigam še dosti ugodne do Mlakarjeve aretacije. Potem pa je v naših vrstah nastala zmeda, ki jo je kompanija takoj opazila. Začela je pritiskati na rudarje in izvajati načrt za oslabljenje ali pa uničenje njihove organizacije. Dobilo se je med rudarji nekaj kričačev, ki so na vso moč agitirali za stavko; uspeli so vzlic opoziciji voditeljev, kateri so jo skušali preprečiti, ker čas zanjo ni bil ugoden. Pričela se je 21. januarja 1906. Franc Ebert, predsednik zveze rudarjev, ki je pred stavko svaril naj ne napravimo tega koraka; je potem storil kolikor je mogel da smo dobili vso mogočo moralno in gmotno pomoč. V Trbovlje je prišel s. Jarolin, takratni blagajnik zveze rudarjev, ki je nadomestoval predsednika Fr. Eberta, in odredil, da je prišel s. Cvancigar iz Leobna za voditelja stavke. Vzlic vsestranski podpori je bila izgubljena. Bojevni duh je bil slab kakor v vsaki stavki, v katero gre delavstvo v navdušenjem ki je le hipno in se v tednu ali dveh uhladi.

Nekega dne za časa stavke srečam na cesti rudniškega ravnatelja Tenčirja. Ustavi me in pravi: "Rataic, ali kaj delaš?" — "Saj vendar veste da je stavka," se je glasil moj odgovor.

Nasmehnil se je, in dejal: "Le pojdi delat, stavka je izgubljena. Mi imamo vojakov in žandarjev, denarja in ome." —

"Ne ve se še, če je izgubljena," sem mu odvrnil. "In če je, jaz vztrajam do konca. Ko bo unija rekla da je končana, tedaj pridem."

Potrepal me je po rami in dejal: "Da — ko bi bili vsi taki, ko bi jih bila večina tvojih misli in se odločila vztrajati, bi bilo tudi zame veliko boljše."

Od tistega časa je bilo v Trbovljah še veliko bojev. Unija se je talila v ognju. Zmagovala je in mnogokrat tudi izgubljala. Delavstvo v Trbovljah je znalo nastopati složno, a včasih se je tudi cepilo in se borilo med seboj v veselje svojih sovražnikov. Gradilo je zadruge, namesto v kaki stranski gostilniški sobi zboruje v svo-

jem Domu, ima več pravic kakor nekdanje liste itd. Ampak boj za obstanek, za kruh je še vedno ljut in ostane, dokler bodo morali delavci garati za profit drugim, in dokler bodo delali samo takrat kadar in v kolikor se bo drugim izplačalo. Bitke v Trbovljah še niso končane, kakor niso v Pennsylvaniji. Delavstvo zmaguje in mora zmagati, ker bi bilo prekrivično za vse čase vzdrževati sistem, ki je delavstvu v škodo in v korist tistim ki ne sejejo pa vendarle spravljajo setev.

SVET KAKRŠEN JE.

BREZ DELA.

J. S. Z. PRED DESETLETJI V KANSASU.

JOHN GORŠEK.

SLOVENSKE naselbine v okrajih Cherokee in Crawford v Kansasu so bile pred leti med najaktivnejšimi v našem delavskem gibanju. Tvorili so jih, kakor danes, premogarji. Klerikalizem v njih ni imel in nima zaslombe. Ta dva okraja (Counties) sta imela trinajst socialističnih postojank. Deset jih je bilo pridruženih k JSZ, tri pa so bile mednarodne (to je, v njih so bili člani raznih narodnosti in so poslovale angleško); te tri so spadale direktno k stranki. Volilne kampanje so bile zelo živahne. Naši kandidatje niso bili vselej v manjšini in tudi člani JSZ. so bili med zmagovalci.

JOHN GORŠEK.

Kakšno razpoloženje je vladalo med slovenskimi premogarji v Kansasu, je razvidno iz agitacije za ustanovitev kluba v W. Mineralu, o kateri bom napisal nekaj vrstic. Ko se je pojavila ideja, da mora tudi W. Mineral biti zastopan v imenu klubov JSZ., je bilo zanj precej dobre volje in navdušenja. Klub je bil ustanovljen 12. novembra 1912 in kmalu potem dosegel število šestdeset članov. V JSZ. je dobil štev. 31. Ob ustanovitvi je bilo natančno poročano, kaj je namen socialistične organizacije in kaj so njene funkcije. Vendar pa poročila vsi niso umeli, kajti nekateri so pristopili da bi dobili podporo v slučaju bolezni, zopet drugi radi bizniških interesov, ker so mislili da bodo s klubom in socializmom povečali dohodke svojih obrtnij, tretji pa radi socializma in agitacije. Kakor nikjer, tudi ta klub ni bil brez sovražnikov. V bojih ki so sledili, so odpadle obe prvo omenjeni kategoriji, ostala pa je tretja, ki se je zavedala svojih dolžnosti in je razumela socialistično delo. Med lojalnimi sodrugji so bile mlajše moči in take, ki so šle skozi šolo socialističnega gibanja in unijskih bojev že v starem kraju.

Naj tudi omenim, da je bilo tiste čase v modi, biti socialist, posebno v salunih. Ni torej čudno, da je bilo takrat "več" socialistov kot jih je danes. Bili so socialisti tam kjer jih treba ni bilo. Iz kluba so odstopili med drugimi tudi taki ki so se bali bosov v rovih in nekateri, ki so se bali prečastitiga. Četudi namreč v kansaških premogarskih naselbinah ni slovenskih župnij in cerkva kakor so npr. v Chicagu, Jolietu, Evelethu, Calumetu, Clevelandu in drugih "nazadnjaških" krajev, vendar so se dobili ljudje, ki so bili še v objemu matere cerkve in pod vplivom klerikalne vzgoje. Kdor je silil v cerkev, jo je našel, če ni bilo slovenske, pa drugo.

Ali kluba v W. Mineralu taki "po modi" socialisti niso omajali, kajti bil je aktiven in je vodil precejšnjo propagando. Deloval je za razširjenje "Proletarca", razpečeval socialistično literaturo, pomagal na priredbah in vršil agitacijsko delo v kampanjah. Imel je tudi

precejšnjo knjižnico, katero mu je uničil požar zaeno z drugim imetjem. V tem klubu se je veliko delovalo tudi za ustanovitev združne prodajalne, kar se je tudi uresničilo vzlic velikemu nasprotovanju. Nekaj let je lepo napredovala; imela je dobro vodstvo in nadzorstvo. Pozneje je prenehala, toda pisatelju vzroki niso poznani. Mogoče je prišla pod slabo upravo in kontrolo.

Kakor klub v W. Mineralu, so bili tudi ostali aktivni, posebno zadnje čase pred vojno, ko se je že tisoče ameriških delavcev navdušilo za socializem.

Skupne konference, na katerih so bili zastopani vsi klubi JSZ. tega okrožja, so se vršile vsaki mesec, vsakokrat v drugem kraju. Prirejali so se tudi javni shodi in manjši sestanki.

Prvi maj smo proslavili vsako leto jako dostojno. Delo je počivalo in v nekaterih naselbinah so bile Prvega maja celo šole zaprte . . . tudi za mladino je bil praznik!

Med vojno dobo je socialistično delo v Kansasu polagoma prestalo. Razni vzroki so pripomogli k temu. Stavke, brezposelnost, izčrpanost rovov, boji v uniji, nesolgasja v JSZ., prepiri v naselbinah itd.

Po vojni se je nekaj klubov v Kansasu zopet oživilo. Zakaj ne bi obnovili tudi kluba št. 31? Čas, je, tovariši premogarji v Kansasu, da poprimete, kjer ste prenehali. Dela je veliko, in izvršiti ga moramo mi, kajti brez tega ne bo socializma.

SEZNAM ZBOROV J. S. Z.

Prva, ali pripravljajalna konferenca za ustanovitev Jugoslovanske socialistične zveze se je vršila 25. in 26. dec. 1909 v Chicagu. Zastopane so bile slovenska, hrvaška, srbska in bolgarsko-macedonska socialistična organizacija, ki so delovale samostojno.

I. ali ustanovni zbor J. S. Z. se je vršil dne 3. in 4. julija 1910 v Chicagu. Zastopanih je bilo enajst organizacij z osemindvajsetimi delegati in člani odbora.

II. zbor JSZ. se je vršil o božiču l. 1912 v Milwaukee, Wis. Navzočih je bilo 9 članov eksekutive, gl. tajnik, 3 uredniki in 35 delegatov, ki so zastopali 22 klubov.

III. zbor JSZ. se je vršil 2., 3. in 4. julija 1916 v Chicagu. Udeležilo se ga je 60 delegatov in dvajset članov odbora ter uredniki, skupaj osemdeset članov.

IV. zbor JSZ. se je vršil dne 27., 28. in 29. maja v Chicagu. Udeležilo se ga je 25 delegatov in članov odbora, in pet bratskih delegatov.

V. zbor JSZ. se je vršil dne 11., 12. in 13. julija 1924 v Clevelandu. Zastopanih je bilo 27 klubov, Konferenca JSZ. za zapadno Penno, in tri društva "Izobraževalne akcije JSZ."

Prihodnji, ali VI. redni zbor JSZ. se bo vršil dne 3., 4. in 5. julija 1926 v Chicagu, Ill.

Vsi ti zbori so bili redni.

"BEG IZ TEME", najnovejša slovenska knjiga, ki izide v kratkem v založbi "Proletarca". Imela bo nad 300 strani. Cena vezani v platno \$1.75; mehko vezana \$1.25.

ZLOČINI V ZLOČINSKI UREDBI.

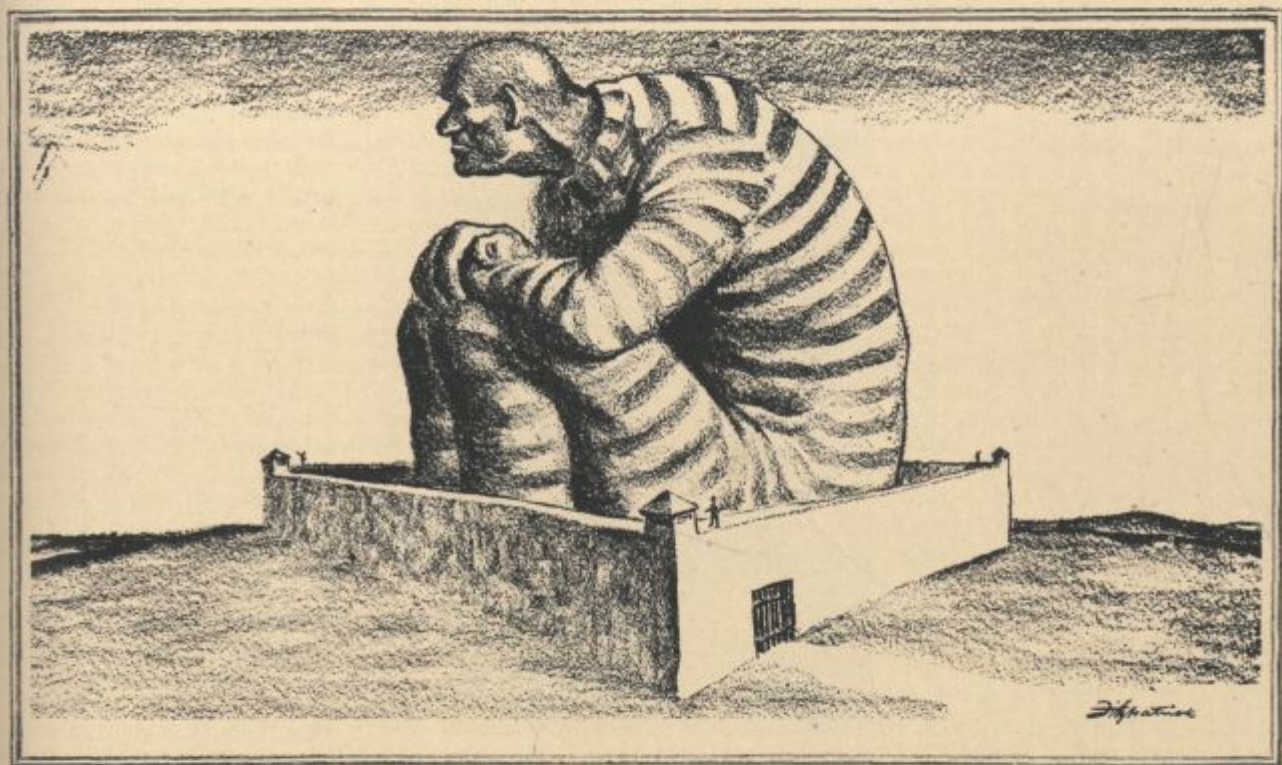
VELIKO časopisje, ki je barometer javnega mnenja, s strahom opozarja na naraščanje zločinov. Nekateri modrujejo, da je naraščanje na zločine nagnjenih ljudi posledica vojne. Trdijo, da so ropi narasli ne samo v ameriških ampak v enaki meri v vseh mestih po svetu, in tudi v kmečkih vaseh. Kaj bo s civilizacijo? Dajmo za maše in prosimo, da gre mimo nas ta kelih trpljenja, ne v nas!

Reformisti in pridigarji plakajo nad padanjem nrvnosti. Spramežljivost nežnega spola baje izginja, in posledica je, da razstavlja svoje lepe ude v čim naravnejših sugestivnih pozah.

ljudi za moritve in osvajanja, če se jim ne ne-guje čuta poštenja ampak obratno, če žive v ozračju divjaštva in krvavega barbarizma, zakaj naj se od njih pričakuje, da bi bili ljudje, če pa hočemo, da niso?

V času največjega patriotičnega plaza so jih obsipali z obljubami in hvalospevi. Nato so odšli na fronto, velepatriotje doma pa so bogateli in goljufali kogar so mogli. Če je dovoljeno patriotom zgoraj, zakaj ne tudi onim spodaj?

Zločini niso nov pojav. Bili so pred vojno in davno prej. Ko je človek rekel: To je moje in samo moje, že je računat sosed, ki je imel malo

Mojzes razbija plošče in grobovi tulijo. Ubogi moški!

Umori in ropi naraščajo. V velike tatvine so zapleteni ljudje, ki uživajo spoštovanje kot poštenjaki. Ali velikih tatov se le malo razkrije.

Uredniki kapitalističnih listov jadikujejo, da je mnogo sodnikov korumpiranih in nesposobnih, da so policaji s tollovaji mnogokrat v zvezi, da uradniki prejemajo podkupnine, da varuhi zakonov protektirajo tatove, in da se javno mnenje prav malo briga za pretečo nevarnost.

Socialistom je gniloba sedanjega sistema znana do dna, in ljudstvam jo skušamo prikazati v resnični obliki že več desetletij, pa izgleda, da so za sedaj rajše na nasprotni strani.

Val zločinov, ako je "val", je lahko povojni pojav, in ne bilo bi čudno. Če se vežba milijone

ali nič, kako ga bo okradel. Ti imaš, jaz nimam, a rabim. Zato kradem, če morem, In človek se opravičuje: "Vsi kradejo!" Kako napačen evangelij!

Vladarji so osvajali in ropali, a tega niso smatrali za greh. Plemenitaši so ropali drug drugega, toda to je bilo viteštvo. Cerkev je gromadila bogastva z zapeljevanjem in varanjem, ampak to je v njenih očeh pobožnost in čednost. Ves tok je usmerjen po strugi borbe za osvajanje lastnine. Človeška družba kakršna je, temelji na borbi med tistimi ki kaj imajo, in onimi ki nimajo, pa bi radi imeli. Sistem kakršen je, je zločinski, zato se z ječami ne bo odpravilo zločinov. Zločin sistema je večji kot ječa, in zločinec je zrastel preko zidov jetnišnice. Odpravimo vzrok, in val zločinov bo odpravljen.

IVAN CANKAR.

Ob petdesetletnici njegovega rojstva — njegovo življenje in spisi.

ANDREW KOBAL.

Kadar napoči tisti dan, bo prerojeni narod pobral iz blata pohojeno, ubogo krizantemo, očistil jo bo ter jo shranil s hvaležnim spoštovanjem za spomin na grenkolepo preteklost. — Na enem tistih tenkih belih lističev bo napisano moje ime.—IVAN CANKAR.

gotovo tvorili štirideset knjig (nad trideset knjig z njegovimi deli je že bilo izdanih) so sicer vsi skupaj tako izrazito njegovi, da bi poznavalec Cankarja o nobenem njegovem spisu ne mogel dvomiti, da ni njegov; toda različnost spisov je tako velika, da se vzlic sličnemu načinu razvijanja po vsebini in obliki ne dajo primerjati.

IVAN CANKAR je bil rojen dne 10. maja 1876 na Vrhniku v hiši preprostega krojača, katerega družina je bila oblagodarjena z otroci. Njegovo detinsko kakor poznejše življenje je bilo brez velikih dogodkov, ker se tudi vse svoje življenje ni gnal za službami ali častjo. To najlepše vidimo iz njegovih lastnih življenjepisov, ki so bili večkrat objavljeni v časopisih. Ljudsko šolo je Cankar obiskoval na Hribu. Od tam je prišel na ljubljansko realko. Za učitelja slovenščine mu je bil profesor Franc Levec, ki je kot pisatelj imel nanj mogočen vpliv. Že tedaj je Cankar pokazal veliko nagnenje do čitanja, zlasti do tedanjih pesnikov Aškercja in Gregorčiča, katera je oba visoko cenil. Po končani realki se je podal na vseučilišče na Dunaju, kjer se je njegovo borno dijško življenje še poslabšalo. V vlemestu je kakor večinoma vsi slovenski dijaki živel siromašno, kar je povzročilo, da svojih študij ni dokončal. Toliko bolj pa se je posvetil pisateljevanju, s katerim se je borno preživljal. Kratko dobo je bil tudi zaposlen kot urednik pri nemškem časopisu na Dunaju, katere službe pa ni obdržal. Bil je namreč rojen kot pisatelj in nezmožen, navezati se na redno službo ter izboljšati si na ta način svoje gmotno stanje. Leta 1909 se je poslovil od Dunaja in se vrnil v domovino. Odtlej je večinoma potoval po slovenskih krajih, stalno pa je živel na Rožniku pri Ljubljani. Kot resničen Slovenec in revolucionar obenem je za časa avstrijskih preganjanj prvi spadal v ječo. V začetku svetovne vojne so ga zaprli na Ljubljanski grad. Zapor ga je silno potrl, njegova življenska sila je opešala in hiral je vsa preostala leta življenja. Umrl je na Rožniku dne 11. decembra 1918.

Ivan Cankar.

Nešteti kritiki njegovih izšlih knjig so skoraj vedno zaključili grajajoče ocene z rotnjem, naj preneha s svojim črnim slikanjem razmer in naj piše po njihovem in ljudskem okusu. Saj razumeli so ga lahko dobro vsi kritiki, toda njih hrbtenice so bile prešibke, da bi mogli zreti resnici v obraz in povedati svoje iskreno mnenje, kakor ga je odkritosrčno izražal Cankar v vseh svojih spisih. On je pisal kot učitelj svojega naroda, katerega je ljubil, kakor je zapisal sam:

Povem vam tudi, da tistih veselih in žalostnih zgodb nisem pisal jaz, ki govorim z vami in ki vas imam od srca rad, pisal jih je človek, ki ga ne poznate in ga nikoli ne boste poznali.

To velja za vsa njegova dela: za pesmi in lirične črte, ki jih je spisal v dneh mladosti in ljubezni, za pestre drame in novele v dneh pravičnega boja in kritike ter za najdovršenejše podobe iz dni razočaranja, preganjanja in bede.

Prva doba Cankarjevega pisateljevanja je bila doba pesništva. To je doba njegovega erotizma, katerega je začel ravno takrat, ko je umrl eden največjih erotikov, optimistični in preprosti ameriški pesnik Walt Whitman. V svojem prvcu "Ivanu Kacijanarju", ki je leta 1893 (ko je bil Cankar star komaj sedemnajst let) izšel v *Ljubljanskem Zvonu*, je videti močan vpliv pripovednega romantika Aškercja, vendar se istočasno že pokazujejo na Cankarju čisto lastni znaki večjega razvijanja čustvovanja kakor snovi same. To je znamenito iz razloga, ker se je Cankar skozi vso svojo prvensko dobo razvijal v tej smeri, pozneje pa se čisto osamosvojil. Že v njegovi drugi pesmi "Ljubezen", ki je izšla istega leta, pokaže Cankar ta razvoj. Romantična doba, trajajoča desetletja v angleški, nemški in drugih literaturah, je prišla v slovensko s prvenstvom slovenskih pesnikov Murna, Ket-

Cankarjevo pisateljevanje delimo v pet dob. Njegovi številni spisi, ki bi zbrani iz raznih podlistkov

teja, Zupančiča in Cankarja, trajala pa je komaj leto ali dve. Pri Cankarju se ta začetni prehod vidi iz gornjih pesnitev kakor tudi iz "Sodbe", "Kancijonov", "Romance" in drugih pesmi, prvič natisnjenih v *Ljubljanskem Zvonu*, ki jih je pa Cankar sam izpustil iz "Erotike", ki je izšla leta 1899. V "Erotiki" se Cankar pokaže kot zaljubljen lirik, ne da bi se ogreval za kako cmerikavo sentimentalnost, temveč poje strastno, vendar razočarano. Svoj srečen optimizem spreminja v filozofski pesimizem. Tu začne Cankar z zanikanjem vsega, kar obstoji, samo ljubezen priznava, čisto, prosto, nekonvencionalno ljubezen. Ko je ljubljanski škof takoj po natiskanju "Erotike" pokupil vse iztise knjige, da jih je kot pohujšljivo čtivo sežgal v škofiji, se je Cendar lotil proze, s katero je od sedaj naprej bogatil slovensko literaturo.

"Vinjete" so prehod v dobo proze. Te so istočasno Cankarjev prehod v drugo dobo njegovega pisateljevanja. Izšle so "Vinjete" istega leta kot "Erotika" in Čehi so jih takoj prevajali na svoj jezik. To je namreč zbirka črt in novelet, v katerih je že Cankar čisto svoj ter brez tujih vplivov. Pri vsej krasoti pa je bil veneč "Vinjet" začetek Cankarjeve trnjeve poti: kritiki so prvič rekli: "Cinik!" Istega leta je Cankar tudi prevedel na slovenščino Shakespearjevo petdejsko tragedijo "Hamleta". Bolj kot z "Vinjetami" pa se je Cankar v svoji začetni dobi zameril slovenski literarni publikli z dramama "Jakob Ruda" (1900) in "Kralj na Betajnovi" (1902) ter s štiridejsko komedijo "Za narodov blagor" (1901). Za tiste čase je bila zlasti satira na obstoječe razmere v Sloveniji neodpustljiva. V prvi drami je portretiral trmastega, pobožno napuhnjenega in licemerskega kmeta, v drugi pa veljaka med kmeti, ki stre vse pod nogami, da doseže svoje cilje. "Za narodov blagor" je satira iz mesa in krvi, eden najhujših udarcev po takozvanih naprednjakih, kate-rega slovenski kritiki niso mogli prenesti. Pisatelja bi najrajši prezrli, o vprizorjenih njegovih igrah pa so rekli, da nimajo enotne snovi in so pomanjkljive. Enako škodoželjno kritiko so imeli o "Knjigi za lahkomi-selne ljudi". V tej dobi je tudi Knjezova knjižnica v Ljubljani izdala Cankarjeve spise "Na klanecu".

Kritika Cankarja ni ubila. Šele podžgala ga je, da se je s toliko večje vnemo držal svoje smeri. Nastopil je pot najbolj črnega pesimizma, kar znači njegovo tretjo dobo. Paradokсно je leta 1903 izšli knjigi dal ime "Ob zori", dočim je vsebovala spise kakoršen je umotvor "Smrt kontrolorja Stepnika", groteskna slika umirajočega okostnjaka pri življenja polni ženi. Cankar je postal še bolj odtujen; večina ga radi brezdanjega cinizma že čitati ni marala več. V tej tretji dobi je razpotje med Cankarjem in slovenskim ljudstvom, katero je zaostalo in ga je Cankar sam daleč prehitel, da mu bo moralo ljudstvo še dolgo slediti, da ga dohiti. Istega leta je izšlo več daljših in krajših Cankarjevih spisov, vsi izrazito samostojne originalnosti. S temi je Cankar bogatil svoj jezik, ga razvijal in pilil kot dijamant. Naslednjega leta (1904) sta bila na svetlo dani knjigi "Hiša Marije Pomočnice" in "Gospa Judit". Prva je vodnik k siromašnemu ljudstvu velemesta Dunaja, druga je bič satire, ki je v tej dobi začel zvižgati vedno močnejše. Žalostna je novela "Gospa Judit"; knjiga je ležala v založbi, ker kritiki je niso mogli prebaviti in je ljudstvo ni kupovalo. In vendar je bila ravno "Gospa Judit" delo, ki je začelo pridobivati pisatelju priznanje tudi med Slovenci. Ivan Cankar je v tem letu tudi prevedel Shakespearjevo tragedijo "Romeo

in Julija", a razni leposlovniki mesečniki so prinesli veliko njegovih krajših del. Leto 1904 je bilo začetek Cankarjeve največje plodovitosti, kajti naslednja leta je slovenska literatura skokoma bogatila z njegovimi najrazličnejšimi in najbolj skrbno izdelanimi spisi. Leta 1905 so izšli kratki spisi, med katerimi je najbolj izrazit "Potepuh Marko in kralj Matjaž". V "Nini", ki je izšla leto kasneje, ni Cankarjev fatalizem tako grozen in tako tudi ne v "Martinu Kačurju". Toliko hujše pa Cankar lopne s svojo "Krpanovo kobilo", v katerih spisih je karikiral glupe filistre, ki mu zopet niso mogli odpustiti strašnega greha.

V letu 1907 se pričinja Cankarjeva socialna ali četrta doba. Ivan Cankar je bil socialist s člansko karto. Tega svojega prepričanja sicer ni udeleževal v politiki, temveč s svojim umetniškim umom v literaturi. V črno je zadel že s svojim "Alešem iz Razora", najhujše pa s "Hlapcem Jernejem in njegovo pravico", katera novela je bila pozneje dramatisirana. V slednji je pisatelj izrecno pokazal svoje stališče, ko je povedal krivico, ki se godi hlapcu delavcu: "... Jernej bo zidal hišo in kadar bo dozidal: gospodar na peč, Jernej čez prag; Jernej bo oral in bo sejal in bo žel: gospodarju žetev in kruh, Jerneju kamen ..." Neizmerno razburjenje je Cankar povzročil tudi s svojimi "Zgodbami iz doline šentflorjanske". Moralisti so se ogorčeno zgražali, čeprav je ravno "Polikarp" iz zgodb najlepši bisser slovenske literature. Ničmanj rohnenja kot zgodbe je povzročila Cankarjeva farsa "Pohujšanje v dolini šentflorjanski", tudi nedosegljivo socialno delo. Leta 1908 je izšla zbirka črtic "Za križem". Te male črtice so najstrašnejša obsodba socialnih razmer. Četudi v njih slika procesijo slovenskih izselnikov, popotnikov s culami, ki romajo v obljubljeno deželo — Ameriko, to nikakor ni slika slovenskega ljudstva samega, temveč slika ponižanih mas vseh ljudstev in narodov. "Kurent" je izšel istega leta. Ta starodavna pripovedka je živa in srce trgajoča simbolična slika. Veselega botra predstavlja, ki je z gosli prišel v deželo slovensko in pel in jokal z ljudstvom, stopal z njim za smrtjo z ozaljšanim klobukom našemljeno. "Hlapec Jernej", "Pohujšanje", "Zgodbe", "Za križem", "Bela krizantema", "Hlapci" in "Volja in moč" so svetlo ozvezdje plejad na nebu slovenske literature in proizvodi iz najbolj plodovite Cankarjeve socialne dobe. Belo krizantemo je pripel na beračev raztrgan jopič. Če bi bil izbral rdeči nagelj in ga pripel slovenskem vasovalcu, bi bilo naravno, tako pa je bilo po mnenju kritikov v groznem neskladju. In vendar je silno resnično, da je najlepši svet slovenstva — naša kultura — pripeta beraču na raztrgane cape in pohojena z beračem vred v prahu.

"Hlapci" so drama v petih dejanjih. Cankar gleda iz te drame kot socialist — umetnik. Najhujše vžiga po tistih, ki čez noč spremenene svoje politično prepričanje, po ljudeh brez načel, brez hrbenice — hlapce. Ta drama je bila od avstrijske policije v Ljubljani takoj prepovedana, ker zdela se jim je prerevolucionarna in menda tudi preveč resnična.

Meja za zadnjo perijodo Cankarjevega pisanja je takorekoč nevidna. Neštete črte, ki jih je spisal med tiskanjem "Hlapcev" in "Bele krizanteme", so najboljši pojav tega pisateljevega prehoda v njegovo najpopolnejšo dozorelost. Knjigo "Troje povesti" je izdala Mohorjeva družba v Celovcu. Tu Cankar ni več oni strašen pesimist, vesel žarek upanja spušča po črnem slikanju čez nesrečno osojniško faro. Tu je očitno po-

stal bolj ljudski, tehnično pa še popolnejši, dosleden stilist, skrben pri vsakem stavku. Tudi "Lepa Vida", dasi je v veliki meri simbolična, je po vsi svoji tragediji vendarle spisana masi. "Milan in Milena", ljubzenska pravljica, ki je izšla leta 1913, je zadnji daljši spis Cankarja. Lotil se je samih črt in krajših zgodbic, ki so zopet radi svoje številnosti kakor jasna rimska cesta slovenske književnosti. Zbirka spisov "Moje življenje" je izhajala leta 1914 v časopisju, druge kratke povesti pa v mesečnikih. Tako je Cankar pisal do leta 1917, ko je spet izšla nova knjiga "Podobe iz sanj". Zadnji Cankarjev spis "Hudodelec Janez" je izšel leta 1918 v Dom in svetu. V teh zadnjih spisih se najboljše zrcali Cankarjev upadajoči odpor. Nič več ni tiste žive bojevitosti, nič več onega neklonljivega duha, samo srečen in omeščani pesimist je še. Zdaj so ga pa obtožili, da je spokornik, ki se trka na prsa. Ne, to Cankar ni bil, le njegovo življenje je ugašalo v strašnem razočaranju. Pero je sukal do zadnjega, pisal je še bolj pristržno in s krasnejšim jezikom kot kdaj prej. Kot jasno solnce, ki zažari še enkrat pri zatonu za krvaveče morje, se je tudi Cankarjeva slava še zablestela, ko je pisatelj pripovedoval svoje zadnje vizije. Zdaj, ko je umetnik umiral, je Slovenec še spoznaval, da izgublja z njim svojega najboljšega učitelja in največjega ljubitelja domovine. Pač res, Cankar je bil kakor solnce Slovincem. Ko je to solnce vzhajalo, so ga ljubitelji dneva pozdravili; ko se je solnce dvignilo in začelo pripekati z žarki, ki so ubijali bolezenske bacile in palili tenkočutneže, je bilo to solnce v zlic svoji koristnosti neznosno; čim pa se je solnce nagnilo k zatonu in je blagohotno pošiljalo svoje božajoče zadnje poljube, smo ga vzljubili vsi.

* * *

Cankarja slovensko ljudstvo še danes v ogromnem številu ne razume. Vzrok temu žalostnemu pojavu je, ker ga ljudstvo še vedno noče razumeti. Njegov jezik je preprost, bolj ljudski kot jezik katerega drugega slovenskega pisatelja. Kar čitatelju ne ugaja, so morda globoka pisateljeva čustvovanja in objektivno njegovo obdelovanje snovi. Toda nič ni tako silno globokega v Cankarju, da bi moral povprečen čitatelj obupati in odložiti knjigo. Vsekakor se je treba potruditi

in skušati seznaniti se s poedinci, s katerimi Cankar razlaga svoje misli; tudi čustvovati s temi poedinci naj čitatelj skuša. Kdor išče v Cankarjevih povestih romanov z avanturami, s snovjo, ki se lepo razvija kakor na primer pri Jurčiču ali drugih slovenskih pripovedovalcih, bo lahko šel skozi vse številne Cankarjeve spise, ne da bi zadostil svoji želji. Cankar je namreč posvetil vso pažnjo opisu okoliščine in čustvovanja svojih "junakov", snov samo pa je zanemaril na ljubo sebi in vsem tistim, ki najdejo naslado v spisih, kakoršni so. To je dosegel v toliki meri kot morda noben drug pisatelj. Čitateljem mogoče tudi ne ugaja Cankarjevo negativno stališče, katerega je izrecno hotel, kot je zapisal:

Ali nisem pel o žalosti, ker je bilo v mojem srcu hrepenenje po veselju. Slikal sem noč, vso pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko tem silnejše zakoprnelo po čisti luči. Zato je bila moja beseda, kakor je bila trda in težka, vsa polna upanja in vere. Iz noči in močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled — vi pa ste me razglasili za pesimista.

Cankar je velik realist. Morda je celo več kot to, kajti slikal je življenje še strašnejše kot ga more zapopadati preprost čitatelj. Očitali so mu, da s takim pisanjem usodno vpliva na slovensko književnost in življenje sploh. Ni dvoma, da se res pokazujejo njegovi vplivi v slovenski književnosti, toda ravno ti vplivi so blagodejni za ohrano realnosti v slovenski književnosti v povojni dobi, ko vlada pri vseh narodih splošna literarna dekadencia "šunda" in romanov z nesrečnimi junaki, ki vsi srečno premagajo vse ovire. Ravno Cankarjeva zasluga je, da njegovi posnemalci niso v toliki meri zabredli v mlakužo literarnega propadanja, kakor so v veliki meri pisatelji drugih narodov. Za ta blagodejen vpliv in za vso bogato knjižnico, ki nam jo je Cankar dal, bomo pa Slovenci — kakor so drugi narodi, ki so prevedli na svoje jezike že večino Cankarjevih spisov — večno hvaležni. Morda ni več daleč čas, ko bomo pobrali tisto Cankarjevo belo križantemo iz blata, jo negovali in jo spoštovali s hvaležnim spominom na njeno grenkolepo preteklost.

TONE SELIŠKAR:

RUDARSKO MESTO.

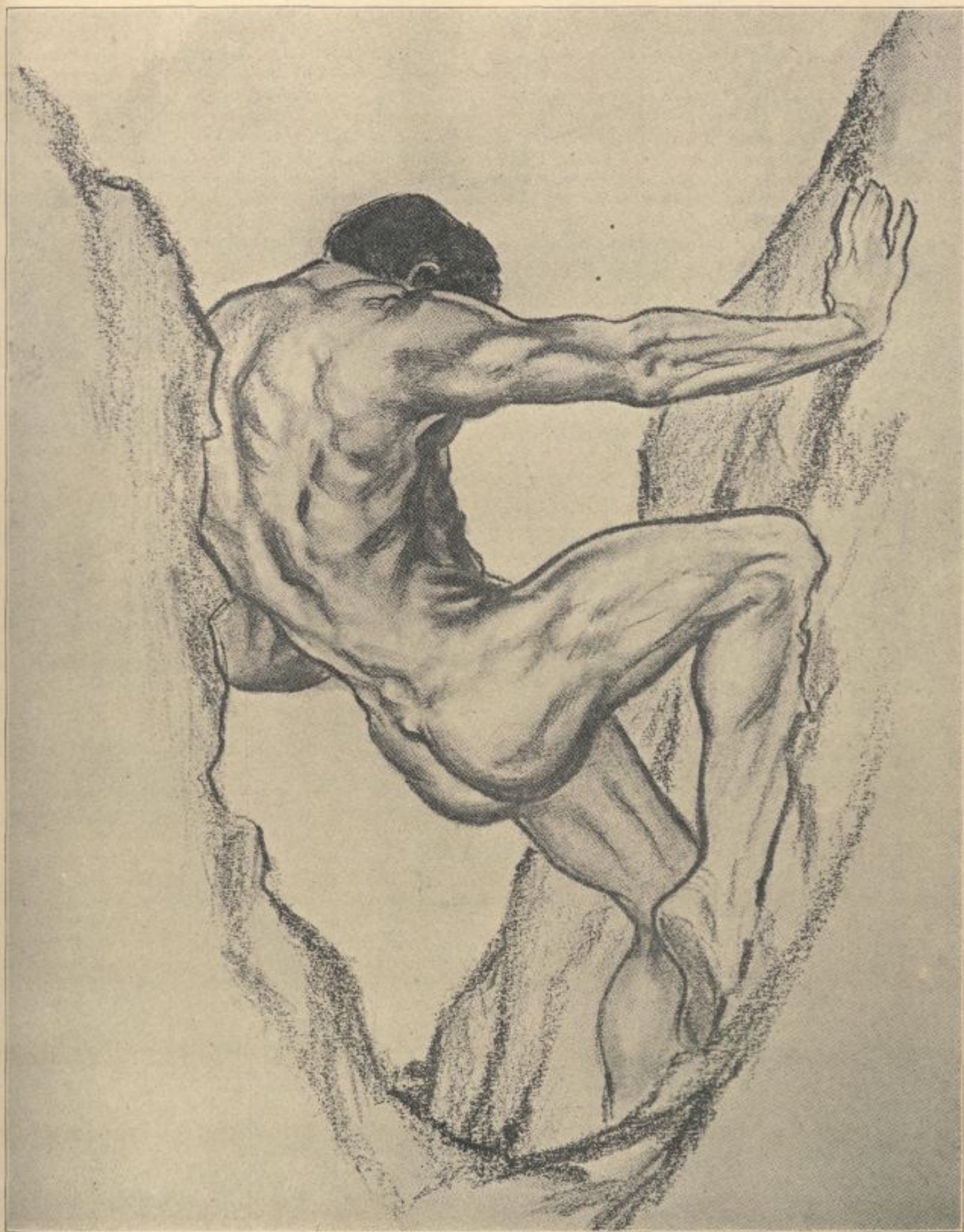
SOLNČNO jutro in viharen večer in sladka noč
in žalostni dan, ko smo ločili od senc se v svetlobi sveta.
Poje in hrope železno dvigalo in stroji v izhodu delijo nas vse,
ki smo eno, v nešteto ljudi.

Odprte gore —pod njimi je mesto, življenje — in cesta, mejnik,
visoko obzidje, straža in znamenje, luč in svetilnik dvojnih svetov.
Črno in belo, dve duši nas vseh, ki smo eno od početka vekov.

Palače in bajte! Svetloba in senca! Svilene oči za kristalnimi okni,
otekle trepalnice pod mrzlim obzidjem — toda jaz vem: Je žalost na
levi, je žalost na desni, bolečina ob rojstvu in smrt vsepovsod. Vsi
eno! . . . Le cesta, mejnik gre v nas in nas žre. Večna enota
iz človeka v dva: Sila in suženj! Palače in bajte!

Na mejnem obzidju, na stolpu vihrajč—kakor prapor na jamborih morskih piratov:
Mrtvaška glava v črnem dnu.

MOČ DELAVSTVA JE V NJEGOVI ENOTNOSTI.

SILA PROLETARIATA.

LITERARNA IN ČASNIŠKA VIŠINA SLOVENSKEGA ČASOPISJA.

FRANK ZAITZ.

SLOVENSKO časopisje v Ameriki je produciral svoj poseben tip urednikov, ki so bili do pred nekaj leti večinoma "selitveni (migratory) delavci". Premikali so se od lista do lista, kakor nekaj rokodelski pomočniki od mojstra do mojstra; "pravi" slovenski urednik je moral biti "vandracev". Njegova sposobnost se je zrcalila v poslušnosti gospodarju — toda le toliko časa, da je izginil glad in da je bilo nekaj centov za pijačo, — v brezbarvnem prepričanju in škarjah. Urednik vandracev je moral imeti pri vsakem listu drugačno prepričanje, prilagojeno gospodarjevemu, ki pa se je menjalo, "kakor je bolj kazalo."

FRANK ZAITZ,
urednik "Proletarca".

V interesu gospodarjev ni bilo, da bi najemali dobre urednike, prvič ker imajo sposobni uredniki več ali manj svojega prepričanja, in drugič, ker bi jih bilo treba plačati vsaj toliko kakor tiskarske delavce. Gospodarji slovenskih listov v Ameriki so torej najemali za urednike ljudi, ki so za silo poznali pravila slovenske slovnice, in ki so ubogali vsaj nekaj tednov,

potem pa je prišel okrog kak drug uredniški kandidat, in sledila je prememba. Ljudje so radi čitali slovenske liste (drugih tako niso znali, razen nekateri nemške), ali urednikov niso spoštovali. Smatrali so (najbrž smatrajo tudi danes), da je uredniški najbolj prostaški poklic, ki ga opravljajo samo zapiti študentje. Ta nazor ima svoj vzrok v lastnikih slovenskih listov in v tem, da smo mi izmed priseljencev eden tistih narodov, ki prihaja skoro izključno iz kmečkih vasi, torej v literaturi silno malo izvežban. Finski socialistični dnevnik urejuje bivši socialistični ministerski predsednik finske republike; sotrudniki finskih listov so priznani intelektualni delavci, pa bili reakcionarni ali revolucionarni. Fincev je v Ameriki približno toliko kakor Slovencev. Slovenski intelektualni delavec ne bi mogel živeti med nami. Dobili smo enega, in zlili naj v par letih toliko gnojnice, kolikor so jo mogli zliti ljudje, ki mislijo, da je največja čednost vztrajati na dnu neznanja. Mi smo naučeni smatrati za pošteno garanje samo garanje v tovarnah in rudnikih. Pisatelj, urednik, ljudski učitelj — "vsi ti bi radi živeli na stroške delavskih žuljev", da se popularno izrazim, mi, — narod namreč, — pa tega nimamo radi!

Pred štirinajstimi leti je J. S. Z. pozvala v Ameriko na govorniško turo priznanega intelektualnega delavca in boreca za delavska prava, ki je bil vodnik in učitelj delavskega pokreta na slovenskem jugu bivše Avstrije. Spominjam se, povabile sta ga na shode tudi dve naselbini v Minnesoti. V tretjo ga je skušal dobiti

John Teran, eden naših pionirjev v bojih proti trustjanom na železnem okrožju Minnesote. Potipal je rojake v svoji naselbini, češ, nikoli še nismo imeli dobrega govornika v svoji sredi, sedaj imamo priliko, stroški bodo majhni in računamo lahko na velik uspeh. Bil sem prisoten, ko so mu ugovarjali: "Kaj bo hodil k nam! Delat naj gre, hudič!" Par oseb ga je hotelo potolažiti, da ne bo tako hudo, pa se oglasi drugi: "Kramp — kramp in lopato naj vzame v roke, pa bo videl kako se služi kruh! Vsaka šema bi pohajkovala na stroške naših žuljev, ne boš, Janez!" Janez krojač se je nasmejal in je rekel: "No, pa ne!" V vsaki slovenski naselbini so taki modrijani, in v mnogih dominirajo.

Prvi slovenski list je bil tak kakor prvi naseljenec: boječ, starokopitno pobožen in skromen. Urejevan je bil po kranjsko, kakor se je prva slovenska podpor-na jednota krstila za "kranjsko-slovensko". Tega imena se še danes trdovratno drži.

Slovenski listi v Ameriki so nastali iz potrebe, ali lastniki listov so jih izrabili v prid svojih interesov. "Proletarec" je bil prvi, ki je nastal iz ljudstva za ljudstvo, ni pa mu ljudstvo naklonilo podpore ali ga naročalo, ker je bilo v svoji neumnosti pač bolj dostopno zavajalcem in njihovim listom kakor učiteljem, ki so mu hoteli pomagati in se borili zanj. Razni listi so se pojavljali vsled reklamnih namenov svojih gospodarjev. Nekdo je prodajal šifkarte in pošiljal denar v stari kraj, pa je ustanovil list, skupina drugih je imela male trgovine in jih je hotela oglašati v svojem listu, tretji je sklepal, da bo s pomočjo svojega lista najlažje prišel do svoje tiskarne; itd. Število slovenskih listov se suče zadnjih 15 let od deset do petnajst. Seduj jih je petnajst. Bili so storjeni tudi že poskusi z leposlovnimi in strokovnimi revijami, toda ker ni bilo gmotnih sredstev in sposobnih sotrudnikov, so klavrno končali.

Postati urednik ameriškega slovenskega lista, ni višek ambicije. Poznan mi je po imenu urednik, ki je imel pri newyorškem slovenskem dnevniku precej sigurno mesto, katero pa ni ničesar obetalo. V času ko je sedanji načelnik zveznega vrhovnega sodišča H. Taft kandidiral za predsednika, mu je čestital na zmagi še predno so bila volišča otvorjena; riskiral je čestitko in v nagrado je dobil vladno službo, ki jo ima najbrž še danes. Iz kaste slovenskih urednikov je izstopil popolnoma. Pred volitvami je marljivo agitiral za Tafta in republikansko stranko, kateri je bil "list slovenskih delavcev v Ameriki" do pred nekaj leti vedno odprt, kajti takrat še ni bilo toliko slovenskih socialistov, da bi mogli prostituirane liste predstaviti ljudem v pravilnem odsvitu. Sedanji urednik istega dnevnika je zelo oprezen in mnogokrat zabrenka na radikalne strune. To je znamenje, da piha drugačen veter kakor nekoč.

Večina tistih slovenskih urednikov, ki so se posvetili izključno uredniškemu poklicu, je spadala in spada med reveže. Najrevnejši med njimi so bili selit-

veni uredniki. Gladovali so kadar ni bilo dela, se potikali po salunih in iskali človeka, ki se jih bi usmilil. Znan mi je urednik, ki je pričel s karijero v New Yorku, se pomikal potem proti zapadu in severozapadu, delal pri različnih listih in vsled stradanja in pijančevanja shiral. Podlegel je tuberkulozi. Dva lista sta bila toliko poštena, da sta mu napisala nekrolog. Skromne vrstice, ki jih je narekovala dolžnost. Bil je, živel je, umrl je, nema ga više! Kdo naj pač plaka za umrlimi uredniki? Ljudje jih v splošnem niso poznali, kajti uredniki so le avtomatje, lahko bi dejal, "tinta-kuliji". Vse po navodilu. Ponavljam: slovenski listi v Ameriki so nastali radi potrebe, niso pa vsi služili potrebi, pač pa svojim gospodarjem. Gospodar, če je bil poleg tega še količkaj spreten politični mešetar, je s svojim listom koval denar vsaj nekaj časa. Kajti navadno so ljudje igro zapopadli, in potem je sledila stagnacija. Prva leta so vsi listi tekmovali v lovu za dopisniki, ki so pomenili, ako niso zabavljali, dobro reklamno sredstvo. Urednikova naloga je bila, urejevati dopise, izbrati primerne starokrajске novice in "lepe" romane ter napolniti list kakorkoli. Zato je rabil veliko več škarje kakor pisalni stroj. Ni bilo mogoče drugače! Uredniški posel mu je bil kruh, in izvrševal ga je, kakor je bilo boljše za gospodarja.

Starokrajски slovenski listi so izhajali in še izhajajo dvojno, čeprav ne pod svojimi imeni, kakor veliki ameriški dnevnik, ki imajo tudi svoje pariške in londonske izdaje. Starokrajски slovenski listi izhajajo v Ameriki kolektivno pod naslovi ameriških slovenskih listov. Striže se iz njih vse; dogodilo se je, da so kar trije slovenski ameriški listi v istem tednu ponatisnili notico, da dobi ta in ta občina na Slovenskem za teden dni plemenitega bika; kmetje, ki se hočejo poslužiti prilike, naj priženo svoja goveda v to in to štalo "drugi teden". Ko je tista notica zagledala beli dan v tukajšnjih listih, so dotičnega bika že dvakrat preselili. Priobčevanje takih notic dokazuje škandalozno površnost in zelo slab okus.

Slovenski dnevnik v domovini bi radi bili važni in veliki, zato imajo tisti ki zmorejo, svoje posebne poročevalce v tujih mestih. Recimo, da ima ta ali oni ljubljanski list poročevalca v Pragi. Uvod njegovega članka se prične z besedami: "Naš poročevalec piše iz Prage . . ." Ali pa: "Poročajo nam iz Pariza . . ." In: "Naš poročevalec v Beogradu je doznal . . ." Čez dva ali tri tedne so vsa ta poročila priobčena v pol ducata slovenskih listov v Ameriki z enakim uvodom: "Naš poročevalec . . ." Vir navadno ne označijo in tako so čitatelji lahko uverjeni, da ima "njihov" list "svoje" poročevalce v raznih krajih sveta.

Novice, članki, razprave in povesti iz starokrajskih slovenskih listov tvorijo neusahljiv studenec, ki napolnjuje, s par izjemami, slovenske ameriške liste. Pred par leti je eden slovenskih prevajalcev iz ruščine, stanujoč v Ljubljani, ponudil "Proletarcu" nekaj prevodov in predložil račun. Bili bi ga izplačali, pa je med tem nekdo opazil, da iste stvari izhajajo v "Del. Sloveniji". Vprašali smo, in pisatelj je pojasnil, da jih je prevedel za neki ljubljanski dnevnik in "Proletarca", če pa jih je med tem kdo nepovabljenih "ukradel" iz ljubljanskega dnevnika, ne more pomagati. Račun "Proletarcu" je radevoljno umaknil. Viri se v slovenskem ameriškem časopisju v ponatisih iz drugih listov redkokdaj navajajo. Tako izgleda, da je ves list spisan v uredništvu, oziroma, da ima celo krdelo dobrih sotrudnikov. Gospodarjem nese, ker jim ni treba plače-

vati delavcev, urednik ali uredniki, če jih je več, pa vseeno trpe, kajti dela imajo vzlic škarjarstvu čez glavo.

Še hujši atentat kakor nad splošnim gradivom starokrajskih listov, se izvršuje nad slovenskimi pisatelji. Ni je povestne knjige, ki ne bi bila ponatisnjena v tem ali onem slovenskem ameriškem listu, — nekatere po večkrat v raznih listih. Dejstvo je, da napolnjujejo slovenski pisatelji in uredniški delavci domovinskih listov nad polovico povprečnega slovenskega lista v Ameriki. Nekateri so skoro popolnoma napolnjeni s škarjarskim urejevanjem. S to trditvijo nimam v mislih plagijastva, katerega tudi ni malo, ampak čisto navadno striženje gradiva iz starokrajskih listov, revij in knjig.

Tone Seliškar, slovenski pesnik in pisatelj, sotrudnik prvomajske itev. "Proletarca" in Ameriškega družinskega koledarja.

Ne bi bilo pravično, ako bi dejal, da so tukajšnji slovenski listi edini grešniki. Krade se vse križem, in v Ameriki so tožbe, nanašajoče se na literarne tatvine in plagijastva, vsakdanja stvar. Na slovenskem časnikarskem polju pa se literarnih tatvin in plagijastva v splošnem sploh ne smatra za greh.

Tudi v "mili naši domovini" niso listi tako pošteni kakor si včasih domišljajo. Tudi oni pobirajo kjer je mogoče kaj vzeti. Na vire mnogokrat pozabijo, da gledajo poročila, vesti ali članki bolj "originalni". Med knjigami ki jih je letos izdala Goriška Mohorjeva družba, je tudi ena, ki je ponatis iz "Dom in Sveta". Vir ni naveden in delo je vsled tega "originalno", razen za tiste, ki so ga že čitali drugje.

Slovensko ameriško časopisje ni imelo v domovini še nikoli ugleda in ga v splošnem tudi zaslužilo ni. Edina ameriška reč, ki ima tam ugled, je dolar. Tudi to je umljivo. Slovenski literarni delavci imajo o nas jako slabo mnenje, in ni jim zameriti.

Direkten "napad" na ameriško slovensko časopisje je izpustil starokrajски poročevalec "Prosvete" v

njeni izdaji z dne 6. januarja 1926, v kateri piše med drugim:

“Slovenski literati se silno pritožujejo, ker v Ameriki toliko ponatiskujete iz naših listov. Na seji Društva slovenskih književnikov so sklenili, da se bodo obrnili na naše poslaništvo v Washingtonu radi sistematičnih tatvin literarnih izdelkov. Tu je mišljeno vse slovensko časopisje v Ameriki.”

Ne vem, koliko je poslaništvo že posredovalo, vem pa, da bi s sodelovanjem prizadetih pisateljev lahko precej storilo v prid njihovih interesov. Če je ali če ni, je stvar “njihovega” poslaništva v Washingtonu. Polemike citirana notica v tukajšnjih listih ni izzvala, dasi jih je med nami precej, ki se zgražajo nad literarnimi tatvinami. Zadeva je bila parkrat omenjena v polemiki o kritiki “Ameriškega družinskega koledarja”, kamor sploh spadala ni. Edini list, ki se je otvorjeno obregnil ob zaključek Društva slovenskih književnikov, kolikor je meni znano, je bil “Amerikanski Slovenec”, kateri danes lažljivo paradira, da je najstarejši slovenski list v Ameriki. V eni svojih izdaj je priobčil sledečo bombastično notico:

“Starokrajski literati se hudo pritožujejo, da jim slovensko-ameriški listi kradejo razna dela. Ameriški Slovenci so to že stokrat na gotove načine plačali. Sicer pa imajo starokrajski literati svojo vrsto bolezni. Plačani hočejo biti dvakrat. Najprvo doma, potem pa že tu! Mislijo si, v Ameriki se denar pobira ob cesti . . .”

Idijot urednik, ki je napisal to notico, je prepričan, da je izrekel modrost. Konstatira, da “ameriški Slovenci so to že stokrat na gotove načine plačali”, navedel pa ni v dokaz nobenega “načina”.

Prav nič jim niso plačali! Edini ljudje v domovini, ki so kaj storili za ameriške Slovence, so žurnalisti

in pisatelji. Nad četrto stoletja delajo za slovenske ameriške liste zastonj, v plačilo pa so dobili zasmeh.

Ameriški Slovenci so poslali v stari kraj že marsikak stotisočak, ali pisatelji in žurnalisti so bili tega najmanj deležni, tako malo, da se bi sploh omenjati ne smelo. V enem četrletju niso dobili toliko, kolikor se v Ameriki med našimi rojaki v enem letu nabere za kapelice in zvonove. Slovenska čitajoča publika v Ameriki naj si to resnico zapomni.

Slovenija nima velikega vzornega časopisja. Ima liste, ki so ravno tako površno urejevani kakor nekateri tukajšnji in eni celo slabše. Ima liste, ki bi spadali v srednji vek, vzlic temu imajo veliko cirkulacijo. Ima pa tudi liste, v katere dopisujejo spoštovanja in priznanja vredni pisatelji, časniki in znanstveniki. To so ljudje, ki so po vrednosti dela najslabše plačani, in to so ljudje, ki pomagajo slovenskemu časopisju v Ameriki eksistirati in kovati profit. Kdor ni prizadet, nima vzroka da se bi razburjal nad to izjavo, kdor je, pa naj se sam potrkna na prsa.

Listi, ki imajo za seboj banke, društva trgovcev, dobro idoče tiskarne in podporne organizacije, ne bi smeli iti tako hladnokrvno preko protesta slovenskih književnikov v domovini, ki večinoma žive v pomanjkanju, tukaj pa se bahamo s prosperiteto. So takozvani književniki, ki mislijo da je v Ameriki vsak njihov spis vreden četrtnega mernika dolarjev, ampak o njih ne govorimo. Pošteno bi bilo, da dajo ameriški Slovenci vsaj nekaj odškodnine kulturnim delavcem v domovini, da jim zgrade kak zavod ali karkoli. Če smo vredni njihovih del, naj bodo tudi oni vredni vsaj skromne nagrade, ki bi jim jo mogli nuditi, kajti njihova zasluga je, da se tudi mi lahko prištevamo med kulturna ljudstva.

TONE SELIŠKAR:

LOCARNO.

SILEN je postal človek čez noč:
V jatah divjih motorjev trgajoč oblake,
na elektroničnih pevajoč preko oceanov,
v brnečih pticah preko ledenih tečajev,
sanje v torpedih predirajočih planete,
na stotem nadstropju zamaknjen v solnčni zahod.

Preko sveta v ozvezdja segajoči človeški možgani!
Človek-velikan

v laboratorij krvavih duš izdelujoč
etrazitne pošasti v dolgih in vitkih retortah,
neprozorne smrti v okovanih tubah,
krvniške maske v srca biričev
biriče, biriče—

na stotem nadstropju—iz solnčnega vzhoda krvavi pečat!
Locarno, Locarno!

Iz miru ironija v obraz:

Divji jezdec čez žitna polja sekajoči obraze,
ogromne oklopnjače—krohota v splasene besede,
vitki podmorniki—strele v te drobne ptice—
v zrak pošastni duh stotesnih tradicij,
čez stoto nadstropje skalpirane duše v solnčni zahod.

OB PETNAJSTLETNICI KLUBA ŠT. 27 J. S. Z. V CLEVELANDU.

JOSEPH JAUCH.

PRED menoj leže tri slike — dve socialističnega kluba št. 27 JSZ. in ena pevskega zbora "Zarja", ki je odsek soc. kluba: "Zarja" po reorganizaciji obstaja deset let.

Klub št. 27 je bil ustanovljen 25. septembra 1910. Pristopilo je vanj 27 članov. Širšo zgodovino kluba sem podal v Ameriškem družinskem koledarju letnik 1923.

Računa se, da živi v Clevelandu in okolici nad 35.000 Slovencev, torej je največja slovenska naselbina v Ameriki. Ako vzamemo to število za bazo, bi morali

s sebičnih nagibov, mnogi pa tudi pod pritiskom agitatorjev, in izmed slednjih večina tudi ni stalna.

L. 1910, ko se je socialistični klub organiziral in dobil v JSZ. št. 27, je zboroval nekaj časa v Jaites Hall, ki jo je takrat lastoval F. Korče, pozneje tudi član kluba. Tu moram poudariti, da klub ki hoče doseči uspeh, mora imeti svoje prostore, ki služijo za seje, shajališče članov, knjižnico, vaje itd. Iz tega razloga je klub št. 27 vzel po ustanovitvi v najem hišo na E. 61. cesti blizu St. Clair Ave., v kateri si je uredil svoje prostore in za oskrbnika. Oskrbnik je imel v svojem pod-

Cetrta redna konvencija S. D. P. Z. 2. maja 1916 v Pittsburghu. Njeno glasilo tedaj je bil "Proletarec". SDPZ. se je leta 1921 združila s SNPJ. Ta konvencija je bila zadnja samostojna konvencija SDPZ.

po pravici sklepati, da je klub št. 27 najjačji v JSZ. po številu članov in aktivnostih, a na žalost ni. Število članov od ustanovitve do svetovne vojne je sicer vedno raslo, dasi so mnogi tudi odpadali. Odstopali so vsled nezanimanja, vsled neaktivnosti in drugih vzrokov. Spominjam se slučaja, ko je pristopil v klub že prileten rojak, in po končani seji zaupno vprašal enega člana, ako bi mu mogli pomagati, da dobi delo v pivovarni. Čul je, da delajo tam sami socialisti, pa je pričakoval, da mu bo pristop v klub pomagal v službo kakršno je želel. Nagovorjeni član mu je prijazno pojasnil, da socialisti radi pomagajo drug drugemu in če le morejo, preskrbe brezposelnim tudi delo, ali pomagajo temu ali onemu iz slabega na boljše delo, ampak klub kot tak ni posredovalnica za delo in mu v tem slučaju ne more pomagati. Dotičnika ni bilo nikoli več na sejo, ker je pristopil edino z namenom, da bi mu mogoče to pomagalo do službe v pivovarni. To je primera, da ne pristopijo v organizacijo vsi s čistih ampak nekateri

ročju kurjavo in čiščenje prostorov. Ob večerih, pa tudi čez dan, ako je bil kdo brezposelen — in po mestih je vedno mnogo brezposelnih — so se shajali člani v klubovih prostorih, kateri so postali centrum našega družabnega življenja. Ko je klub pričel prirejati manjše igre, so služili ti prostori tudi za vaje.

Pozneje je prostore z nami delil hrvatski klub JSZ., in ker so bili premajhni, smo najeli večje na vogalu E. 55. in St. Clair ulice. Na mnogih priredbah in v kampanjah smo delovali skupaj s hrvatskim klubom. V vojni dobi, ko je prišlo med kluboma do taktičnih diferenc, je klub št. 27 najel svoje prostore v Slovenskem narodnem domu, kjer ima še sedaj svojo dvorano za sejo, čitalnico, vaje, družabne večere, vaje pevskega zbora "Zarja" itd. Klub št. 27 se je preselil v Dom še ko ni bilo novega poslopja. Tudi sedaj so njegovi prostori v starem poslopju, kjer je več zborovalnih dvoran in sob.

V klubovnih prostorih se je prošlo zimo pričelo

tudi z večerno šolo, v glavnem za poučevanje v angleščini, katero sta vodila naša za ta posel sposobna sodruha J. Siskovich in L. Beninger. Udeležba je bila obilna in ta šola znači uspeh.

O splošnih aktivnostih kluba se pač ne morem tako pohvalno izreči kot bi se pred vojno. Po razpadu stranke v Clevelandu, ki je sledil prvomajskemu masakru na Public Square l. 1919, je tudi naš klub postal bolj pasiven, dasi se v klubu samem niso pojavili kaki komunistični sektaši. Nekateri je vseeno poplaval val ekstremnega radikalizma, drugih se je lotila maloduš-

glasij in razočaranja tedanjih članov shirala. Treba je bilo začeti na razvalinah graditi soc. stranko znova.

Po zadnji državni konvenciji ohijske soc. stranke, ki se je vršila dne 13. marca t. l. v Clevelandu, je upati, da se bo tok celotnih strankinih aktivnosti pričel pomikati hitreje naprej. Nominirali smo listo kandidatov, katerim načeljuje Jos. Sharts iz Daytona, ki kandidira za governersko mesto. Zastopniki so poudarjali, da je situacija za porast naše stranke v Ohiju ugodna, samo izrabiti jo je treba, in zato je treba aktivnih delavcev.

SOC. PEVSKI ZBOR "SAVA" (odsek kluba št. 1, JSZ.). PRVA VRSTA OD LEVE NA DESNO: John Benigar, Anton Zagar, Frank Alesh, Arno M. Hess (pevovodja), Chas. Pogorelec, Vinko Ločniškar, Otto Derrnull, Frank Benchina. DRUGA VRSTA: John Zvan, Frank Ceglar, Andrew Miško, Leo Vesel, John Pippan, Frank Smith, Leo Meden, Chas. Renar, Frank Omahan, Joseph Ručigaj.

nost, tretji pa so prenehali biti člani ker ni več "vleklo", ali pa so se bali Palmerjevih biričev, kateri so v tem mestu razsajali tiste čase. Kar jih je ostalo, so ohranili postojanko, in klub št. 27 je eden onih redkih v JSZ., ki je skozi vso krizo redno in nemoteno posloval, namreč brez notranjih zapletljajev in bojev. Vsled notranjih sporov in vala ekstremizma so veliko bolj trpele soc. organizacije drugih narodnosti, npr. nemške, finske, madžarske in druge. Ameriško organizacijo soc. stranke v Clevelandu je Chas. Ruthenberg odpeljal vso v ekstremni tabor, kjer je potem vsled progono, neso-

Na sejah okrajne organizacije večkrat priznajo, da je klub št. 27 najboljše organiziran v Cuyahoga County. Vzlic temu ne smemo biti zadovoljni, ampak delati da postane pravi centrum dela za napredek in delavsko vzgojo v slovenskem Clevelandu.

Priznati se mora, da je bil pevski zbor "Zarja" klubu št. 27 zvest drug skozi krize in z njegovo pomočjo se je v tistih dneh obdržalo precej aktivnega življenja in živahnosti.

Pevski zbor "Zarja" obhaja letos desetletnico obstanka. Je zelo aktiven, dobro izvežban zbor (moški

in mešan). Navadno prireja dva koncerta na leto, poleg tega pa sodeluje na priredbah Slov. nar. doma in nastopil je na številnih drugih. Svoj zadnji, ali jubilejni koncert, je priredil dne 18. aprila t. l.

Klub št. 27 se je svoječasno precej pečal z dramatikom, v vojni furiji pa je moral pod pritiskom razmer z njo prenehati. Letos, dne 3. januarja, je zopet pričel s predstavami, ko je vprizoril s sodelovanjem članov dram. društva "Ivan Cankar" Gorkijevo dramo "Na dnu". Uspeh je bil dober. V prihodnji sezoni namerava vprizoriti kake dve, tri igre socialne vsebine.

Klub št. 27 ni eden najstarejših v JSZ., kar dokazuje njegova številka in leto ustanovitve. Ali to ne pomeni, da v Clevelandu ni bilo delavcev ki so bili pripravljene delati na polju socialistične agitacije in vzgoje; blo pa jih je v proporciji veliko manj kakor npr. med premogarji, in nasprotnikov veliko več, zato je bilo začetno delo tukaj veliko težje.

V svojem opisu zgodovine kluba št. 27 v Am. druž. koledarju letnik 1923 sem omenil, da je bil v Clevelandu že pred tem ustanovljen socialistični klub "Luč", o katerem pa nisem imel nobenih podatkov. V knjigi "Ameriški Slovenci", ki jo je izdala SNPJ., čitamo, da je bil socialistični klub "Luč" v Clevelandu ustanovljen v jeseni l. 1903. Združen je bil s socialistično stranko in je imel svoja zastopnika v okrajni organizaciji. Ustanovljen je bil približno s petindvajsetimi člani. Ustanovna seja se je vršila pri Šlajpahu, podomače pri Škrbetu. Klub je bil aktiven še v letu 1904, kdaj je prenehal delati, pa ni bilo mogoče dobiti podatkov. Priredil je več uličnih shodov, na katerih so govorniki nastopali v slovenskem in angleškem jeziku.

To je bil torej prvi slovenski socialistični klub v Clevelandu, ki pa v javnosti ni pustil velikih sledov in je bil aktiven, kot bi se moglo sklepati po podatkih, le okrog leto dni.

In zopet gledam na slike ki so pred menoj. Mnogi, ki so na njih, so nas že zapustili in jih krije gruda. Nekateri med njimi so bili zelo delavni v borbi za osvoboditev proletariata. Ohranimo jim časten spomin, ker ga zaslužijo — ustvarili so si ga sami s svojim delom.

Drugi zopet, ki jih gledam na teh slikah, so se preselili v druge kraje, kjer, upam vsaj, vrše svoje delo naprej v delavskih organizacijah.

In tiste, ki so nas zapustili in so še blizu, kličem, naj pridejo nazaj v organizacijo ki je tudi njihova. Doba cincanja (katere sicer nikoli ne bi smelo biti), je minula. Naša taktika se je skazala za pravilno in organizacija, ki se jo je trdno držala, je prestala preizkušnjo.

Doležnost vaša je, da pomagate pri tem veličastnem prebujenju delavskih mas širom sveta. Tistim pa, ki so trajno vztrajni, vztrajajte naprej. Borba je ena in neprekidna, zmaga je gotova in jo dobivamo, tudi če uspehi niso takoj vidni. Treba je sejati, kot pravi Etbin Kristan v "Žetvi":

*Ste li, ko je čas bil,
polje preorali?
Ste li v prst zrahljano
seme posejali? . . .*

Sejati je treba, kajti brez setve ni žetve.

*

Letošnji Prvi maj bosta po daljšem presledku praznovala oba tukajšnja kluba, št. 27 in 49 (slednji deluje v Collinwoodu) s skupno priredbo v Slov. nar. domu

na St. Clair Ave. Vabimo da se tega praznovanja udeležite ne samo člani, ampak vsi ki ste že bili člani in tisti ki še niste pač pa nameravate postati. In končno, vsi v tej naselbini, ki čutite da ste delavci, ste dne 1. maja vabljeni v našo sredo. In potem, ako ste z nami, ne le radi nas ampak radi sebe, pristopite v klub št. 27 ali v št. 49, in sodelujte pri delu, ki ga vršita na političnem in prosvetnem polju v slovenski naselbini Clevelanda.

Beauty Parlors.

Beauty parlor je prostor, kjer postane lepa ženska še lepša in grda prilično lepa za nekaj časa. Ti parlorji niso samo za ženske, ampak deloma tudi za moške, dasi pomenijo brivnice za moške približno to kar beauty parlors za ženske.

Charles Nessler, predsednik strokovne zveze Master Hair Dressers Association of America, je po statističnih podatkih ki jih ima na razpolago izračunal, da je preteklo leto posečalo beauty parlorje šest milijonov žensk in otrok, ki so potrošile na altarju lepote za lišp okrog tri sto devetdeset milijonov dolarjev. Po objavi te statistike so nekateri argumentirali, da je bil ta denar vržen proč, kakor ga vržejo proč kadilci, pijanci in napol pijanci ter tisti ki šele postajajo pijanci. Drugi pravijo, da je po takem tolmačenju ves denar vržen proč, naprimer tudi denar, ki ga potrošijo avtomobilisti za gasolin kadar se vozijo okrog za kratek čas. Gotovo je le to, da se ljudi ki hočejo piti ne more prepričati da mečejo denar proč, in da kadilci kade neglede kaj mislijo drugi o izdatkih ki izginejo v dimu, ženske pa bodo posečale beauty parlorje naprej in se lišpale tudi doma na ljubo sebi in moškim ter v kolektivno zadovoljnost obeh spolov. Tukaj bi tudi diktatura ne spremenila veliko. Edina medicina je glad — pomanjkanje vsega, take medicine pa se vsi branijo in je res boljše da je ni.

AMERIŠKI SLOVENCİ IN KNJIGE.

Ameriški Slovenci potrošijo zelo malo za knjige. Samo majhen odstotek Slovencev ima svoje knjižnice. Naš narod potroši za vsako stvar več kakor za literaturo.

"Proletarčeva" knjigarna je od l. 1919 do konca 1925 razpečala za \$7,401.98 knjig in brošur, nevštevši "Ameriški družinski koledar", ki je rubrika zase. Do l. 1921 nismo imeli večje zbirke knjig, katero smo začeli izpopolnjevati šele l. 1921. Danes je "Proletarčeva" knjigarna najboljše slovenska knjigarna v Ameriki. Ako knjige ki jo želite ne vidite v ceniku, kate terega vam na željo pošljemo, nam pišite, in mi jo vam bomo preskrbeli, ako mogoče. Naročajte knjige od nas. Cene so nizke, knjige izbrane in postrežba točna. Imamo tudi angleške knjige socialne in znanstvene vsebine.

Največ knjig smo razprodali l. 1924, najmanj pa v letih 1915-16-17. Vzrok je bil, ker nam je skoro vsa zaloga pošla. Ves prebitek, kolikor ga napravimo pri knjigah, gre v tiskovni sklad "Proletarca".

ZGODOVINA KLUBA ŠT. 118, J. S. Z. V CANONSBURGU.

JOHN KOKLICH.

KLUB št. 118 Jugoslovanske Socialistične Zveze v Canonsburgu je bil prvič ustanovljen l. 1913; imel je petindvajset članov. Pripadali in sodelovali so v njemu tudi sodruzi iz Meadowlandsa, ki so pozneje organizirali svoj klub, ker je bil ta zanje preoddaljen.

Klub št. 118 je bil aktiven v političnem in propagandističnem delu, a tudi prosvetnega ni zanemarjal. Prvo delo ki ga je izvršil na tem polju, je bila ustano-

vik "Proletarca". Obisk je bil izredno velik. Klubov vpliv se je s tem shodom zelo povečal v naselbini. Z novoprstoplemi je štel že štirideset članov.

L. 1917, po ustanovitvi Slovenske lige in drugih organizacij jugoslovanske monarhistične-kapitalistične reakcije, je klub zopet uvidel potrebo sklicati javen shod, kar je tudi storil. Udeležba je bila še številnejša kakor na prejšnjem, poleg tega pa so bile na njemu zastopane do malega vse naselbine zapadne Pennsylvanije. Pojasnilo se jim je delovanje ljudi ki se zbirajo v takozvani Slovenski ligi in podobnih jugoslovanskih organizacijah v Ameriki, ter njihove namene. To je bilo potrebno, kajti oni so pričeli s svojo agitacijo prepletati naselbine in pritiskati na ljudstvo za prispevke, katere je porabila kraljevaška propaganda, največ pa so šli za stroške potujoči gospodi, o kateri ni danes ne duha ne sluha. Dvignila se je v tistih dneh v po-

Prvomajski piknik soc. kluba JSZ. v Clintonu, Ind., l. 1925. — Universal, Ind.

vitev klubove knjižnice in čitalnice. Nabavil je veliko zbirko knjig in domalega vse slovenske ameriške liste ter več drugih. Prva leta ni imel klub niti posamezni sodruzi nobenih večjih neprilik z nasprotniki. Njegove priredbe so bile dobro obiskane. Podpiral je svoje glasilo "Proletarca", prispeval v kampanjske fonde in sodeloval pri vsaki akciji, ki jo je pričela bodisi JSZ. ali soc. stranka.

Svetovna vojna je zadela s svojimi vplivi tudi Canonsburg. Kriza je bila v javnem življenju. Vojne propagande so se križale druga z drugo ter begale ljudstvo. Klub št. 118 je l. 1916 sklical velik javen shod, na katerem je bilo udeležencem objasnjeno naše stališče in opisani vzroki, ki so povzročili vojno. Doli z vojno! je bilo naše geslo tedaj kakor je danes. Toda če hočemo odpraviti vojne, moramo odpraviti vzroke ki vodijo v vojne! To bo storil socializem. Glavni govornik na tem shodu je bil Ethin Kristan, tedanji ured-

dobah "odrešenika", potem pa se pogreznila v — grob! To je dobro omeniti, da se ne pozabi.

Tudi na tem drugem klubovem shodu je bil glavni govornik Ethin Kristan. Posledica tega shoda je bila, da Liga ni mogla tod okoli več ustanavljati podružnic in da so njeni propagandisti pri nas naleteli na nerodovita tla. Pač pa je zapadna Pennsylvanija podpirala JRZ. (Jugoslovansko republikansko združenje), ki je delovalo po socialističnih načelih in propagiralo za združenje jugoslovanskih dežel v federativno republiko, ki bi bila ob enem podlaga za balkansko federacijo. V JRZ. je bil med drugimi postojankami JSZ. zelo aktiven tudi canonsburški klub.

Stvari v svetovnem metežu pa niso šle nam v prilog. Lepe besede in obljube je pogazil imperializem, ljudstva in dežele zmagovitih in premaganih dežel pa trpe težke posledice.

L. 1918 je JSZ. izstopila iz soc. stranke, kar je po-

KLUB ST. 118, CANONSBURG, PA., je eden najaktivnejših v J. S. Z.; šteje 24 članov; na sliki so vsi, razen s. Marko Tekavca. PRVA VRSTA od leve na desno, Anton Slanovich, Mary Tekavc, Alojzija Rupnik, Mary Jereb I., Mary Boštjančič, Mary Jereb II, Paul Posega; DRUGA VRSTA, John Podboy, Albert Hrast, Anton Rupnik, John Jereb I, John Boštjančič, John Jereb II, Nick Krašna; TRETJA VRSTA, John Terčelj, John Albinini, Joseph Mavrich, John Koklich, John Kern, Anton Delost, John Chesnik, Frank Pelhan, Anton Lustar.

vzročilo mnogo nesoglasij in konfuzije. Klub št. 118 je izgubil nad polovico članov, leto pozneje (1919) pa popolnoma prenehal.

V jeseni l. 1920 je bil reorganiziran, a s prihodom splošne brezposelnosti l. 1921 je postal neaktiven in se zopet razpustil.

Potem kluba ni bilo do l. 1923, ko sta se zavzela za reorganizacijo Marko Tekavec in podpisani. Po več ožjih sestankih se je vršila prva seja avgusta 1923, na kateri je bil klub št. 118 JSZ. ponovno ustanovljen. Pridružil se mu je dvanajst članov. Ko to pišem, šteje 24 članov. Četudi po številu ni velik, je zelo aktiven. V svojih vrstah ima dobre agitatorje in organizatorje. Prvo klubovo delo po reorganizaciji je bilo, da je obnovil knjižnico in čitalnico. Nabavil je novih knjig iz

kar. V publikacijskem oboru, katerega naloga je objavljati sporočila in agitacijske članke za naš delokrog, so John Terčelj, Albert Hrast in Nikolaj Krašna.

Pred leti se je tukaj s sodelovanjem kluba št. 118 ustanovilo pevsko društvo "Ilirija", ki se je razvilo v močan pevski zbor.

Decembra prošlo leto se je ustanovilo Dramatično društvo, ki je nam že priredilo nekaj predstav.

Največje podporno društvo v Canonsburgu je "Postojnska Jama" št. 138 SNPJ., ki ima 315 članov in 250 otrok v mladinskem oddelku. To društvo ima svojo dvorano, katere vrednost se ceni na \$40.000. Uradniki tega društva so skoro vsi člani kluba št. 118 JSZ.

S tem sem opisal le važnejše stvari, ne pa podrobnega delovanja kluba št. 118, katerega je zelo veliko.

Skupina moških na prvomajskem pikniku clintonkega kluba JSZ. na Universalu, Ind., l. 1925.

"Proletarčeve" knjižarne in naročil več listov. Knjižnica je na razpolago članom in nečlanom.

Klub št. 118 sodeluje pri vseh dobrih ustanovah. Zastopan je v tukajšnji Zadrugi prodajalni s petimi delnicami v Hranilnem in posojilnem društvu z dvema in v akciji za Dom "Proletarca" in JSZ. tudi z dvema delnicama. Aktiven je v Konferenci JSZ. za zapadno Penno in na vsako njeno zborovanje pošlje najmanj par članov. Pridružen je tudi "Izobraževalni akciji JSZ.", v katero prispeva \$1 mesečno. Tajnik pennsylvanske Konference JSZ. s. John Terčelj je član tega kluba. Soc. stranka ga je letos nominirala za poslanskega kandidata v General Assembly (pennsylvansko državno zbornico). S. Terčelj je vsled svojih aktivnosti splošno znan ne le v tukajšnjem kraju, ampak v vsem našem delavskem gibanju in v javnem življenju med ameriškimi Slovenci.

Tajnik kluba št. 118 je že več let s. John Česnik, mlajši, dober delavec in agitator. Prvenstvo v agitaciji za "Proletarca" v Canonsburgu ima s. Marko Tekavec. S. Nikolaj Krašna je pomožni tajnik kluba in zapisni-

Naš klub sodeluje pri vsaki stvari in podpira vsako akcijo, ki služi napredku in delavski vzgoji. Zaveda se, da je osvoboditev delavskega razreda stvar delavskega razreda. Kdor je naših misli in je pripravljen sodelovati, naj se nam pridruži, kajti socialistična stranka je stranka vseh delavcev. Ako niso vsi v nji, ni njena krivda, ampak krivda delavcev, ki se branijo nastopati enotno v enotni organizaciji.

"BEG IZ TEME" je knjiga, ki izide v kratkem v založbi "Proletarca". Obsega nad tri sto strani in vsebuje dela ruskih pisateljev. "Beg iz teme" je najboljšo delo te vrste, kar jih je izšlo v naši literaturi. V nji so zastopani najboljši ruski pisatelji, kot Andrejev, Gorki, Čehov, Arcibašev in Turgenjev. Cena v platno vezani knjigi \$1.75. Njena posebna zanimivost so življenjepisi ruskih pisateljev, ki so kazali pot iz teme. Pošljite naročila takoj.

WAUKEGAN V J. S. Z. IN IZVEN NJE.

X. X.

SOcialistični klub v Waukeganu je bil prvič ustanovljen 25. julija 1908 s številom 15 v JSZ. Prenehal je maja 1909. Knjige ne povedo čemu je prenehal funkcionirati. Kot je razvidno iz tajniške knjige, je imel ob razpustu v blagajni \$16.15. Radi materialnih vzrokov se torej ni razpustil.

Reorganiziran je bil dne 30. marca 1911 in dobil v JSZ. številom 45, ki jo ima še sedaj. Prenehal je poslovati julija 1914, a razlogi zopet niso navedeni. Ob času razpusta je imel v blagajni \$61.78. Avgusta 1916 se je zopet obnovil in zopet prenehal marca 1918. Vzrok razpusta je bil, ker je JSZ. zastopala med vojno taktiko,

igrali so "marjaš" ali balinali — pa saj je dosti drugih, saj ni "da bi moral biti vedno le jaz na seji." "Dovolj je da plačam —" itd. Izgovorov je bilo dosti, a nobeden ni držal. Ko so klub razpustili, so vsi prišli na sejo, da je izgledalo res nekako čudo. Tajnik si je mislil: Glej, glej, saj bo šlo! Saj niso tako slabi! Ni vedel, da je bilo vse to tajno organizirano. Popadla jih je manija razdiranja, kakor prejšnja leta. Zdelo se jim je, da ni na svetu nič boljše radi tega ker imajo v Waukeganu soc. klub. Samo delo brez plačila.

Meseca septembra 1920 se je zopet zabliskalo in zagrnelo in zopet je nastal socialistični klub — sedaj

Slovenski Narodni Dom, Waukegan, Ill.

da treba, ako imamo dva zla, odločiti se za manjše zlo in s tem manjšim poskusiti zdrobiti večjega. Bila je za poraz centralnih monarhij in samoodločevanje narodov ter v tem smislu uravnavala svojo taktiko. Eni pa so enostavno rekli, da je JSZ. "za" vojno proti centralnim silam. Springfieldska konferenca JSZ., katera je o teh vprašanih obravnavala, je zaključila delovati v tisti dobi izven stranke, to pa je razburilo gotove člane. Naglašali so, da konferenca v Springfieldu ni imela pravice govoriti v imenu JSZ. in vsled tega njenega samolastnega postopanja je prenehal tudi tukajšnji klub. Tedanji tajnik Martin Judnich pa pravi, da ni bil to glavni vzrok, kajti klub se je "nalezel" mrtvila že šest mesecev poprej. Udeleževal se je mesečnih sej največkrat sam. Člani so mu plačali assessment na domu, ali ako je katerega srečal na potu, ali kako drugače. Izgovarjali so se, da je za seje prevroč, ali da je deževalo, morda je bil kdo tudi v "ročcah",

že četrtič. Decembra istega leta je prav tiho četrtič zaspal. Marca 1923 se je petič prebudil in še zmiraž živi. Nekateri postajajo že nervozni ker ni še petič prenehal, ampak bodo ostali nervozni.

Iz podatkov je razvidno, da so bili člani kluba različni karakterji. Nekateri so hodili v cerkev in podpisali stare stranke (demokratsko ali republikansko). Nekateri so cincali sempatam. Največ jih je bilo, ki se niso brigali ne za to ne za ono. Večina teh nekdanjih članov mrzi socialiste danes bolj kot demokrate ali republikance. Kaj jih je prineslo v klub? In čemu so odstopili? Nerazumevanje socializma, nepoznanje bojev in nevednost, to so stvari, ki spremljajo take člane in bivše člane.

V Waukeganu so vsi pogoji za močno soc. postojanko. Ampak ni zavednosti. "Naprednejši" izmed naprednih pravijo, da socializem vseeno pride, torej kaj bi s klubom! Drugi, še naprednejši pa pravijo:

SAMOSTOJNI IZOBRAŽEVALNI KLUB, WAUKEGAN, ILL.—PRVA VRSTA od leve na desno, Frances Artach, Frank E. Pierce, Robert Pierce, Mary Hodnik, Rose Podboy. DRUGA VRSTA, Agnes Artach, Theodor Janse, Rozi Skala, Frank Serše, Mary Zeleznik. TRETJA VRSTA, Jack Jeralle, Anton Svete, Mary Pierce, John Makovec. ČETRTA VRSTA, John Košir, Tillie Warschek, Rudolf Skala, Frances Podboj, Vinc. Pink.

"Čemu bi se pehal in ukvarjal s tem kar nič ne nese." Misli si pa: Če bodo kedaj "kaj dosegli", bom tega tudi jaz deležen. Ni čudno, da se je klub v sedemnajstih letih štirikrat ustanovil zato da je potem prenehal. Čudno je le, da se je sploh ustanovil. Imel je seveda tudi vestne člane sodruge, a so bili v manjšini.

Sedaj ima klub št. 45 vse znake, da ostane. Ni v njemu tiste vrste ljudi, ki se hipoma navdušijo, potem pa "vse skupaj puste". Nekaj jih je res bilo, pa so posamično pustili klub, ker ni nihče z njimi hotel. Drugim so dali razumeti, da je najboljše ako sami izstopijo.

Naš klub je v danih razmerah aktiven v agitaciji za stranko, toda ker ameriške postojanke tu ni, je v tem oziru skoro osamljen, slovenska kolonija pa v politiki tudi ni za socialistično stranko v tolikšni meri, da bi mogli biti političen faktor. Veliko uspešnejši je naš klub na prosvetnem polju. Neguje dramatik, in vprizoril je več dobrih del iz dramske literature.

Po možnosti prireja tudi predavanja, shode in diskuzije. Uspehi niso vselej povoljni.

Naša dualna naselbina šteje od 2500 do 3000 slovenskih naseljencev, toda naš klub šteje samo dvajset čbro stoječih članov. To pomeni, da nas ni niti en odstotek organniziranih v soc. stranki. Žalostno, a resnično. Drugod, kjer nas ne poznajo, pa mislijo: "V Waukeganu, tam so tiči! Tam bo naprej revolucija!" Resnica pa je, da ta peščica sodrugov dela za napredek naselbine več kot vsa ostala naselbina. Če nas bi bilo organiziranih vsaj pet odstotkov od števila 3000, bi bilo že nekaj in v marsičem se bi revolucija v naši naselbini res izvršila v korist vsem.

Klubov zapisnik je zelo površen in pomankljiv, zato mi ni mogoče podati jasne slike, v čem je največ dosegel in največ deloval. Nekatero osebo so v njemu zelo pogostoma zabeležene in voljene v razne odbore. Iz tega sklepam, da so bili najaktivnejši, in ti so, John Zakovšek, John Gantar in John Mahnich. Ti trije so

J. S. Z. V PRETEKLOSTI IN BODOČNOSTI.

Hrbtenica Jugoslovanske Socialistične Zveze so bili in so deloma še danes premogarji.

Veliko večino klubov JSZ. tvorijo premogarske naselbine. Medtem ko so slovenske kolonije v industrialnih mestih bile v delavskih bojih največ brezbrizne in klonile vrat župnikom in njihovi politiki, so premogarji bili prvi v bojni liniji, bili so pionirji v vrstah jugoslovanskega delavstva v Ameriki v borbi proti kapitalizmu. "Proletarec" je imel največ naročnikov med premogarji, in JSZ. je imela med njimi največ članov. Danes je premogovniška industrija v krizi in slovenski premogarji ne morejo v danih razmerah nič več izvrševati toliko dela za razredno probujo in vzgojo jugoslovanskih naseljencev kakor nekdanj.

Slovenskih in drugih jugoslovanskih delavcev ni manj v Ameriki kakor jih je bilo. Jugoslovanske kolonije v industrialnih mestih rastejo. In Z NJIMI BI MORALI RASTI SOCIALISTIČNI KLUBI J. S. Z. ter njihove aktivnosti.

Naselbine kot so Chicago, Cleveland, Milwaukee, Detroit, Pittsburgh, Sheboygan, Waukegan itd. bi morale nadomestiti vse to in več, kar je pokret izgubil v naselbinah premogarjev. In imamo poleg velikih mnogo manjših industrialnih mest, kjer bi socialistični klubi MORALI biti, ne v interesu kakega posameznika, ampak v interesu jugoslovanskega delavskega ljudstva in v interesu splošnega delavskega gibanja. In nadalje, kaj je z Minnesoto? Ali ne pride med slovenske rudarje po železnem okrožju nikoli prebujenje? Železo ki ga kopljete, je železo, na katerem temelji današnja industrialna družba. Zakaj ne bi nekaj tega kar predstavlja železo, nekaj jeklene volje, prišlo tudi v vas? Zakaj živeti v izolaciji, ko vendar veste, da trust ki vas vlada ne priznava izolacije zase?

Poglejte premogarje. Vzlic temu da premogovniki niso vabljev kraj, si je zavedno delavstvo v njih vendar izvojevalo boljše delovne razmere kot pa so v kovinskih rudnikih ali v katerikoli industriji. Ako so danes slabe, niso vzrok premogarji, ampak ekonomski zakoni, ki so z moderniziranjem tehnike in novimi gonilnimi silami potisnili premogovniško industrijo navzdol. In kriv je kapitalistični sistem, ki ne zna in ne more racionalno reševati ekonomskih problemov.

Slovenski premogarji bodo v J. S. Z. in na polju razredne borbe tudi v bodoče vršili svojo dolžnost. Ne sme se pa prezreti, da imajo sedaj boljše pogoje za delo naše naselbine v industrialnih mestih, in od teh je odvisno, kako se bo prihodnja leta razvijal naš pokret.

tudi zdaj aktivni člani kluba. Pavel Peklaj, Joe Petrovič in Jakob Podboj so bili nekdanji tudi aktivni člani kluba. Klub je veliko delal za Slovenski narodni dom, posebno njegova člana John Mahnič in Pavel Peklaj.

Slovenska narodna čitalnica je bila ustanovljena 30. oktobra 1910. Začeli so jo "iz nič". Preslišali so marsikakšno krepko, ampak držali so se programa. Aktivnejši so delovali s požrtvovalnostjo in marsikrat iz svojega žepa zamašili primankljaj. Največ zaslug zanjo imata Louis Grebenc in Frank Jerina. Najeto so imeli privatno stanovanje na Deseti cesti, ki jim je služilo kot shajališče in za čitalnico. Knjižnico so spopolnjevali s prostovoljnimi prispevki. Časopise je dobivala brezplačno.

L. 1918 se je pevsko društvo "Ljubljana" združilo s čitalnico. Čitalnica je pa istega leta z omejeno pogodbo pristopila k Slov. nar. domu, oziroma je postala odsek Slov. nar. doma. Svoje prostore ima v Domu. Iz svoje blagajne je nabavila lepo opremo za čitalnično dvorano, kar je zasluga nekaterih aktivnih članov. Vir dohodkov so ji bile največ dramske predstave, domače zabave in pikniki, pozneje tudi koncerti, kajti imela je precej močan mešan pevski zbor. Radi osebnosti in nezanimanja za umetno petje je zbor pre-

nehal, kar za našo naselbino ni nobena čast. Vzlic temu da ima vse ugodnosti in pogoje za napredek, ne more danes več pokazati tiste žilavosti kakor pred desetimi leti. Vzrok je, ker je premalo takih članov, ki bi razumeli v polni meri nalogo kulturnih organizacij.

Samostojni izobraževalni klub se je ustanovil spomladi l. 1921. Bilo je neobhodno potrebno zainteresirati tukajšnjo mladino za delo v kulturnih društvih in za Slov. nar. dom. Kakor vsaka stvar, je imel tudi ta klub ob rojstvu mnogo nasprotnikov, pa je vseeno napredoval in danes ima 42 članov in članic. Vprizoril je že precej težkih iger, kakršne zahtevajo mnogo dobrih igralcev in dela. Klubu št. 45 grede precej na roko in mu pri njegovih prireditvah pomagajo. Ravno tako tudi klub po možnosti vrača sodelovanje. V jeseni bo Samostojni izobraževalni klub praznoval petletnico obstoja. Priredil bo slavnost z bogatim programom.

Gospodarske organizacije imamo tri, ki še dosti povoljno uspevajo. Slovenski narodni dom je nam shajališče za družabne in kulturne svrhe. Zadruga prodajalna in stavbinsko društvo sta dve potrebni organizaciji, katere tudi uspevati.

IVAN MOLEK:

VSE IN—NIČ.

I.

JAZ sem vseмир —
in mi vsi in vi vsi.

Na milijarde, na bilijone svetov-atomov je v meni-vsemirju, ki drve in drve v svojih orbitih, svojih drobnih solar-sistemih enakomerno, neizbežno, neprestano.

Jaz sem mali vseмир — in ti, in on, in ona — mi vsi, vi vsi.

II.

Ladja reže valove čez ocean.

Na ladji plešejo pari ob zvokih godbe.

V vsakem plesalcu plešejo bilijoni svetov-atomov.

Vrteča se zemlja z drvečo ladjo, vrtečimi se plesalci in drvečimi svetovi-atomi vred drvi po svoji poti okrog solnca.

Vrteče se rmeno solnce z vrtečo se zemljo, drvečo ladjo, vrtečimi se plesalci in plesajočimi svetovi-atomi vred drvi po svoji poti proti svetlikajoči se Vegi v svojem vse-mirju.

Vrteči se veliki vseмир z vrtečimi se tremi milijardami solnc, z vrtečo se zemljo, drvečo ladjo, vrtečimi se plesalci in plesajočimi drobnimi svetovi-atomi vred leti — kod in kam?

In kje je konec?

Konca ni!

III.

Konca ni, začetka ni!

Večno vrtenje, plesanje, drvenje po brezkončni dvorani prostora! Večna igra, večni ples!

IV.

Jaz sem vseмир —

in obenem sekstilijonski del praška v mezincu vesoljnega telesa, čigar glava je Rimska cesta, v kateri pleše tri milijarde solnc.

V mojem malem vsemirju sem vse — v velikem toliko kot centilijonski del elektrona v enem samem mojem vodikovem atomu.

Klub št. 1 J. S. Z. je danes največja postojanka naše Zveze in šteje 92 članov in članic. Na tej sliki jih je 52. V PRVI VRSTI od leve na desno, so: Justin Saitz, Anton Žagar, Andrew Miško, Anna Basha, Chas. Pogorelec, Frank Zaitz, Filip Godina, Christina Renar, Fred A. Vider, Anton Gorenc. DRUGA VRSTA: John Olip, Albina Logar, Donald J. Lotrich, John Lipuzich, Leo Vesel, Frank Florjancich, Ivan Molek, Chas. Renar, Anton Basha, Fred J. Brash. TRETJA VRSTA: Frank S. Tauchar, Frank Pečnik, Vincenc Cainkar, Mary Kovach, Leo Meden, Frank Alesh, Angela Tich, John Čemažar, Anton Trojar, Frank Udovich. ČETRTE VRSTA: Frank Omahen, Frances Vider, Anton Andrejasich, Mary Udovich, Vinko Ločniškar, Frances A. Tauchar, John Turk, John Podgornik, Mike Sifrar, Joseph Mačus, Joseph Oblak. PETA VRSTA: Joseph Zupančič, Math Skrinar, Otto Dernull, John Rayer, John Hujan, John Potokar, Martin Mihelich, Math Pintar, Leo Kejžar, Joseph Sernel, John Plut.

PEŠANJE NEKOČ CVETOČIH MEST NA ŽELEZNEM OKROŽJU MINNESOTE.

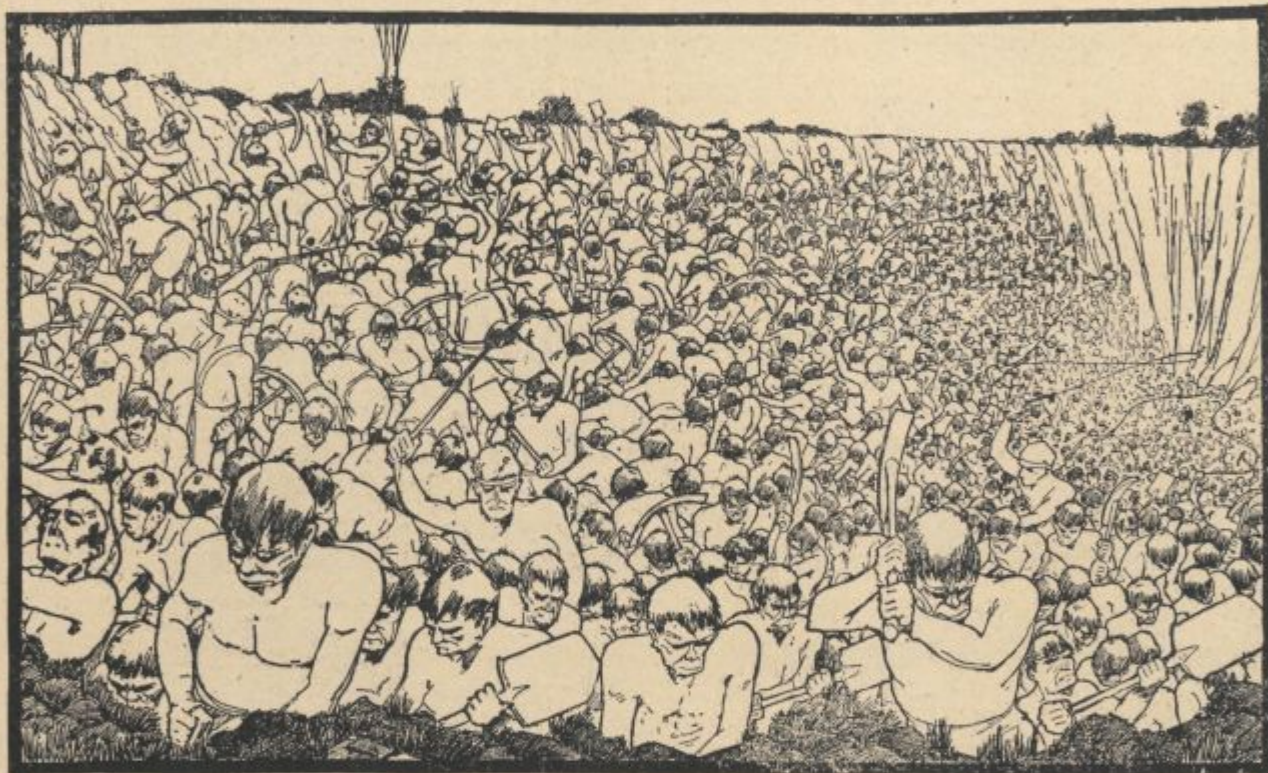
JOSEPH ULE.

IRON RANGE (železno okrožje) v severnem kotu Minnesote je temelj, na katerem so zrasle industrialne Zedinjene države. Država brez železa je slaba v industriji. Mogočnost te dežele ni v zlatu, ampak v ogromnih plasteh železne rude, premoga, bakra, olja in drugih naravnih bogastev.

Ko so se odprli rudniki, so se pričela razvijati tudi mesta po železnem okrožju, ki so vsa odvisna samo od te industrije. Farmarstvo radi dolge zime tod okrog ni plodonosno in farmersko prebivalstvo je le malo-

rudnik les ter drug potreben material. Producirali so jo kolikor so jo potrebovali, ampak treba jo bilo mnogo delavcev. In če bi se produkcija nadaljevala po starih metodah, bi jih bilo danes v tem okrožju tisoče in tisoče več. *A prišla je parna lopata.*

Ponekod je plast rude precej visoko pod zemljo. Recimo, da je plast zemlje nad rudo okrog dve sto čevljev globoka, pa naj bo potem že več ali manj. To plast odgrnejo s parnimi lopatami. Polože tračnice, proge preprežejo s karami, v kare pa nalagajo parne lopate

TUKAJ SO LOPATE, KRAMPI IN BIČ.

številno v tem kraju. Druge industrije ni, razen gozdarske, ki pa je tudi pomaknjena že daleč izven mej tega okrožja.

Mesta Virginija, Chisholm, Hibbing, Eveleth, Ely itd. imajo danes vsa značaj mest, četudi ne velemest. Vsa imajo moderne pripomočke, kakor velika mesta. Edino kar jim primanjkuje, je sigurnosti. Danes je, namreč mesto, čez deset dvajset let pa ga morda ne bo več. Rudniki se izčrpavajo, ampak izčrpali se še ne bodo kmalu. Večjo nevarnost preti mestom kakor so Hibbing, Virginia, Chisholm in Eveleth od moderne tehnike. Čuden argument, kajne? Kako bi mogla moderna tehnika položaj mest poslabšati? Nemogoče! Pa je vendar mogoče.

Prva leta je bil ves produkcijski sistem zapopaden v navadnem rudniškem obratu. Teba je bilo šaftov, skozi katerega so vozili rudo na površje in pošiljali v

najprvo zemljo. Ko je odgrnjena, na celih kvadratnih miljah površine, prično na enak način nakladati rudo. Ena parna lopata s pomočjo pol ducata delavcev lahko spravi naprej več železne rude na dan kakor par sto rudarjev v takozvanem "zaprtem" rudniku.

Okrog vseh omenjenih mest so danes takozvani "open piti" (odprte jame), iz katerih gre vlak za vlakom železne rude. Te jame se pomikajo nižje in nižje, da zgledata kakor ogromna posušena jezera. Njihovo dno je vse prepreženo s železniškimi tiri parnimi lopatami, lokomotivami in vlaki, vmes pa se gibljejo male skupinice delavcev, ki operirajo vso to mašinerijo za interese jeklarskega trusta.

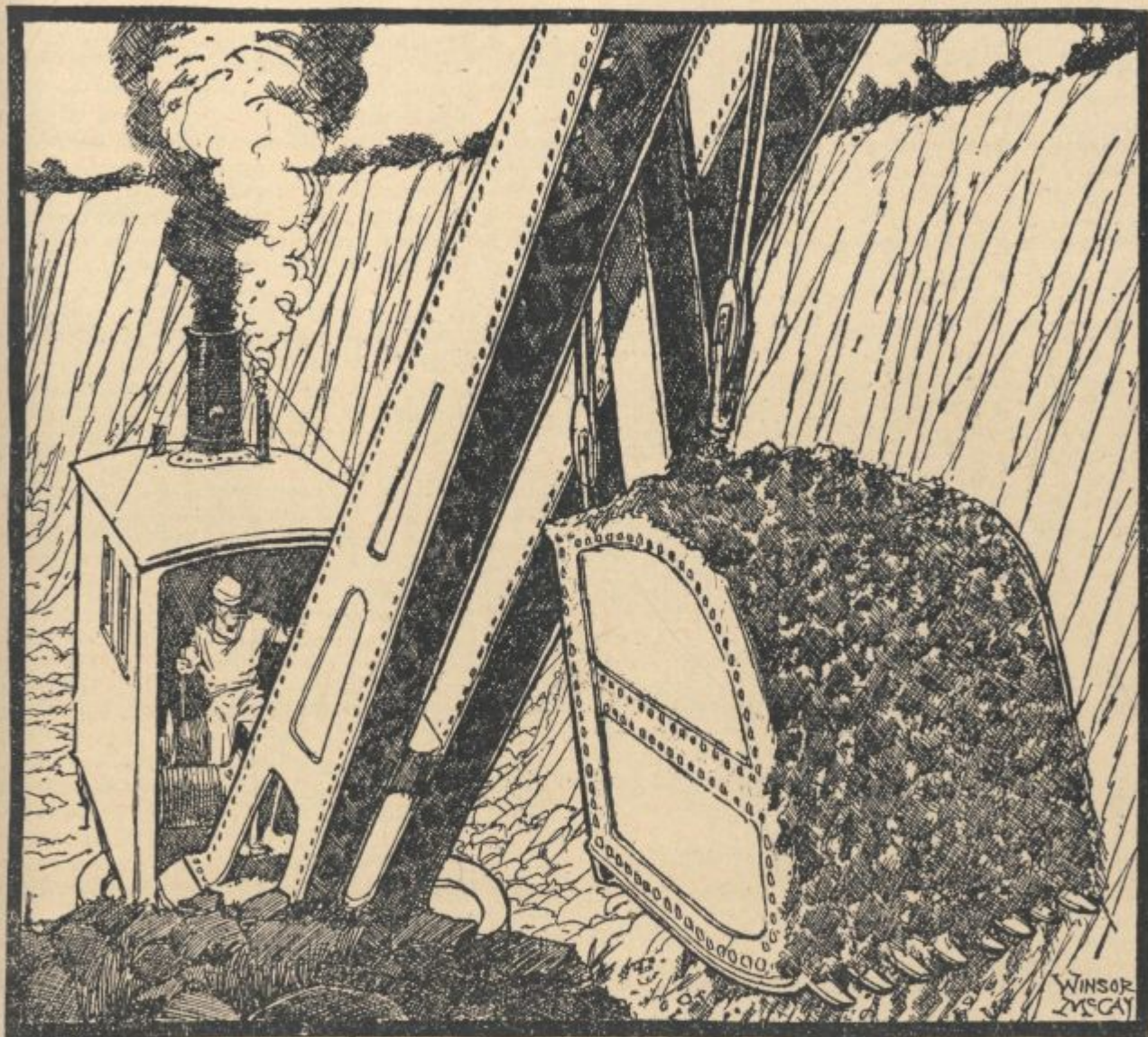
V ta kraj sem prišel pred enaindvajsetimi leti, ko trusta še ni bilo. Rudniki so bili večinoma posest manjših kompanij. Ko je pričel trust razprezati svoje mre-

že, je bilo še mnogo "independent" kompanij. Danes jih ni več, ki bi bile "independent". Takrat je šel rudar lahko od ene k drugi. Delavce niso vse enako plačevale, ker so konkurirale med seboj. Črne liste ni bilo. Hrana in stanovanje je dobil samski delavec za 12 do \$15 mesečno. Za 15 do \$20 je dobil že precej dobro obleko. Dela so bila sicer težka, in plača nizka, toda če jih primerjamo z današnjimi plačami in cenami, je bil glede plače rudar na boljšem kakor sedaj. Trust je vse to spremenil. Velik vpliv na poslabšanje

viti toliko niti dve sto mož. Šele potem so prišli na idejo odprtih rudnikov.

Zaprtilih rudnik več ne odpirajo, razen v slučaju, da je zemljo nad rudo nemogoče odkriti, bodisi da je skalovita, bodisi da je plast rude pregloboko. Stari rudniki se izčrpavajo, parne lopate pa so odvzele delavcem delo. Manj delavcev, manj dohodkov, manjše plače, nesigurnost, to je vzrok, da tukajšnja mesta bolj pešajo kakor napredujejo.

Stroji opravljajo mnogo težkega dela, s katerim se

IN TUKAJ JE PARNA LOPATA—PRODUKT ZNANOSTI.
ČEMU NE KORISTI ONIM NA NASPROTNI SLIKI?

življenskega stanja rudarjev pa ima tudi parna lopata. Dobili so jo sem radi profita in operirajo jo radi profita. Zato so delavci na škodi. V prvih letih rude niso odvažali v zimskem času, pač pa jo gromadili na kupe. Ko je prišla pomlad in so bila velika jezera prosta ledu, so vposlili stotine delavcev, ki so rudo iz teh kupov nakladali v kare, lokomotive pa so jo odvažale v pristanišča. Potem je prišla parna lopata. Nič več ni bilo treba stotin delavcev za nakladanje. En sam je s pomočjo stroja opravljal delo ki ga ne bi moglo z rokami napra-

je preje mučil človek. Parne lopate bi bile lahko blagoslov za delavce, enako drugi stroji, ki so mu odvzeli breme. Ali ti stroji danes še ne služijo delavcem, ampak profitu. Izdelali so jih delavci za profitarje, obratujejo jih delavci za profit drugih, in tisoči drugih so pahnjeni s pomočjo teh strojev v še slabše življenske razmere zaradi profita.

Odpravimo profit, in obratujmo produktivna in distributivna sredstva v interesu vsega delavskega ljudstva, pa bodo stroji resničen blagoslov za človeštvo.

TRAGEDIJA PRAVIČNIKA.

FRANK S. TAUCHAR.

PRIJETNO je šuštel napol razvito listje po vejevju hrastovih in bukovih dreves, ter razkazovalo kralata čuda baš pridobljene pomladanske gozdne oprave. Drevesa so se komaj vidno klanjala drug drugemu pod pritiskom lahnega vetriča, in veje so posegale v roke in hitro izpuščale — kot ljubimci, boječ se, da jih kdo zasači pri razigranem koketiranju. Bolj zaostalo popje je zvedavo pogledavalo izza listja, kaj pomeni ona svetla krogla tam na horizontu — kajti solnce se je že dvignilo toliko nad gorami, da je gledalo našemu gozdu pošteno v obraz. Gracijozno je obsipalo s svojimi blagodejnimi žarki vso pokrajino — in ni delalo razlike med trhlím deblom in sočno razvitim drevesom.

Šumelo je listje ter škripalo drevje in vejevje svojo čarobno pomladno pesem — in med to prirodno muzikalično kompozicijo je s primerne veje viselo ter se kljubovalno zibalo semintja truplo — pravičnika.

* * *

Obesil se je "ta bedak", je rekla ogromna večina; "filozof", jih je reklo nekaj. Nihče pa ni vedel popolne resnice. Mož se je sam obsodil na ta obupni čin s tem, da je sklenil, da bo v sedanji družbi in gospodarskem sistemu v vseh ozirih PRAVIČNO živel. To je sicer zelo lep in hvale vreden sklep, če se ga ne vzame resno. Velika nesreča pa je za onega, ki se neomajano drži takega sklepa.

Da, bratje, bil je eden — samo eden do zdaj! In ta edinec visi z močne hrastove veje tam ob križpotju sredi šumečega gozda . . .

* * *

Bil je prvi maj, in ljudstvo je mirno hitelo svojo pot naprej mimo neljube prikazni tam ob križišču. Posamezniki so se ustavili, ga pogledali, zmajali z glavami, češ: "Prokleti norec! Kaj pa si zdaj na boljšem, ko visiš? Mar bi bil tu in tam malo pokimal, in požrl bedaste principe, ki niso še nikomur prinesli premoženja, pa bi tako lahko shajal, kot mi . . . Pa gre neroda in se vam obesi baš nad potjo, da moramo zdaj nehote gledati to ogabno sceno."

"Ako je že na vsak način hotel, naj bi se bil saj privatno obesil, in ne javno," je zamrmrala puritanska devica bogatih izkušenj.

"Pustite mu veselje!" je kričal optimistični škric. "Kje pa je hvalisana svoboda naše domovine, če bi se človek še obesiti ne smel kjer bi hotel?"

"Prav je storil," so rekli judovski in kristjanski krošnjari. "Tak stvor ne more živeti med nami."

"Pravilno!" je zaspano godrnjal berač-postopač, ter vlekel zašepahano malho za seboj. "Ni čuda, da se skoraj vsi jeze na njega, saj je še mojo fehtarijo oviral, ki je že itak težak in nehvaležen posel."

Taka je bila sodba o pravičniku tudi po smrti . . .

* * *

Pokojnik je bil mož jeklenega značaja in vztrajne volje. Ko je bil še mlad, si je vtepel v glavo, da ravno on mora preobraziti svet. Prepričan je bil, da se tako velika duševna evolucija lahko izvrši v eni generaciji. Po naključju je zadel redek bacil poštenosti njegove možgane, ter, kot je lastnost vseh bacilov, pričel bli-

skoma delovati in razmnoževati svoj nov zarod na novem polju. Pravičnik je ves svet gledal s popolnoma drugimi očmi in je smatral, da je ta sprememba universalna.

Kmalu pa je sprevidel, da mora biti vse pribito, privezano ali pa zastraženo, ako hoče, da mu ne izginе. In ta definicija pokrije poleg materialne tudi moralno stran njegovega življenja.

Bil je antipatičen vsem, ne ravno zato ker je bil pošten, ampak zato, ker je bil v vseh ozirih tuj in neprikladen ostali družbi — poradi čiste in odkrite poštenosti . . .

Imel je ožji krožek pristašev, ki pa so se ob viharju vsi razpršili na vse strani, ter ga pustili samega, da se bojuje proti krutim elementom dokler zmaga, ali omaga. Bojeval je boj na lastno pest, sam, brez oddiha in pomoči, in — — — zadnje poglavje je zapisano v sceni tam na križišču. Ožji pristaši so ga zapustili že v času težke preizkušnje, in zdaj ob njegovi tragični smrti ni nikogar od nikjer, da bi pojasnil zijalastim radovednežem, kaj je pravzaprav vzrok žalostnega konca pravičnika.

Obesil se je nad glavno cesto s premišljenim namenom zato, da ko ga bo videlo tisoče ljudi, se bodo morda saj nekaterim odprle oči . . . Vedeti morajo, da je enkrat živel, in da je prostovoljno preminul na prvi primerni hrastovi veji, ker ni bil zaželen med sedanjo družbo, etiketo, lokalno in centralno upravo, robstvom in glumaštvom.

On je vse to videl in občutil, pa mu ni bilo več obstanka med tako družbo. Blagor mnogobrojnim množicam ljudstva, da saj ne vidi in ne čuti tega, če že mora živeti pod diktatorstvom izkoriščevalnega, hinavskega in lažnjivega družabnega reda. Sicer ni, da bi morali vedno v tem robstvu živeti, podaniki istega pa bomo vedno, če se ga sami ne otresemo. Oni ki držijo vajeti in sede v nedosegljivih stolih, ne bodo nikdar prostovoljno izpustili. Potegniti jih mora dolí ljudstvo, in vajeti položiti v muzej, kamor spadajo. Mi hočemo prostovoljno vodstvo od spredaj, ne pa mehaničnih vajeti, za katere potegujejo nevidne sile izza misteriozno zaraščenih plotov.

In to se bo zgodilo šele tedaj, ko bo ljudstvo razumelo vzrok obžalovanja vredne tragedije med hrastjem tam ob razpotju.

* * *

Hodili so ljudje svojo pot mimo trupla visečega z veje, ozirali se vanj in skomigali z ramami.

Listje je melodično šumelo v prvomajskem zefirju — truplo pravičnika pa se je enakomerno in kljubovalno zibalo semintja . . .

"PROLETAREC" je drugi najstarejši jugoslovanski socialistični list. Izhaja tedensko. Ako hočete biti poučeni o socialističnem delavskem gibanju, o razlikah med delavskimi strujami in internacionalami, ako hočete čitati dobre članke, črtice, razprave in poročila iz naselbin, naročite "Proletarca".

ELY, MINNESOTA, NEKDAJ IN DANES.

JOHN TERAN.

KDO še ni čul o našem slavnem mestu Ely? Poznano je bilo križem dežele in v starem kraju skoro kakor Cleveland in Joliet! Ko je bila JSKJ., katera ima tu svoj sedež in glavni urad, najbolj uspevajoča, se je v tiskovinah, v listih, na sejah in drugod izgovarjalo ime našega slavnega mesta, kar mu je bilo gotovo v čast. Kajti eljska naselbina ni bila samo naselbina kakor večina drugih, ampak je bila tudi nekako središče društvenega, kulturnega in celo političnega življenja minnesotskih Slovencev; vsaj tak vtis so imeli rojaki zunaj Minnesote, nam se je pa dobro zdelo.

JOHN TERAN.

Ely je stara slovenska naselbina. Marsikak tukajšnji rojak je bil pionir, kajti prišel je v te okraje ko so jih prepregali prostrani, neprodorni gozdi. Odkritje železne rude je pripomoglo, da so zgradili v te kraje železnice, napeljali stroje in pričeli dvigati železne zaklade. Nastala so mala lesena selišča, revna kakor so bili revni ljudje ki so prebivali v njih; nekatera so se razvila v mesta, in eno teh je Ely, ki ima okrog pet tisoč prebivalcev. Slovenci so najštevilnejši med njimi, tako da so parkrat že izvolili rokaja za župana in nekatere v druge važnejše urade. Ely je postal poznan v širši javnosti, ker je bil poleg Towerja pionirska slovenska naselbina v Minnesoti, ker je tukaj sedež JSKJ., ker je tu živel Rev. Buh in ker smo imeli svojega šifkartaša in bankirja. Tudi en slovenski list je bil ustanovljen v tem mestu ("Narodni Vestnik"), kateri je izhajal v Duluthu. Lahko bi o takih stvareh pisal bolj natančno, ampak pečal se bom z drugimi, ktere v prvi vrsti spadajo v list kakor je prvomajska izdaja "Proletarca".

Včasih kdo piše: "V Minnesoti se slovensko delavstvo ne zanima za nobeno stvar. Socialističnih postojank nima, bere malo, prosvetnih organizacij ne mara podpirati, samo jezi se, fare podpira in v cerkev hodi."

Ali tudi minnesotske naselbine imajo za seboj zgodovino delavskih bojev, ki je za nas važnejša še zategadelj, ker so bili v njih v glavnem bojevniki naši rojaki, namreč v tistih krajih kjer so v večini.

Železna ruda, ki jo je Bog položil v te kraje, daleč od industrialnih središč, je sicer teoretično last države Minnesota, v resnici pa jeklarskega trusta, ki obratuje po železnem okrožju pod imenom Oliver Iron Mining Co. Od kraja so bili rudniki last mnogih, ki so prišli za profitom. Ko je dobil vodstvo trust, ni zavladal samo nad rudo v zemlji, ampak tudi nad telesi in dušani rudarjev. Misel torej ni bila več svobodna; misli in delaj kakor ukaže gospodar, ali pa ne bo dela. Zato so se minnesotske naselbine razvijale vse drugače kakor premogarske v Pennsylvaniji, Kansasu in Ohiju.

Tu so dobile značaj konservativne pobožnosti. Vzrok razliki je tudi v tem, da so med premogarje prihajali mnogi naseljenci katere je že v starem kraju "okužil" duh socializma, sem pa večinoma naseljenci direktno iz fare, pa naj bo že cerkljanska na Gorenjskem ali pa semiška pri Metliki. Samo tisti čas ko so bili na morju niso mogli v cerkev. Ko hitro so dobili priložnost, pa so šli zopet "k maši", čeprav iz navade. Ljudje pa, ki so pobožni iz navade in ki počno druge stvari vsled običajev, se ne ukvarjajo z mislimi o napredku. Zato je pri nas toliko bolj pela harmonika, zabavali smo se mnogo-ob in pri harmoniki, peli smo vsaki po svoje (a bilo je in so med nami imenitni glasovi), in trpeli tako zelo, da smo se tudi tukaj upirali. Zgodovina slovenskih rudarskih naselbin v Minnesoti je zgodovina trpljenja rudarjev, ki se znoje vsa dolga leta od kar se tod okrog koplje železna ruda. Potem ko se izčrpa — kaj potem?

Bili so, v vsaki naselbini so bili že pred leti ljudje, ki so videli rešitev v organizaciji. Agitirali so za unijo in delovali za socialistično stranko. Posrečilo se jim je tu ali tam navdušiti skupino, ki je nekaj časa delovala, poskušala živeti in kljubovati, potem pa je prestala — umrla je sama v sebi. Ni bilo mogoče uspevati.

Leta 1906 smo dobili na ogled "Proletarca" — nov list, socialističen list! Malo je nas bilo ki smo se navduševali ob njem, ampak brez pristašev vendar ni bil. Leto pozneje (1907) smo ustanovili socialistični klub "Rdeči Prapor" z devetimi člani. Za tajnika je bil izvoljen John Puš, za organizatorja pa M. Sibir in J. Teran. Ali "Rdeči Prapor" ni dolgo plapolal. Par mesecev po ustanovitvi so se člani z malimi izjemami razšli. Vzrok: odpuščeni so bili iz službe. Tisti ki jim družba ni mogla tako do živega so ostali, toda kluba sami niso mogli vzdržati; prestopili so k finski socialistični organizaciji, kjer so nekateri ostali več let.

Pregovor pravi, da čez sedem let vse prav pride. Zopet smo se navdušili in se pripravljali za sestanek, ki se je vršil v jeseni 1914. Ustanovili smo klub št. 148 JSZ. z enajstimi člani. Za tajnika je bil izvoljen M. Movrin. Sedaj smo ga obdržali že nekaj mesecev dalj kot prvega, ampak leta ni dočakal. V jeseni 1915 smo klub št. 148 reorganizirali, pa tudi ni šlo dalj kot par mesecev. Zadnji tajnik je bil Branko Markovič. Dobro podnebje je v tem kraju, ampak za socialistične organizacije, posebno slovenske, jako slabo.

Naj pripomnim, da ta naš drugi poskus obdržati socialistični klub J. S. Z. ni "uničila vojna", pač pa bosí, ti verni služabniki delodajalcev, in pa pomankanje pravega ponosa in solidarnosti med tukajšnjim slovenskim delavstvom v splošnem. S Finci kompanija ni mogla tako postopati kakor z nami, ker so na višji stopnji izobrazbe, so bili politično močno organizirani, imeli so že takrat svoje domove in imajo več samoponosa kakor Slovenci.

Med leti 1904-19 je nas večkrat obiskal kak potovalen agitator, med drugimi Ivan Molek, Frank Petrič in Fr. Šavs. Nagovarjali so nas, naj ustanovimo socia-

listični klub, mi pa smo jim pojasnjevali svoje težkoče. Eni smo bili voljni, toda kaj bi, ko smo imeli tolikšne ovire! L. 1911 je prišel k nam zopet Fr. Šavs in nam zagrozil, da ostane med nami dokler se ne organiziramo strokovno in politično. In res je pridobil precej naročnikov "Proletarcu" in pristašev za svoje ideje. Na sejah društva Sokol št. 20 SNPJ. je spodbujal člane za napredno misel. Delal je na Section Thirty (4 in ½ milje od Ely) v rudniku; tam je organiziral večerno šolo. Pridobil je 28 oseb, ki so se vpisali med učence in plačevali učiteljici gotovo vsoto mesečno. V agitaciji je bil previden. Na Section Thirty ni govoril toliko za organizacijo kakor kadar je šel na bližnji Ely. V fari je bilo pač bolj treba agitacije kakor v podružnici . . .

storih, prispeval za njen razvoj in ji pridobival članov.

Govorilo se je večkrat tudi o Slovenskem domu. Ena akcija je bila podvzeta l. 1912. Vršilo se je nekaj sestankov, a nesoglasja so bila prevelika in se je stvar opustilo. Veliko je ta naselbina agitirala in tudi prispevala za slovensko zavetišče neslavnega spomina.

Ideja slovenskega doma je bila v tej naselbini uresničena l. 1919. Zasluga gre čitalnici; dom je svojina družtev.

Vsa leta, od kar je "Proletarec" tednik, ima v naši naselbini precej naročnikov. Moje mnenje je, da če ne bi imel oblike revije ampak navadnega časopisa, bi mu bilo lažje dobiti naročnikov kakor sedaj. Tega mnenja sem bil in sem danes. Pred tremi leti sem mu

Rudnik Zinith, v katerem je delalo že tisoče slovenskih rudarjev.

V spomladi imenovanega leta, bilo je neko soboto ko smo zopet bili "skupaj zbrani", je dejal: "Vidim, da smo sami bedaki, ne gre pa ne gre. Vse sem že poskusil, in vidim, da iz te moke sedaj ne bo kruha. Morda bi šlo bolj gladko s kakšno drugo stvarjo. Poskusimo ustanoviti slovensko čitalnico, ako ste pri volji pomagati. Jaz bom v tiskarni naročil kakih 150 plakatov da jih raznesemo po mestu in okolici, vi boste pa vsaki po svoje pomagali."

Naslednjo nedeljo se je vršila v Butalatovi dvorani ustanovno seja Slovenske čitalnice. Udeležba ni bila slaba. Nekateri so hoteli najprvo vedeti kdo je naročil letake. "Potreba jih je rodila," je odvrnil nekdo. Nekoliko udeležencev se je takoj odstranilo.

Največ so posegali v razprave Fr. Šavs, G. L. Brozich, Mantelj, Pešelj in drugi. Rezultat tega sestanka je bil, da se je čitalnica ustanovila in tudi živela. Postala je centrum vsega naprednega delovanja elyske naselbine. Marsikdo se je žrtvoval, delal v njenih pro-

dobil 35 naročnikov v dveh dneh. Obljuboval sem jim, da "Proletarec" kmalu spremeni formo kakor jo je imel prej. Ko sem nekatere teh naslednje leto vprašal če bodo naročnino obnovili, so mi zabrusili, da sem jim trdil neresnico. Zdi se mi, da bi bilo za agitacijo v vseh naselbinah lažje če se "Proletarcu" vrne oblika časopisa, le njegova prvomajska številka naj bi izšla tudi v bodoče v obliki revije.

Vzlic temu da se oglašča minnesotske slovenske naselbine za nazadnjaške in tukajšnje delavstvo za nezavedno, nismo bili brez stavke. Prvo splošno stavko smo imeli l. 1907. Vodila jo je W. F. M. Bitka je bila huda, ampak kompanija je bila v premoči. Delavstvo se je vrnilo na delo poparjeno in resignirano.

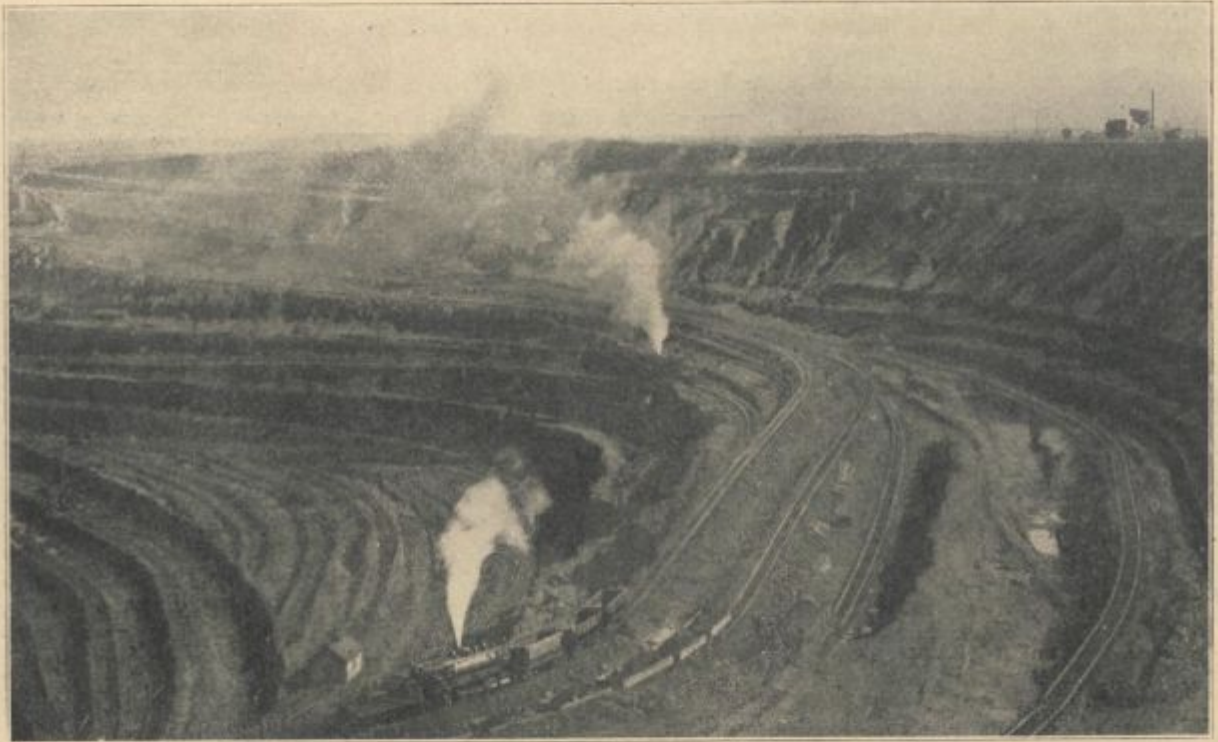
Še pred tem, — leta 1902, — so elyski rudarji pokazali, da znajo nastopati ako hočejo. V rudniku Oliver kompanije je junija imenovanega leta ubilo John Globočnika in še enega drugega rudarja, a njegovega imena se več ne spominjam. Rudarji in člani JSKJ. so

zahtevali, da se vsi udeležijo pogrebu. Rudniški vodje pa niso hoteli dati dovoljenja; rekli so, da se mudi in ne morejo pustiti da se ne bi delalo. To je razburilo naše ljudi. Oblastnost delovodij jih je razkačila. Zbrali so se na dan pogreba v Skalatovi dvorani in potem odšli pred vhod v rudnik z društvenimi in ameriškimi zastavami. Zahtevali so, da morajo boski dovoliti, oziroma ukazati vsem rudarjem priti ven, da se uvrste v sprevod. Boski niso dosti pomišljali ko so videli resen nastop, in ukazali ljudem spodaj kakor jim je bilo naročeno.

Lokaliziranih stavk je bilo na Elyju precej, poslednja 1919. Zadnja splošna stavka je bila l. 1916, katero je vodila I. W. W. Bila je izgubljena. Veliko delavcev je prišlo na črno listo.

mi tudi omenjeni trgovec. Hvalil se je, kako je zaslužil od vsake stranke dvajsetak, to pa navzočim republikancem in demokratom ni ugajalo. Ujezili so se ter ga porinili z vlaka. Mož je padel na trebuh, a pobil se ni. Skobacal se je pokonci, segel naglo v žep in pokazal za odhajajočim vlakom dva dvajsetaka.

Rudniki obratujejo vsak dan. Skoro vsi delavci so zaposleni na akordnem delu. Plačani so od količine rude ki jo nakopljejo. Sedaj zaslužijo povprečno od 4 do \$5.50 na dan. Na delo gredo ob 7. zjutraj, vračajo se ob 6. zvečer. Pri vsem tem pa mora rudar trditi, da dela samo osem ur na dan, kajti če bi govoril nasprotno, bi ga kmalu odslovili. Razmere kakršne so bodo ostale, dokler ne pride tak psihologičen moment, ki bo dal delavcem voljo vztrajati v borbi proti trustu in ob

“Open pit”, rudnik Susquehanna, Hibbing, Minn.

V politiki ni elyska naselbina ne konservativna, ne radikalna, pač pa enostavno elyska. Kadar se je kompaniji zdelo da morajo zmagati izrazito kompanijski kandidatje, pa so zmagali. Če je stala ob strani, so se strujice, oziroma kandidatje topli med seboj, toda ne radi kakih načelnih razlik. Ko je prišlo Debsovo ime prvič na volilno listo za predsednika, je izmed 800 takratnih glasov na Elyju dobil Debs 27 glasov, potem pa na vsake štiri leta do 50 glasov več.

Socialističnega govornika naše mesto še ni imelo. Od vseh strank so prihajali v volilnih kampanjah. Od socialistične ga ni bilo, ker taki shodi pri nas tradicionalno niso dovoljeni, oziroma sploh v modi niso.

Znan mi je slučaj iz leta 1908, ko je neki trgovec bil agitator za republikance in demokrate v enem dnevu. Dopoldne je pomagal na republikanskem, popoldne pa na demokratskem shodu. Od vsakega je dobil \$20. Ena omenjenih strank je potem najela vlak na bližnji Winton. Vsakdo ki je hotel se je lahko peljal zastonj, in mnogo Elyčanov se je poslužilo te prilike, med nji-

enem bi ta boj moral obrniti nase pozornost vse Amerike. Brez solidarnega nastopa vsega ameriškega delavstva je zmaga proti trustiziranim rudniškim magnetom v Minnesoti izključena.

IŠČEMO ZNAČAJE!

J.S.Z. potrebuje pet tisoč delavcev, ki so zavedni dovolj in ZNAČAJNI do meje, ki jo zahteva lojalnost do delavskega razreda. Par sto večjih jugoslovanskih naselbin je, v katerih ni še nobene delavske razredne organizacije. Nihče ne vrši v njih prosvetno delo kakršno bi koristilo delavstvu, nikogar ni v njih, ki bi trpine organiziral v obrambne skupine pod zastavo mednarodnega socializma.

J.S.Z. išče delavce, ki so DELAVCI TUDI ZASE, ne samo za jeklarski in druge truste. Išče značaje, ki znajo delati in misliti realno, ne samo v zakotnih prostorih.

PRVI MAJ V ZAPADNI PENNSYLVANIJ IN NEKOLIKO PREGLEDA.

JOHN TERČELJ.

SPOMINJAM se, 24 let je od tedaj ko sem prvič korakal na dan prvega maja s trumami organiziranih delavcev in poslušal govornike v raznih jezikih, ki so razkladali pomen mednarodnega delavskega praznika Prvi Maj. Bilo je to v Trstu ko ga je vladal še habsburški režim.

Ni moj namen opisati vse vtise in izkušnje, ki jih imam od tistega časa, prvič ker nisem eden tistih ki bi imel za take opise potrebne zmožnosti, in drugič, ker se mislim v tem članku držati največ dogodkov, ki so

se vrstili pred menoj v času mojega bivanja v tej deželi, oziroma v zapadni Pennsylvaniji, kjer je cela vrsta slovenskih premogarskih naselbin in poleg premogarjev stotine rojakov, ki so vposljeni v industrijah.

Že leta nazaj, do časa ko je stopila ta dežela v svetovno vojno in dokler se ni pojavil v socialistični stranki razkol, so tukajšnje naselbine, ene bolj druge manj, praznovala Prvi Maj. Vršile so se demonstracijski pohodi z godbami na čelu, ki so se pričeli vselej v zgodnjem jutru. S tem smo opozorili

druge delavce na praznik, ki bi moral biti tudi njihov praznik in jih pozvali, da naj ga praznujejo z nami. Bilo je to v Westmoreland County, koder je ona leta kakor še danes vladala trda roka premogovniških baronov.

Poguma je tudi takrat primanjkovalo. Ljudje, ki ne razumejo boja in se ne zavedajo da človeka ki se sam ne spoštuje, ga tudi drugi ne bodo, in da če se ne upira, se ne sme pritoževati ako hodijo po njemu, so rekli, da je praznovanje lepa stvar, ampak prvi maj vendar ni zapovedan praznik! Kaj bodo rekli kompanisti, ko nas vidijo na delavnik paradirati in pohajkovati! Pokorščine navajene bahnice so svojim hlapčevskim možilceljnom zabičevale, da naj se nas varujejo in da ne smejo iti z nami na pohod, ker bi jih morda videl bos ali celo superintendent!

Ampak vzlic takim se je nam v praznovanju Prvega maja pridružila večina ljudi. Ko so bos v rovih uvideli, da se ne izplača obratovati s tako malim številom rudarjev ki so prišli na delo, so jim rekli oditi domov, in tako so ga morali tudi boječi praznovati.

Tako je minil moj Prvi Maj v tem kraju, ne po moji iniciativi, ampak po iniciativi članov socialističnega kluba na Herminie No. 1 in No. 2. Sodrugi, ki so sodelovali pri oni manifestaciji, so še živi in nekateri še vedno naši delavni člani. Rezultat tega dogodka je bil, da je družba naslednja leta teden pred prvim majem popisovala rudarje ki so hoteli praznovati Prvi Maj, da je videla, ako se ji obrat tega dne izplača. Če je bilo

število tistih, ki so hoteli delati tudi na svoj praznik, premajhno, so morali vseeno ostati doma.

Našemu skupnemu naporu se je posrečilo zanesti ideje ki jih predstavlja ta praznik med širše plasti delavstva in računali smo na večje in večje uspehe. Mnogi so v svojem navdušenju pričakovali skorajšnje zmage. Stranka je rasla v članstvu, dobivali smo volilne bitke in postajali politična sila. Človek, dokler je mlad in neizkušen, se po navdušenju rad razočara, posebno oni ki ne poznajo zgodovine in gledajo na potek razvoja samo par let nazaj, dokler pač seže njihov spomin.

L. 1917 sem se izselil iz Westmorelanda v Washington County na Lawrence, ker v prejšnjem kraju nisem več mogel nikjer dobiti dela. (Po mišljenju gotovih ljudi pa zato, ker sem si menda "žepe flikav" na račun delavskih organizacij. O tem le mimogrede, ker vem da ga ni poštenjaka, ki ga ne bi ometavali z blatom.)

V Penni smo imeli več aktivnih klubov, med katerimi je ostal tudi klub na Herminie, ki je imel in ima na vodstvu sposobne, delavne, našemu pokretu dobro znane sodruge. Vse je kazalo, da bo J.S.Z. cvetela po premogarskih naselbinah zapadne Pennsylvanije in nagloma postala vplivna politična sila.

Prišla je svetovna vojna in z njo vprašanja ter vsakojaki zapletljaji, katerim se niti Amerika, ki je vstopila v vojni metež šele leta pozneje, ni mogla izogniti.

Na Lawrence sem se sešel s sodrugi, ki so mi bili osebno znani že odprej, in z drugimi, s katerimi smo se hitro spoznali kakor je med sodrugi običaj. Delali smo skupno in privabili v naš krog tudi druge. Lahko rečem, da ako bi bila naselbina Lawrence stabilnejša v industrialnem oziru, to je, če bi stalnejše zaposljevala delavce, bi bil danes lawrenski klub eden prvih v JSZ. nele po članstvu ampak tudi po aktivnostih. Ampak nastala je depresija v premogovniški industriji, ki je občutno zadela tudi Lawrence. Ljudje so morali iti za kruhom drugam in nekdam cvetoča naselbina ter žnjo klub je bila predana stanju, ki ni ne smrt ne življenje. Sodrugi L. Britz, tajnik lawrenskega kluba, je eden izmed veteranov, ki še vztraja v tistem kraju.

Bilo je mislim meseca januarja 1918, ko smo se vrgli v boj proti raznim habsburškim in drugim monarhističnim ter kapitalističnim zavajalcem, ki so pod masko lojalnosti in patriotizma ali pod kako drugo pretevo varali ameriške Jugoslovane, namreč tiste kateri so se jim pustili — in teh ni bilo malo. Za protitež tej propagandi se je pojavila organizacija J. R. Z. Meseca januarja, kot omenjeno, smo imeli prvo konferenco J.R.Z. v zapadni Penni, na kateri so bila zastopana večinoma društva SNPJ. in klubi JSZ. Razprave so bile živahne in obisk dober, dasi ne tak kakor bi na takih zborovanjih pričakoval. Zaključila je med drugim prireditelj konferenca J.R.Z. vsaki mesec, vsakokrat v drugem kraju, poleg teh pa obdržavati tudi ožje sestanke, shode itd. Na prvi je bil prečitana in odobren proglaš čikaških sodrugov in somišljenikov, znan bolj pod imenom "čikaška izjava", ki je bila v resnici dobra — kratka

JOHN TERČELJ.

toda jasna in tako določna, da bi se na podlagi njenih točk z lahkoto rešilo jugoslovansko vprašanje, in Jugoslovani bi imeli državo, ki bi bila vzorna socialna dežela. Žal, da take stvari vzamejo čas, kajti ljudske množice so nevedne in jih ni lahko pridobiti, še težje pa vzgojiti za nove ideje. S konferencami smo nadaljevali, prvi tajnik konferenčne organizacije JRZ, pa je bil pisec teh vrstic. Pozneje je ta posel prevzel Bartol Jerant iz Aliquippe, ki je bil njen tajnik do konca.

Ko je nastala drugačna situacija in je funkcioniranje JRZ. v danih okolščinah izgubilo svojo važnost, smo prenehali z delom za one onkraj velike luže, kajti

Kakor navadno, so tudi tukaj bili med sodniki in tožniki največ ljudje, ki so v najhujših viharjih sedeli v zatišju in pustili drugim da so se borili.

Naj bo dovolj o tem, kajti Lawrenceva konferenca 6. aprila 1919 je stvar zgodovine in na nji ničesar več ne izpremeni.

Naslednja, ali reorganizacijska konferenca JSZ., se je vršila 24. junija 1923 na Lawrence, ali šele štiri leta po oni ki jo omenjam prej. Ta je označena kot I. konferenca JSZ. Vzelo je mnogo agitacije, predno jo je bilo mogoče sklicati. Na nji so bili zastopani štirje klubi: Avella, Meadowlands, Sygan in Lawrence. Vsega sku-

Skupina deklet na pikniku kluba št. 1 JSZ. v Willow Springs, Ill., 1. 1925.

prišla je vrsta na njih, ker so sami dobili moč odločati kakor urediti novo državo. Rekli pa smo, da bomo s konferencami nadaljevali, ampak s to razliko, da se bodo v bodoče nanašale izključno na boj tukajšnjega delavstva za izboljšanje svojega stanja in za socialistično propagando.

Sledila je znana Lawrenceva konferenca, ki se je vršila v znamenju kritike in razočaranja. Imela je obširen program in marsikdo je od nje pričakoval veliko pojačanje socialističnega gibanja v naših nasebinah. Na nesrečo je bila preveč prežeta z atmosfero "kritičizma", kar je bilo krivo, da ni prinesla ojačanja soc. stranki v tem teritoriju, ampak mrtvilo, ki pa ni efektiralo vseh nasebin. Mnogo so govorili o grehah, napakah, taktikah in podobno. Gotove člane se je klicalo še pred konferenco na odgovor, dasi so storili kolikor so največ mogli, da se pomaga delavski stvari.

kaj smo imeli po reorganizaciji dvanajst konferenc. Prihodnja bo dne 2. maja v Pittsburghu. Na njih so zastopani klubi JSZ. in društva "Izobarževalne akcije JSZ." Pomen teh zborovanj je velevažen, prvič ker omogočajo klubom biti stalno v stikih drug z drugim, drugič, ker se na skupnih zborovanjih seznanjamo, tretjič, ker se z diskuzijami bistrijo pojmi kar dobro vpliva na skupne akcije, in četrtrič, ker nam je le tako mogoče prirejati čim več skupnih shodov in raznih kampanj.

Konferenca JSZ. v zapadni Pennsylvaniji marljivo sodeluje z okrajnimi in državno organizacijo soc. stranke, in v teh dnevih, ko se vrši v Pittsburghu konvencija soc. stranke, sodeluje tudi na skupnih konvencijah priredbah. Res da bi bilo tega sodelovanja od naše strani še veliko več — ako bi namreč bilo več takih ki bi hoteli pomagati.

Vzlic temu moram konstatirati, da so naši sodrugi v naselbinah zapadne Pennsylvanije hrbtenica vsega dela za napredek: prvi so v borbi za unijo, prvi v stavkah (in zadnji ki se vračajo na delo), prvi v podpornih društvah, prvi v agitaciji, prvi v požrtvovalnosti za delavsko stvar.

Kar smo v zapadni Penni dosegli, je stvar skupnega dela, skupnih naporov in skupne požrtvovalnosti. Mnogo bi še lahko pisal o tem in onem, o sodrugih ki so ostali lojalni svoji stvari, o onih ki so ostali v bojnih vrstah vzlic boleznim in drugim neprilikam ter bili v opomin tistim ki bi mogli, pa nočejo biti v borbi.

Prvega Maja letošnje leto se ozrimo za desetletje ali dva nazaj, in videli bomo, da delo naših sodrugov ni bilo zamanj.

Korakajmo naprej, samo naprej! Gradimo JSZ, da postane jačja, večja in aktivnejša. Agitirajmo za "Proletarca", da bo prihajal med nas vsaki teden v enakem, ali vsaj približno enakem obsegu kakor je ta ki ga imate v rokah. Vse, sodrugi, je dosegljivo, ako je volja in moč. Delavski razred bo zmagal, kadar bo hotel zmagati! Socializem nastane, kadar ga bomo hoteli. HOTETI, to je, česar se moramo naučiti, zato da bomo znali to kar hočemo, tudi doseči!

NAJPOPULARNEJSI AMERIŠKI NARODNI SPORT.

SLOVENCİ V KANSASU—NJIHOVA PRETEKLOST IN SEDANJOST.

ANTON ŠULAR.

KANSAS je v splošnem poljedelska dežela. Njen pridelek pšenice je navadno večji kakor v North Dakoti. Edina večja industrija poleg agrikulture, oljnih vrelcev v zapadnem delu in klavnic v Kansas City, so premogovna polja v vzhodnem delu, kjer so Slovenci precej kompaktno naseljeni. Premogova industrija v Kansasu zaposluje okrog devet tisoč delavcev. Produkcija v takozvanih globokih rovih je bila l. 1925 tri in tri četrt milijona ton premoga, v "odprtih" rovih, kjer ga spravljajo na površje parne lopate, pa nad milijon ton. V slednjih poberejo parne lopate najprvo zemljo, ki tvori od 10 do 20 čevljev debelo plast, predno se pride do premogove žile. Ampak premog v teh odprtih rovih ni v takih plasteh kot npr. železna ruda v Minnesoti. Premogova žila v kansaških odprtih rovih je debela le od 12 do 20 palcev ter slabe kakovosti. Ker so produkcijski stroški z moderno mašinerijo nizki, se spravljanje tega premoga na površje izplača. Koder so bili preje lepi travniki in polja, tam so sedaj griči kamenja in

ANTON ŠULAR.

prsti. Tako razdrapano zemlja je za drugo porabo uničena za več generacij.

Več teh parnih lopat obratuje sedaj z neunijskimi delavci. Organizirani rudarji so napravili že nekaj pohodov, da neorganizirane moralno prisilijo pristopiti v unijo.

U. M. W. of A.

Kansaški premogarji so skoro vsi organizirani v United Mine Workers of America. V tem distriktu je bila pred nekaj leti unija najvzornejša, močna in enotna kakor malokje. Ko pa je bil proti tej unijski premoči v legislaturi sprejet znani kansaški industrialni zakon, ki zabranjuje stavke, je prišla za unijo kansaških premogarjev velika preizkušnja. Kansaški odborniki U. M. W. of A. so proglasili stavko ne da bi preje udovoljili zahtevam industrialne postave. Pričela se je splošna zmešnjava, in ko se je utaknil vmes še glavni odbor U.M.W. of A., je postala zmeda še večja. Distriktni uniji je bila vzeta poslovница, in njen odbor, ki je radi kršitve zakona sedel v ječi, je bil z odlokom g. odbora izključen. Od zadaj za vsem tem bojem, skriti za kulisami, so najbrž stali mogočni železniški interesi. Posledice teh bojev se čutijo še danes. Nešteti medsebojni prepiri in nizka morala med članstvom unije, so direktne posledice.

Pred nekaj leti je veljalo za navadno šalo, če je operator izjavil, da bo obratoval svoj rov z neunijskimi delavci. Danes se to že marsikje prakticira; dovolj je delavcev, ki so vsak čas pripravljati prijeti za tako delo.

Kot po drugih krajih, tako premogova industrija tudi tukaj stalno peša. Izpodriva jo vedno večje vporabljanje olja in elektrike. Kakor drugje, tudi kansaški premogarji odhajajo za delom v industrialna mesta, kjer v novih, velikokrat zelo neugodnih okolščinah, nevajeni tvornic, nadaljujejo z borbo za obstanek.

Slovenci v premogovnem okrožju Kansasa.

Slovenci so bili tu pionirji, kar je mnogo rečeno; pred približno tridesetimi leti so pomagali organizirati unijo premogarjev in potem tvorili veliko moralno silo, ki je tirala vsakega na pristop v strokovno organizacijo. Idejo delavske borbe proti izkoriščevalcem so prinesli večinoma s seboj iz krajev, kjer so se učili organizirano delati, bodisi v premogovnikih v Sloveniji ali pa v drugih industrialnih obratih v Sloveniji in ostali Avstriji. Še veliko več naprednih idej pa so prinesli s seboj tisti, ki so pred prihodom v Kansas delali v Nemčiji. Mislim da ni nikjer v tej deželi toliko Slovencev skupaj naseljenih, ki so delali in prišli iz Nemčije, kot ravno v teh krajih.

Slovenske naselbine so raztresene po vsem premogovnem okrožju. Ker se rovi v 10 do 15 letih izčrpajo, se naselbine vedno menjajo; kjer se odpro novi rovi nastanejo nove naselbine, medtem ko starejše shirajo zaeno z rovi.

Podporna društva.

Društveno življenje je jako dobro razvito. Najboljše je zastopana SNPJ, ki ima v tem okrožju 18 društev in nad 1400 članov; v mladinskem oddelku imajo ta društva nad 800 članov. Nizke številke društev SNPJ., kot so npr. številke 9, 19, 27, 30, 35, 65, 72, 76, itd. značijo napredni duh, ki je bil pred leti zanešen v te naselbine. Tudi druge podporne organizacije imajo nekaj društev, ampak v ospredju so društva SNPJ.

Klerikalizem med kansaškimi premogarji.

Klerikalizma med nami ni. Klerikalni duh, ki ga je širil in utrjeval nekdanji močni klerikalni val med ameriškimi Slovenci, tukaj ni nikoli dobil trdnih tal. Med tem ko imajo naselbine drugod "sitnosti" s svojimi "dušnimi" pastirji, ki so z redkimi izjemami vedno na strani denarnih interesov, imamo tukaj pred njimi mir. Če ne bi imeli drugih nadlog, bi imeli popolen mir.

Politično gibanje. — J. S. Z.

Socialistična ideja je v letih 1910—16 dobila tudi v naših naselbinah mogočen zamah. V skoro vsaki večji naselbini je bil socialistični klub, ravno tako so bile v njih soc. postojanke drugih narodnosti. C Crawford County so se delavci z vso vnemo oprijeli politike in se borili organizirani v soc. stranki za politično moč. V volilnih bojih so dosegli prilične uspehe in več članov je bilo izvoljenih v občinske in okrajne urade.

Socialistični klubi JSZ. so bili tedaj v naselbinah Mineral, Skidmore, Fleming, Frontenac, Jacksonville, Franklin, Ringo, Edison, Breezy Hill, Yale in Gross.

Obdržavali so skupne konference po različnih naselbinah in utrjevali medsebojne odnošaje ter skupno delo. Ti klubi so igrali važno vlogo v takratnem delavskem gibanju. Nekateri so šteli do sto članov. Samoobsebi se razume, da jih je bilo med njimi precej ki so pristopili ker se jim je zdelo da je to v modi. To se je pokazalo ob prvi preizkušnji. Ko hitro je zapihal drug veter, je odnesel iz organizacije vse te elemente, in nekateri so postali hujši nasprotniki od onih ki so po naravi ali vsled gospodarskih vzrokov nasprotni socialističnemu pokretu.

Nekateri klubi in posamezni člani so pozneje nasedli raznim "revolucionarjem", ki so nastopali v imenu komunistične stranke in pripovedovali z navdušenimi besedami, da je revolucija že za bližnjim vogalom. Ljudje so se "naveličali čakati" in so jim radi verjeli. Tako so se nekateri klubi res pridružili komunistični stranki, vodstvo nad njimi pa so prevzeli ti od vseh vetrov stepeni agitatorji in čisti revolucionarji, ki so vse boljše znali kako se napravi revolucija in osvoboditi delavski razred. Po par mesecih jih je bilo konec —

Mary Fradel, Latrobe, Pa., zastopnica "Proletarca" in tajnica kluba št. 178.—Rosie Jereb, Rock Springs, Wyo., agitatorica "Proletarca".—Christina Omahne, Clinton, Ind., aktivna članica JSZ. in zastopnica "Proletarca".

konec teh agitatorjev, klubov in njihovih blagajen. Vse je izginilo. V nekem slučaju je imela klubova blagajna \$90, ko se je pridružil tem odrešenikom. V par mesecih ni bilo ne duha ne sluha več o blagajni in klubu. Delavci, ki so verjeli, da je človek "revolucionar" zato, ker govori radikalno in napada "konservativno" socialistično stranko ter njeno "počasnost", so pa lahko za eno skušnjo bogatejši, namreč ako hočejo biti.

L. 1914 so si klubi JSZ. v Crawford County ustanovili skupno knjižnico. Gradili so jo z zanimanjem in navdušenjem. Po razpustu večine klubov je pripadla klubu JSZ. v Grossu, v čigar posesti se še sedaj nahaja. Precej knjig se je pozneje prodalo in denar porabil v strankine propagandistične svrhe, nekaj pa se ga je izdalo za nakup novih knjig. Knjižnica ima sedaj okrog sto v platno vezanih knjig in veliko število raznih brošur, večinoma socialističnih.

Gospodarske zadrug.

Razen s političnimi vprašanji so se konference klubov JSZ. v Kansasu bavile tudi z gospodarskimi problemi. Na eni so sprejeli resolucijo, s katero so zaključili zavzeti se za ustanovljanje kooperativnih zadrug. In v resnici so bili naši sodrugi najaktivnejši delavci v zadrugah. V predvojnih letih so bile s pomočjo te agitacije ustanovljene zadružne prodajalne v naselbinah W. Mineral, Fleming, Frontenac, Franklin, Ringo, Breezy Hill in Gross. Nekateri so imele poleg slovenskih tudi člane drugih narodnosti, toda Slovenci so v vseh imeli kontrolo. Danes obstojita le še dve: na

SKUPNO PRVOMAJSKO PROSLAVO

priređita

kluba št. 27 in 49, J.S.Z.
Cleveland, Ohio

v soboto večer prvega maja v
spodnjih prostorih

Slov. N. Doma
6409 St. Clair Ave.

Program:

- 1) Nastop pevskega zbora "Zarja" - - -
- 2) Govor s. Siskovicha - - -
- 3) Deklamira s. Beniger - - -
- 4) Prosta zabava in ples.

Prvi maj je delavski praznik. Dolžnost vseh delavcev je, da ga proslavijo čimimpozantnejše. Toraj vabimo vse sodruge in ostalo občinstvo, da od te proslave ne izostane. Preskrbljeno bo tudi za dobro zabavo.

Breezy Hillu in v Frontenacu. Slednja ima svoje poslopje z dvorano za društvene seje. Vse druge so propadle ali prešle v privatno posest. Glavni vzrok neuspeha je iskati v nestalnih in slabih delavskih razmerah med tukajšnjimi premogarji; zadnja leta smo imeli takorekoč večne stavke, ki so prisilile mnoge člane, da so jemali v zadrugi živila na račun deležev in tako je zmanjkalo še tisto bore malo kapitala s katerim so bile ustanovljene. Precej vzroka je pripisati tudi na račun nesposobnih oseb v vodstvih, posebno od začetka ustanovitve, potem raznim intrigam posameznikov, ki so gledali le za svoje osebne koristi. Pa so tudi drugi vzroki: npr. nezavedno članstvo, ki ni znalo izbirati vodstva, ob enem pa kritiziralo svoje prodajalne ter kupovalo potrebščine pri privatnih trgovcih, ki so že tako delali na vse kriplje za uničenje zadrug. Cela knjiga bi se dala napisati o vsaki omenjenih zadrug: s kakimi težavami so se morale boriti, o požrtvovalnosti nekaterih članov, ki so se trudili takorekoč noč in dan, da postavijo zadrugo na trdno podlago, o ovirah, ki so jih povzročali nasprotniki vseh vrst itd. In ko

Družina Antona Zornika, Herminie, Pa. Vsi so člani soc. stranke, razen hčerke.

se je končno sesulo vse skupaj, so bili taki člani pri par zadrugah poleg vsega brezplačnega dela še gmotno oškodovani. Za plačilo so dobili zasmeh in očitke.

Dvorane in domovi.

Malo kje se Slovenci tako malo zanimajo za lastne dvorane ali domove, kakor v tukajšnjih naselbinah. Vzrok je, kot sem že omenil, nestalnost naselbin. Kaj hoče Dom v kraju kjer ni dela! Rovi niso kakor stroj: ko se eden obrabi, se ga nadomesti z novim. Izčrpan rov je izčrpan. Zato je v takih naselbinah graditi dvorane nepraktično. Sicer se je včasih govorilo na društvenih sejah o lastnem domu, a do resne akcije ni prišlo. Edina skupna dvorana je v Frontenacu, ki jo lastuje ondotna slov. zadruga prodajalna. Tudi A.S.B.P.D. ima tukaj svojo dvorano. Umestno bi bilo misliti na lastno dvorano npr. v Armii; ta naselbina zadnje čase naglo raste in v njeni okolici se odpirajo novi rovi. Ne bo dolgo, ko bo to največja slovenska naselbina v tem okrožju.

Prosvetna društva.

Prosvetnih in kulturnih društev nimamo sedaj nobenih. Žalostno, a resnično. Vslad slabih delavskih razmer se je zadnja leta izselilo veliko naših inteligentnih rojakov, ki so se zanimali za dramatiko, pevske

DRAMSKI ODSEK KLUBA ŠT. 1, JSZ.

vprizori

v nedeljo dne 2. maja ob 3. popoldne
v dvorani SNPJ.

2657 South Lawndale Avenue
Chicago, Illinois

“R. U. R.”

(Rossum's Universal Rabots)

kolektivna drama v treh
dejanjih s predigro.

Spisal Karel Čapek. Poslovenil Osip Šest.

Vstopnina 75c.

Po predstavi ples in prosta zabava.

Na sporedu tudi pevske točke in govor.

OSEBE:

Haryy Domen, centralni ravnatelj tovarne
za izdelovanje robotov. Andrew Kobal
Inž. Fabry, gen. tehnični ravnatelj
RUR Leo Meden
Dr. Gall, upravnik fiziološkega in iznajdbene-
nega oddelka RUR. Otto Derrull
Dr. Hallemeier, upravnik zavodov za psiho-
logijo in vzgojo robotov. D. J. Lotrich
Konzul Busmann, generalni komercialni
ravnatelj RUR Peter Bernik
Stavbenik Alkvist, šef poslopij
RUR Andrew Miško
Helena Gloryjeva Minka Alesh
Nana, njena služkinja Pauline Levec
Marius, Robot John Sever
Sulla, Robotka Albina Logar
Radius, Robot John Huyan
Damon, Robot Frank Pečnik
Prvi Robot Chas. Renar
Drugi Robot Jos. Podbevšek
Robot Primus Anton Andrejasich
Robotka Helena Minka Alesh
Sluga Robot Jos. Zupančič
Več robotov.

Režiser Andrew Miško

zbore, čitalnice itd. Ostali so tukaj večinoma oženjeni, ki so navezani na svoja domovanja in družine ter so navadno bolj konservativni. Svoj čas so obstojala pevška društva v naselbinah Stone City ali Mineral, Chicopee, Frontenac, Breezy Hill in Gross. Tudi z godbo in dramatiko se je v tej ali oni naselbini poskušalo, pač kolikor je bilo v danih razmerah mogoče.

Slovenske naselbine danes.

V glavnih potezah sem objasnili vzroke shiranja nekdanjih aktivnosti med slovenskimi premogarji v Kansasu. So pa še drugi, kateri so premagljivi.

Kot skoro povsod drugod, je tudi tukaj med vojno prenehala skoro vsa aktivnost soc. stranke. Edini socialistični klub ki je ves čas vztrajal in bil kolikor toliko aktiven, je klub št. 157 v Grossu. Ustanovljen je bil l. 1913. Danes šteje 10 članov, šest moških in štiri ženske, kar ni veliko, ako gledamo na število. Toda pol ducata aktivnih, vztrajnih sodrugov šteje za pokret več kot pa sto napol mrtvih, brezbriznih članov.

Nekaj klubov se je prošlo leto reorganiziralo, in sicer v naselbinah Edison (Camp 50), Breezy Hill in Arma. V splošnem pa vlada danes politično mrtvilo; tukajšnje ozračje čaka boljših časov . . . Ampak samo čakanje je stvar ki niti sama sebe ne dočaka.

V poslednji dobi smo imeli že par skupnih konferenc in nekaj sestankov, in to je naše pionirsko delo. "Kikanja" in zabavljanja nad razmerami je mnogo, tudi sistem ni ljudem po godu, ampak da bi se zavzeli organizirano delati, tega ne. Čakajo.

Lepše bi bilo pisati, to in to imamo, namesto, "imeli smo", "bilo je". Ali vendar je ena resnica: kar imamo napredku podobnega in napredka, je delo naših sodrugov, tistih ki so bili in tisti ki so še sodrugi. In da to ohranimo kar imamo, in da si zgradimo več in boljše, je danes naloga tistih ki so sodrugi.

Sotrudnikom prvomajske izdaje "Proletarca."

Uredništvo "Proletarca" se zahvaljuje vsem sotrudnikom za prijazno sodelovanje, za poslane slike in sodružno naklonjenost.

Žal nam je, da vseh poslanih stvari nismo mogli priobčiti v tej števil. i. Priobčene bodo v naslednjih. Precej člankov in slik smo dobili po 17. aprilu, ko je bilo zbiranje gradiva končano in se je uredništvo moralo posvetiti razpodelbi in drugemu delu, ki ga zahteva tako obširna revija.

Priobčili smo vse kolikor smo do gotovega datuma mogli urediti in kolikor je dovoljeval prostor. Ako bi sredstva dopuščala, bi list še bolj povečali, mislimo pa, da smo storili vse kar se je dalo in da imajo čitatelji pred seboj list, s katerim se ne bi mogel primerjati noben jugoslovanski delavski list, kar jih je do danes izšlo. Da smo to dosegli, gre zasluga vsem, ki so na kakršenkoli način sodelovali. Nadaljujmo po tej poti, da se bodo naše publikacije v bodoče še bolj izpopolnjevale.

SOCIALISTIČNI KLUB ŠT. 45 JSZ.

preredi

v. nedeljo 2 maja

v Slov. Narodnem Domu

424 Tenth St., Waukegan, Ill.

Prvomajsko proslavo

Program:

- 1) **Marseljeza**, (Rouget De Lisle), Klavir in violina, **Frances Artach** in **Alice Artach**.
- 2) O pomenu prvega maja, govori **Jože Zaverčnik**.
- 3) "**GROBOVI BODO SPREGOVORILI**", socialna drama v dveh dejanjih.

Osebe:

Ivan Klarič		Martin Judnich
Marija, njegova žena		Anna Mahnich
Francec	} njuna otroka	Robert Zakovšek
Julka		Florence Zakovšek
Stari Klarič, Ivanov oče		John Gantar
Gospa Bašič, soseda		Frances Zakovšek
Pavel Prstič, nekdanji Ivanov prijatelj		Andrej Možek
Josip Kolar, hišni gospodar		Frank Brus
Gospa Reich	} odlo-nice dobrodlnega krišćansk-ga društva	Rozi Skala
Gospa Jankovič		Rozi Šifrer
Gospa Škrtič		Mary Zeleznik
Skrb		Louis Kužnik

Igra se vrši v industrialnem mestu, kjerkoli.

Pričetek programa ob 3 popoldne. Vstopnina za moške 50c, za ženske 35c, za otroke 15c. Otroci v spremstvu staršev vstopnine prosti. Po končanem programu ples in prosta zabava v spodnjih prostorih. Vstopnina samo za ples zvečer 25c. Vstopnice za popoldanski program so dobre tudi za zvečer. Vabimo delavce in delavke iz Waukegana in okolice, da posetijo to prvomajsko proslavo v čim večjem številu.

Slovenska delavska zadrúžna zveza in splošno zadrúžništvo.

J. F. DURN.

KMALU bo trinajst let, od kar je bila v Collinwoodu ustanovljena zadrúžna prodajalna. Trinajst let je v občni zgodovini malo, toda v obstoju delavske zadrúge je trinajst let že dolga doba. Začetniki naše zadrúge, kolikor jih je še med nami, so lahko ponosni na rezultat svojega dela. Težak je bil začetek ampak šlo je, ker so bili vztrajni.

Komaj se je pričelo z delom za ustanovitev zadrúžne prodajalne, že so se pojavili nasprotniki. Peščica s socialističnim duhom prežetih delavcev se jih ni ustrašila; ustanovila je zadrúgo, ki je zrasla v veliko drevo. Danes ima to konsumno društvo štiri prodajalne, sedemnajst vposlencev in okrog četrto milijona dolarjev prometa letno. Postalo je v Clevelandu faktor, s katerim se mora računati.

V času stavk se je izkazala Slov. zadrúžna zveza stavkarjem v veliko oporo; podpirala jih je in bodrila, neglede na zadolžitve, kajti poštenu, vztrajni stavkarji so tudi poštenu plačniki. Ali to ni edina korist, ki jo ima delavstvo katero jo patronizira, od te zadrúge.

Slovenska zadrúžna zveza dela od vsega početka za procvit naselbine in v dobrobit delavstva. Pomagala je tudi tukajšnjim Domovom s svoto \$2000, žal pa, da je dobil Delavski dom (za katerega akcija je v teku in se bliža uresničenju) le \$500. Upamo, da bodo merodajni faktorji zadevo sedaj uredili v smislu kampanje. Zadrúga je sodelovala tudi pri številnih drugih akcijah

v prid naselbine, podpirala kulturne in druge koristne ustanove.

Namen Slovenske zadrúžne zveze ni, kupičiti kapital, ampak koristiti odjemalcem in članstvu. Ni ustanovljena in ne obstoji v interesu kakih posameznikov, ampak v interesu naselbine. Žal, da jih je še veliko med nami ki se tega ne zavedajo in gledajo na zadrúgo kakor na kakšnega nebodigatreba.

In pritožbe! Marsikdo je rad siten pri domačih, medtem ko mu je drugod vse pogodu. Če kupi kaj v zadrúgi, mu je predrago, ali pa najde kake druge hibe. V trgovini, nad katero nima nihče besede razun lastnik, mu je vse dobro. Dobro si je zapomniti, da če ne bi bilo te zadrúge, bi še plačevali cene kot so jih že.

Med ameriškim delavstvom, tudi slovenskih, se polaga premalo važnosti na gospodarske organizacije. Na zadrúžnem polju smo slabi, in vsled tega v njemu slabo podkovani in izvežbani. Le malo naselbin ima uspešna zadrúžna podjetja. Veliko jih je moralo radi slabega pojmovanja in sovražnega zadržanja od strani publike propasti, namesto da bi se razvile v delavske trdnjave.

Poglejte zadrúžno gibanje v Evropi! In to so socialistične zadrúge — nekatere so se razvile že v ogromna podjetja, in vsa so združena v velike gospodarske enote s skupnimi denarnimi zavodi, razpečevalnicami blaga in centraliziranimi obrati. Posebno na

KAJ JE VREDNO DA PREMISLIMO!

Lady Mosley, angleška sodruginja, mudeča se na preučevanju ameriške idustrije, je obiskala tudi Armourjeve klavnice v Chicagi. Vprašala je poslovodjo koliko več plačujejo konzumenti za meso v mesnicah, kakor ga klavnica prodaja na debelo. Odgovoril ji je, da dvakrat toliko. Toda naprej ji ni hotel več pojasnjevati. Lahko pa presodite sami, ako pomislite, da gre skozi številne prekupe, predno ga dobe konzumenti.

Kupite direktno od producenta, in prihranili boste. Podpisani prodaja proti mali proviziji naravnost od izdelovalca pralne stroje Voss izdelka, kuhinjske peči Stauch Leader Southern Stove Works Co.; šivalne stroje Royal, pohištvo itd. Kar nimamo v zalogi, in ako nočete naročiti iz kataloga, si vsakdo lahko ogleda stvari v rastavnih hišah v Pittsburghu, in kupi po svojem okusu, blago pa pride naravnost iz tovarnen.

Zmerne cene, prijazno in točno poslovanje.

Anton Zornik

Phone Irwin 2102 R. 2
HERMINIE, PA.

Jugoslovanski Soc. Klub. Št. 114 JSZ. Detroit, Mich.

vabi vse Jugoslovane, posebno somišljenike našega pokreta, ki še niso v delavski organizaciji, da pristopijo v naš klub.

Delavci, pomislite na iskoriščanje, ki ga trpite uprav v našem avtomobilskem vele mestu! Plače se znižujejo, delavne ure daljšajo, in pri vsem tem narašča brezposelnost z vsakim dnem. Višja plača za čez urno delo je že skoraj povsod odpravljena.

Delavci, ako vam je mar za boljše življenske razmere, za boljšo bodočnost, pristopite v naše vrste.

Naš klub zboruje vsako četrto nedeljo v mesecu dopoldne v Hrvatskem Domu na Kirby Ave.

Franjo Kuhovski, tajnik.

Angleškem je združništvo dobro razširjeno, nadalje v Belgiji, Avstriji, Nemčiji, pa tudi v Sloveniji itd.

Ameriška socialistična stranka bi morala po mojem uverjenju delati več za negovanje združništva kakor dela. Res da imamo tudi v tej deželi razne združne obrate in precej organizacij katere bazirajo na kooperativni bazi, toda kaj je vse to v primeri z razvitkom trustov! Privatni interesi, zapopadeni v trustih in veletrgovinah, so nasprotni združništvu ne samo radi konkurence, ampak tudi z načelnega stališča. Ako se delavstvo nauči voditi obrate za delavstvo, je to nevarnost za trustizirano privatno svojino in privaten profit. Zato nastopajo privatni interesi proti združništvu z vsemi sredstvi.

V Clevelandu npr. smo imeli združno mlekarino, ki se je ustanovila ob času stavke v Telling Bell Vernon Co. Navdušenje je bilo tolikšno, da če bi navdušenje zadostovalo, bi bil uspeh zasiguran. Kdo je kriv, da potvzetje ni uspevalo? Delavstvo, ker se hipno navduši in naglo uhladi. Namesto, da bi podpiralo svoje ustanove, patronizira nasprotnike svojih interesov. Potem pa kritizira vodstvo zadrug itd., samo sebe ne vidi.

Enako so valili krivdo za propast zadrug v slovenskih naselbinah. Bile so kooperativne, a ljudje za katere so bile ustanovljene so jim dali prav malo kooperacije. Ko so izginile, so kritizirali vodstvo, češ, da ni znalo gospodariti. Ne trdim, da imajo vsa združna

podjetja sposobna vodstva, niti ne trdim, da so v njih povsod sami poštenjaki. Dogajalo se je, da se je maršikje urinil k upravi kak kričoč, nesposoben za praktično delo, ki se je hotel na račun zadruge okoristiti. Ali dolžnost članstva je, da pazi koga voli v odbore, in dolžnost odborov skrbeti, da bodo vposljenci sposobni in poštene. Združni delavci morejo biti dobri delavci za zadruge le tedaj, ako so prepričani združniki, kakor more biti dober socialistični agitator samo socialist ki je socialist iz čistega prepričanja. Taki delavci v zadrugah niso nikoli preplačani.

Za hitrejši razvoj tukajšnje SDZZ. je zadnji občni zbor sklenil znižati takozvani "fee" (pristopnino) in povečati agitacijo za pristop. Naš namen je širiti idejo združništva med našim delavstvom, da se ga bo oklenilo v večji meri kakor dozdej. Posebna resolucija občnega zbora nalaga vodstvu stopiti v praktičnejše stike s tukajšnjimi farmerji in ob enem iskati tesnejšega sodelovanja z enakimi zadrugami. Čehi v Clevelandu imajo šest grocerijskih združnih prodajalen z milijon dolarjev prometa na leto. Mi jih imamo, kot že omenjeno, štiri, s četrto milijona dolarjev letnega prometa, lahko pa bi jih imeli več kot tukajšnji Čehi in večji promet, namreč lahko, ako hočemo.

Meseca julija to leto, ko se bo vršil zbor Jugoslovanske socialistične zveze, bi bilo jako priporočljivo, da bi se bavil tudi s vprašanjem združništva v naših naselbinah. Bilo bi to poučno za delegate in za čitatelje ter bi prineslo dobre rezultate.

Ako želite fine smodke
kupite si

"NATION'S CIGARS"

JOSEPH BAZDARICH,
izdelovalec.

■

1707 So. Racine Ave., Chicago, Ill.
Phone: Canal 1400.

GEO. KOLUDER

ORKESTER

PRVOVRSTNA GODBA ZA VSE
PRIREDITVE

Se priporoča Slovencem.

1809 So. Fisk St. Chicago, Ill.
Phone Canal 5438

Svež in okusen kruh dobite vedno
V PEKARIJI

**Gregurich & Sertich
Baking Co.**

1925 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

Phone Canal 5409

JOS. PAVLAK

PRVI IN EDINI JUGOSLOVANSKI
POGREBNIK

Avtomobile za vse prilike

1814 So. Throop St., Chicago, Ill.
Phone Canal 5903

GLENCOE V ZGODOVINI AMERIŠKIH SLOVENCEV.

NACE ŽLEMBERGER.

V GLENCOE, O., so se naselili prvi Slovenci aprila 1904, v bližnji naselbini Neffs pa so bili že leto poprej. Glencoe je torej ena izmed starejših, toda manjših naselbin, ki je po številu naseljencev ostala majhna. Ni mogla postati velika zato, ker je tu le malo premogovnikov, ki zadnja leta zelo slabo obračujejo.

Vzlic temu je Glencoe v zgodovini ameriških Slovencev, posebno našega delavskega gibanja, znano ime. Tu imamo socialistični klub, ki je bil ustanovljen 18. nov. 1905, torej pred več kot dvajsetimi leti. V JSZ. ima št. 2. Nekaj zgodovine o tem klubu sem podal v "Proletarcu" št. 950, o zgodovini naselbine pa v knjigi "Ameriški Slovenci".

NACE ŽLEMBERGER.

Društvo SNPJ. (Jutranja Zora, št. 54) na Glencoe je bilo ustanovljeno 11. novembra 1906. Preje so nekateri tukajšnji naseljenici spadali k društvu št. 4 SNPJ. v Neffsu. Vsi njegovi umrli člani so bili pokopani civilno, razen dveh. Sploh pa slovenska naselbina Glencoe ne pozna cerkvenih obredov. Poroke, krsti, pogrebi so skoro vsi civilni. Dr. SNPJ. št. 4 v sosednem Neffsu ima na svoji zastavi sliko Karla Marxa, kajti tudi v tem društvu je preveval duh napredka davno prej predno so se pojavili današnji "čisti".

Duša vsega naprednega dela v Glencoe je bil klub št. 2 JSZ. Bil je v propagandi eden izmed najaktivnejših in stal je v najkritičnejših časih bojev zavednega delavstva proti nazadnjaštvu v prvi vrsti. Vsled delovanja tega kluba je postala ta naselbina znana med našim ljudstvom širom Unije. In če bi bilo danes v Glencoe več naših rojakov (prebivalcev vseh narodnosti v Glencoe je le nekaj stotin), bi bil še danes med najaktivnejšimi. V malem delokrogu kot ga ima sedaj stori kolikor more. Sodeluje v agitaciji, je zastopan na konferencah in prispeva za naše akcije. Ima mnogo prijateljev, a tudi neprijatelje tu in v okoliških krajih. Klub št. 2 spada med pionirske klube. Mnogo je oral takrat ko je oračev najbolj primanjkovalo in je bilo tudi našemu glasilu treba ne samo gmotne, ampak tudi moralne opore.

V prvem odboru kluba št. 2 so bili, Nace Žlembarger, predsednik; John Kravanja, tajnik; Martin Pirc, blagajnik; pregledovalca knjig. John Stegu in John Rebol. Ustanovna seja se je vršila pri Andreju Kravanju.

Kmalu ko se je ustanovil je postal zbirališče vseh zavednih delavcev. Pridružili so se mu Hrvatje, Italijani in nekaj drugih, ter mu dali značaj pravega mednarodnega kluba. Člani raznih narodnosti so zanesli v klub tudi različne nazore. Sledila je polemika, po kateri poti je treba iti, da se pride čim prej do obrata. To vprašanje namreč ni šele od včeraj, kakor

LURIE & BROS.
1837-41-43 W. 56th St. Near Clinton Park Ave.

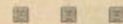
Najstarejša slovenska mizarska delavnica v Chicagi.

Frank Hren Co.

25 West Illinois St.,

Chicago, Ill.

PHONE SUPERIOR 1249

Izdelujemo vsa v mizarsko in tesarsko stroko spadajoča dela. Velika zaloga izgotovljenega materiala. Proračun napravimo vsakemu z veseljem.

Cene zmerne.

Postrežba točna.

Se priporočamo.

mislijo nekateri "radikalci", ki so se predvčerajšnjim navzeli radikalnega duha, ki pa v večina slučajih ni radikalen. Po zaslugi članov drugih narodnosti se je naš klub 1. 1908 pridružil I. W. W.; ta organizacija ga je priznala za svoj lokal in mu izdala čarter pod številko 111. Ali tam ni bil več ko tri mesece; odstopil je radi spora, ki ga je imela I. W. W. z U. M. W. of A. (unija premogarjev). Potem je bil radi industrialne krize nekaj časa neaktiven. Posamezniki so mu netili iskro življenja in po letu dni je bil zopet v sprednjih vrstah borbe ter krepko sodeloval s klubom št. 1 v Chicagu. Zastopan je bil na vseh zborih JSZ. razen na milwauškem.

Njegovi tajniki od ustanovitve do danes so bili: John Kravanja, Nikola Sabolić, Nace Žlemberger, Matevž Tušek, Pavel Dolenc, Frank Jakopič, Louis Britz in Frank Čemažar. Od teh so še člani JSZ. in aktivni v gibanju L. Britz, F. Čemažar, Matevž Tušek in podpisani. N. Sabolić in P. Dolenc sta med mrtvimi. Naj omenim še dva vrla pokojnika, člana tega kluba, ki zaslužita da se ju spominjamo: Jožeta Dernača in Ivana Mekindata. Dernač je v Neffsu ustanovil klub št. 26 JSZ., katerega so po znanih razdori osvojili komunisti. Sodrugi Dernač je umrl za srčno hibo. John Mekinda, ki je od tu odpotoval v Nokomis, Ill., je bil ustrešen od zlobne roke.

Ko sem listal po zapisniku kluba št. 2, sem našel v njem zanimiv opis prvomajske slavnosti v Glencoe 1. 1906, torej pred dvajsetimi leti. Premogovniki so takrat prvega maja še vsi obratovali, dasi so se posamezniki že nekaj let trudili uveljaviti praznovanje Prvega maja tudi tukaj. Zapisnik kluba pripoveduje, da so se tukajšnji premogarji dogovorili s premogaji v Neffsu

za skupno manifestacijo v Glencoe. Sodelovali so z nami Čehi, ki so bili v takrat veliko boljše izvežbani kakor mi, zato so oni izdelali in izvršili skoro ves program. Domačini pomena Prvega maja niso poznali, zato so nas opazovali s sumljivo radovednostjo, češ, kaj neki vse to pomeni? Eden rojak je dal na razpolago za to slavnost svoje prostore. Vhod smo okrasili z napisom "Nazdar, sodrugi! Živel Prvi maj!" Oskrbeli so ga češki sodrugi. Ker je bilo takrat v tej deželi nekoliko več svobode kakor danes, rdeča zastava ni bila toliko preganjana. Na tej proslavi je vihrala tri jarde dolga rdeča zastava.

Ko je prišel Prvi maj, smo si slovenski in nekaj italijanskih rudarjev v Glencoe pripeli na prsa rdeče znake in odšli zgodaj zjutraj na postajo sprejeti sodrugi iz Neffsa. Okrog sto se jih je pripeljalo z vlakom. Odkorakali smo skupaj na pripravljeni prostor, kjer smo imeli tudi en topič ("možnar"), s katerim smo streljali, da privabimo domačine. V hiši smo pripravili eno sobo za ples, "porč" smo pa okrasili ter ga spremenili v oder, na katerem so bili govori, deklamacije in petje. Kot že rečeno, so češki sodrugi pripravili dober program.

Še ena druga zanimivost je v zapisniku o tisti slavnosti. Takrat še ni bilo prohibicije, zato so prireditelji naročili dvajset sodčkov piva, dva pa so dobili povrhu. Zapisnik ne pove če ga je kaj ostalo — mogoče pa je celo primanjkovalo.

Domačini so nas bolj od daleč opazovali ter preišljevali, kaj vse to pomeni, kajti o socialističnem gibanju so tukaj zelo malo vedeli, oziroma nič. Sem pa tam se nam jih je približalo po par, a le do ograje. Dali so jim piva kar čez ograjo, nekateri pa so se ojunali

Rojaki v zapadni Pennsylvaniji

Kadar želite graditi svoje hiše moderno po najnižji ceni, vse delo jamčeno, se vselej zaupno obrnite na

JOHN JEREB & CO.

Carpenter Contractor
and Builder

DELO UNIJSKO.

OSKRBIMO TUDI NAČRTE ZA GRADNJO

Phone 368-R

109 Latimer Avenue
STRABANE, PA.

P. O. Box 152
CANONSBURG, PA.

in prišli bližje. Bili smo tiste čase še tujci med tujci, ne da bi se kaj zelo trudili spoznati drug drugega.

Praznovanje je minilo brez vsake neprilike. Zvečer smo spremili goste iz Neffsa na vlak enako kakor jutraj, s parado. Na postaji smo se poslovili z vzkliki, "živel Prvi maj!!" Vstopnina na slavnostni prostor je bila \$1, kar je plačalo tudi postrežbo. Iz zapisnika je razvidno, da je bilo \$13.15 prebitka; na klub št. 2 je odpadlo \$6.12 in to vsoto smo poslali "Proletarcu" v podporo, ki je pričel izhajati januarja tisto leto.

Na Amerikance smo napravili z našo slavnostjo dober vtis. Domnevali so, ker nas še niso poznali, da se ne znamo zabavati drugače kakor s kričanjem, da pijančujemo, se pretepamo ter take stvari. Ko so videli naše resno slavlje in dostojno zabavanje, so dobili o "Avstrijcih" drugačno mnenje. Vpraševali so nas, kaj pomeni rdeča zastava. Tolmačili smo jim, da je znak borbe za pravico, za enakost in bratstvo. Poslušali so in pritrjevali, češ, dobra zastava. Potem smo praznovali Prvi maj vsako leto. Zadnja oragnizirana prvomajska manifestacija se je vršila l. 1922 v Belaire, O. Ali propaganda reakcije, Ku Klux Klana in fanatičnih domačinov je vplivala, da je Prvi maj v vzhodnem Ohiju prenehal biti praznik. Velik del zasluge za ta "uspeh" imajo takozvani komunisti, ki so prilivali olje na ogenj delavstvu sovražni propagandi, in s svojim "vrtanjem odznotraj" razjedli nekdanj močno socialistično stranko tega okrožja.

Vendar, vzlic tej povojni situaciji naše delo ni izgubljeno. Ko sem pred dobrimi dvajsetimi leti, ko sem prišel v to deželo, pripovedal o socializmu, o združabljenu industrije in kolektivnem lastništvu produktivnih in distributivnih sredstev, so se ljudje večinoma po tihem smehljali, češ, same sanje! Danes, ko se o tem govori v parlamentih največjih držav na svetu, ko morajo zbornice razpravljati o predlogih za socializacijo, ko se celo v amerškem kongresu debatira o podržavljenju rudnikov, železnic itd., ko so postale socialistične stranke v mnogih deželah izmed vseh najmočnejše, danes se pametni ljudje več ne smehljajo. "Mora že biti nekaj v tem socializmu," modrujejo tisti, ki ga ne poznajo, pa vendarle uvidevajo da je sila, ki si kleše pot naprej in naprej. Socialistična družba pride, ker je neizbežna. Ampak da pride, in da bo imelo delavsko ljudstvo od nje vse mogoče koristi, se mora vežbati za novi družabni red. Z dozorevanjem ekonomske strukture za socializem morajo tudi ljudstva dozorevati zanj, kajti šele ko bo ljudstvo zrelo za socializem, bomo imeli družbo bratstva, svobode in pravičnosti.

Ob 25 letnici moje gostilniške obrti se zahvaljujem vsem posetnikom in se priporočam za nadaljno naklonjenost

John Košiček

1805 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

Phone Canal 1439

POSTAVE DRŽAVE ILLINOIS VAS VARUJEJO.

Stavbinska in posojilna društva v tej državi lahko posojajo denar na dva načina. In sicer: Na prve zemljiške vknjižbe in na društvene delnice, katere lastujejo člani, ki si sposodijo denar.

Pri posojilih članom na delnice, je izključena vsaka špekulacija, med tem ko se smatrajo posojila na prve vknjižbe najvarnejšim na svetu.

Vse naše poslovanje je pod direktnim državnem nadzorstvom, katerega tudi redno pregleduje.

Izvrstni rekord, ki so ga dosegla posojilna in stavbinska društva v tej državi in drugod, je najsigurnejše zagotovilo za vse, ki se ga poslužujejo.

JUGOSLOVANSKO STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

JOSEPH STEBLAY
tajnik

2429 S. Central Park Avenue, Chicago, Ill.
Phone Crawford 1484

Priporočamo Vsem

dve zdravili, brez katerih ne bi smela biti nobena družina: Pelikanova Arnica Salve za ozdravljenje ran na nogah (flis). Uspešno domače zdravilo. Cena steklenici 35c.

Pelikanov Laxatin Tea, izborno zdravilo za želodec in jetra. Cena steklenici 25c. Kdor trpi na teh boleznih, naj naroči ta zdravila, ker mu bodo gotovo pomagala.

Pelikan's Drug Store

2601 South Lawndale Avenue
Chicago — Illinois

PO ENEM LETU DELA ZA DOM J. S. Z. IN "PROLETARCA".

NA IV. rednem zboru JSZ. meseca maja 1923 v Chicagu je prvič prišlo na dnevni red vprašanje lastnega doma za J.S.Z. in "Proletarca". O njem se je razpravljalo že prej v "Proletarcu". Zbor je sprejel resolucijo, ki je nalagala odborom JSZ. izdelati načrte po katerih bi JSZ. mogla priti do svojega doma, in jih predložiti v razpravo eksekutivi in potem zboru.

Ti načrti so bili predloženi V. zboru JSZ. meseca julija 1924 v Clevelandu. Večina se je izrekla za načrt, ki določa, da se ustanovi posebno korporacijo s \$25,000 kapitala. Podvzetje je delniško. Delnice so po \$25. Slovenska sekcija je v nji udeležena s \$5,500 kapitala. Korporacija bo pod absolutno kontrolo slovenske sekcije JSZ. in klubov JSZ. Noben posameznik ne sme vzeti več kot šest delnic.

Pred letom dni se je pričelo vpisati deleže. Obširne agitacije nismo imeli, zato smo z rezultatom v danih okolščinah zadovoljni, ker v prvem letu nismo pričakovali boljšega. Imena delničarjev, število vzetih delnic, vplačane vsote do 31. marca ter obveznosti so navedene v sledečem izkazu:

KLUBI J. S. Z.:	Štev. delnic	Vplačano	Obveznost
Slovenska sekcija JSZ.....	220	\$ 400.00	\$5,100.00
Klub št. 1, Chicago, Ill.....	120	1,000.00	2,000.00
Klub št. 184, Lawrence, Pa....	1	25.00	—
Klub št. 10, Forest City, Pa....	1	25.00	—
Klub št. 49, Collinwood, O.....	2	30.00	20.00

KLUBI J. S. Z.:	Štev. delnic	Vplačano	Obveznost
Klub št. 118, Canonsburg, Pa...	2	50.00	—
Klub št. 45, Waukegan, Ill....	5	50.00	75.00
Klub št. 37, Milwaukee, Wis....	2	30.00	20.00
Klub št. 114, Detroit, Mich....	4	100.00	—
Klub št. 41, Clinton, Ind.....	2	50.00	—
Klub št. 50, Virden, Ill.....	1	25.00	—
Klub št. 47, Springfield, Ill....	1	25.00	—
Klub št. 222, Girard, O.....	2	50.00	—
Klub št. 235, Sheboygan, Wis...	1	25.00	—
Klub št. 27, Cleveland, O.....	2	50.00	—
Klub št. 242, Cliff Mine, Pa....	1	25.00	—
Klub št. 224, Pullman, Ill.....	1	25.00	—
Klub št. 225, Avella, Pa.....	1	25.00	—
Klub št. 234, Warren, O.....	1	5.00	20.00
Klub št. 2, Glencoe, O.....	1	25.00	—
Konferenca JSZ., O.....	1	25.00	—
PODPORNA DRUŠTVA:			
"Nada", št. 102, SNPJ., Chicago, Ill.....	4	20.00	80.00
POSAMEZNIKI:			
Andrew Miško, Chicago, Ill....	6	30.00	120.00
Angeline Tich, Chicago, Ill....	4	100.00	—
Chas. Pogorelec, Chicago.....	4	75.00	25.00
Frank Zaitz, Chicago.....	4	45.00	55.00
Vinko Ločniškar, Chicago.....	1	25.00	—
John Rayer, Chicago.....	2	5.00	45.00
Filip Godina, Chicago.....	1	10.00	15.00
Victor Zupančič, Chicago.....	1	5.00	20.00
Frank Alesh, Chicago.....	4	20.00	80.00
Frank Omahen, Chicago.....	2	10.00	40.00
John Olip, Chicago.....	4	50.00	50.00

Vaš denar naj se ne rabi v boju proti delavstvu

Organizirajte ga in vložite v banko v katero vlaga nad dvesto ČIKAŠKIH STROKOVNIH UNIJ IN DRUGIH DELAVSKIH ORGANIZACIJ svoj denar.

KJER DENAR POSPEŠUJE DELAVSKO STVAR

Dobičkonosna banka kjer obračamo posebno pozornost delavstvu. Posojila na zemljišča in domove pa najnižjih obrestih in popustu.

Moderno bančno poslovanje, vključivši POŠILJALNI ODDELEK za one unije in posameznike, ki so v oddaljenih krajih mesta; ti lahko pošljejo vloge po pošti in si prihranijo čas.

Dobite 6% obresti če kupite hipoteke (first mortgage) po delnem vplačevalnem načrtu.

Edina delavska banka v Chicagi.

The Amalgamated Trust and Savings Bank

111 West Jackson Blvd., Chicago, Ill.

PHONE HARRISON 5567.

Pod Chicago Clearing House Association in državnim nadzorstvom.

Hranilnica okraja Cook, mesta Chicago in države Illinois.

IMOVINA NAD \$3,300,000.00.

KAPITAL IN PREBITEK \$300,000.00

BANČNO PODJETJE ZA POSTREŽBO NE ZA DOBIČEK

KLUBI J. S. Z.:	Štev. delnic	Vplačano	Obveznost
Annie in Louis Britz, Lawrence, Pa.	1	25.00	—
Fred A. Vider, Chicago	1	25.00	—
John Kosin, Girard, O.	1	25.00	—
Martin Judnich, Waukegan, Ill.	1	10.00	15.00
Ivan Molek, Chicago	2	18.50	31.50
Josef Čebular, Vandling, Pa.	1	5.00	20.00
Joseph Steblay, Chicago	1	25.00	—
John Terčelj, Strabane, Pa.	1	25.00	—
Marko Tekavec, Canonsburg, Pa.	1	5.00	20.00
Anton Kravanja, Chicago	1	25.00	—
John in Mary Fradel, Latrobe, Pa.	1	15.00	10.00
Anton Vičić, Chicago, Ill.	1	18.00	7.00
Louis Kužnik, Grayslake, Ill.	1	5.00	20.00
John Thaler, Cicero, Ill.	1	25.00	—
John Turk, Chicago, Ill.	2	10.00	40.00
Otto Dernull, Chicago	1	5.00	20.00
Carolina M. Dobrenik, Chicago	1	5.00	20.00
Frank S. Tauchar, Chicago	1	5.00	20.00
John Langerholc, West Newton, Pa.	1	25.00	—
Anton Zornik, Herminie, Pa.	1	25.00	—
R. J. Zavertnik, Chicago	1	5.00	20.00
Mihael Keber, Dixon, Ill.	1	25.00	—
Joseph Oven, Chicago	2	10.00	40.00
A. Chater, Renton, Pa., klub št. 233, prispevek		5.00	
John Podgornik, Cicero, Ill.	1	20.00	5.00
John Lipuzich, Chicago	1	25.00	—
Nace Zlemberger, Glencoe, O.	1	5.00	20.00
Jacob Kotar, Warren, O., prispevek v stavbinski fond JSZ.		5.00	
Skupna vplačila od aprila 1925 do 30. marca 1926.		2,886.50	
Izdatki v l. 1925 (za poslovne knjige)		9.10	
Blagajna dne 31. marca 1926.		\$2,877.40	

IZKAZ IMOVINE:	
Naloženo na delnice "C" v Jugoslovanskem stavbinskem in pos. društvu v Chicagu.	\$ 2,625.00
Na čekovnem računu Millard State Bank.	252.40
Skupaj.	\$ 2,877.40
Obveznosti delničarjev (klubi in posamezniki)	2,973.50
Obveznost slovenske sekcije JSZ.	5,100.00
Skupaj.	\$10,950.90

Ko bo ves kapital podpisan, se podvzeteje inkorporira. Vse vsote se nalagajo v Stavbinski fond JSZ. in se ne smejo porabiti v noben drug namen. Ako se bi z gradnjo ne pričelo, dobe vložniki nazaj polne vsote.

Poslojpe, kakršnega imamo v mislih, bi služilo za centrum naših aktivnosti. V njemu bi bil prostor za knjigarino "Proletarca", urad za J.S.Z., uredniški in upravniški prostori, soba za seje, in če bi sredstva dopuščala, bi vključevalo tudi večjo dvorano.

Dne 31. marca, do katerega se nanašajo ti računi, ima akcija za Dom JSZ. sledeče vrste člane:

Slovenska sekcija JSZ.; devetnajst klubov JSZ.; Konferenca JSZ. za Ohio; eno podporno društvo; 37 posameznikov.

Delnic imajo: slov. sekcija JSZ., 220; klubi in Konference, 152; društva, 4; posamezniki 62. Samo klub št. 1 v Chicagu je vzel več delnic kakor do danes vsi posamezni člani skupaj.

Obveznosti imajo (na podlagi do 30. marca vzetih deležev): slov. sekcija, \$5,100; klubi JSZ., \$2,135; društva, \$80; posamezniki, \$758.50.

Namen odbora je voditi to podvzeteje tako, da bodo vse vplačane vsote stalno zavarovane. Kadar se dom zgradi, bodo pokrite v vrednosti poslojpa, knjigarne ter druge imovine korporacije. Denar ki ga vplačate,

Sestavljanje Oglasov---Klišarna---Tiskarna

FAITHORN postrežba je izborna. Tehnična uredba oglasov, velika klišarna in tiskarna; tiskamo tudi z oljnimi barvili.

Postrežemo vam lahko v vseh v našo stroko spadajočih delih. Skušnja dokazuje da je mnogokrat v vašo korist, ako daste vaša tipografska naročila v delo podjetju, kjer morete dobiti klišaje in odtiske v poljubni množini brez izrednih stroškov.

Telephone za vse oddelke Harrison 6231.

Fina in točna postrežba pri nabavi tiskovin, ki jih rabite za direktno kampanjo po pošti, kot ceniki, knjižice in druge oglaševalne stvari.

The FAITHORN COMPANY

500 Sherman Street, Chicago, Illinois

Faithorn trgovina pisarniških potrebščin je na 105. West Jackson Blvd.

torej nikomur ne podarite, ampak ostane vaš, kakor v vsakem drugem varnem delniškem podvzetju.

Po 30. marcu je plačal klub št. 1 v stavbinski fond nadaljnih \$500 in slov. sekcija \$100. Tudi posamezniki so od tedaj vplačali precejšen del svojih obveznosti, nekaj pa se je priglasilo novih.

Poleg slovenske sekcije je klub št. 1 najjačji delničar. Izmed 37 posameznih delničarjev jih je 26 v Chicagu, Ciceru in Dixonu, Ill. vsi člani kluba št. 1. Sodelovanje izven Chicage je torej še šibko, upamo pa, da bo rezultat skupne akcije na koncu tega leta boljši.

Ker bodo imeli naši klubi v Chicagu, ako bo poslopje vključevalo tudi primerne zborovalne prostore in dvorano za predavanja, vaje, knjižnice itd., več koristi od njega, je umevno, da so pripravljene več prispevati kot drugi in tudi prispevajo.

Socialistični pokret brez podpore gospodarskih organizacij je oviran. Ako nima svojih domov, je istako oviran. Akcija katere namen je zgraditi za JSZ. in "Proletarca" poslopje, katero bo služilo ne le njima ampak našim splošnim aktivnostim, bazira na temeljih delavske gospodarske organizacije. Sredstva, ki jih nabira, ostanejo v posesti delničarjev. Vsak delničar bo imel v korporaciji glas dokler bo obstojala. Dosedaj je vzeti 438 delnic. Treba pa jih je podpisati tisoč predno stvar inkorporiramo. Klubi, posamezni člani, društva in somišljeniki, posvetite nekoliko svoje paznosti tudi tej prepotrebni stvari in sodelujte, da jo čimprej uresničimo.

Frank Zaitz, tajnik stavbinskega odseka JSZ.

**Posojevalci gledaliških kostumov,
zaloga šmink itd.**

DITTERT-DRNEK

Dve prodajalni:

1132 W. 18th St.,
Phone: Canal 7239.

3803 W. 26th St.,
Phone: Lawndale 9797.
Chicago, Ill.

CRAWFORD FURNITURE COMPANY

DVE TRGOVINI

3715-19 West 26th Street
Phone Lawndale 4666

4211 West 26th Street
Phone Lawndale 3738

CHICAGO, ILL.

Slovincem se vljudno priporočamo.

Phone Canal 5190

Fidelity Electric Shop

FR. SCHONTA, Prop.

**Auto—Radio—Electrical
Supplies**

Mfgs. of Fidelity Storage Batteries
for Radio or Auto

2049 W. 22nd St. Chicago, Ill.

Pišite po cenik

Joseph C. Wilimovsky

URAR, ZLATAR IN OPTIK

Solidna in najstarejša zlatarska trgovina na Blue Island Ave.

1840 Blue Island Ave.,
Chicago, Ill.

Phone: Canal 0060.

JOHN JIRASEK

MESNICA.

Sveže in prekajeno meso vedno na razpolago.

Se priporoča Slovincem.

1844 S. Racine Ave., Chicago, Ill.

Phone: Canal 6842.

TRGOVCI POZOR!

PRIPOROČAMO krojačem in trgovcem z oblekami, da prevzamejo naše zastopstvo. Pišite po informacije v slovenščini. Sporočite, če želite vzorce takoj ali pa v prihodnji sezoni. Naslovite:

Wabansia Tailoring Co.

2302 Wabansia Ave. CHICAGO, ILL.

Pueblo, Colorado.

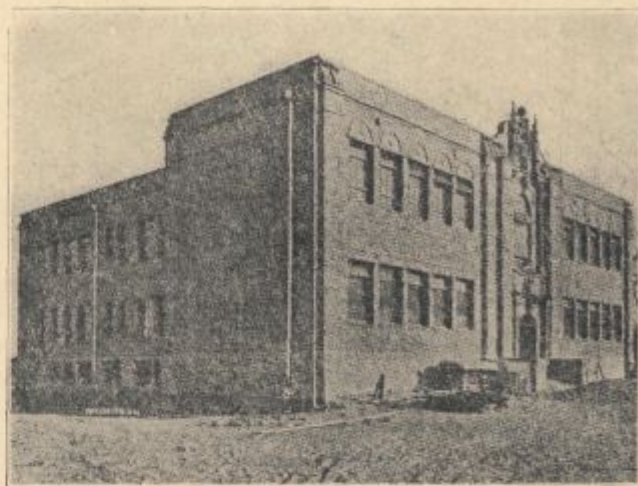
Ko sem čital poziv v "Proletarcu", da naj iz vsake naselbine kdo opiše napredka gonilne sile, sem si mislil: Tudi jaz bi nekaj napisal. Imeli smo v Pueblu socialistični klub, ki je bil eden izmed najdelavnejših v naši Zvezi. Sodelovali smo pri skupnih priredbah in manifestacijah, in oglašali smo se za napredno naselbino, kolikor jo ni bilo pod Cirilivo kontrolo. V pojasnilo omenim, da je Ciril župnik slovenske pueblske fare in da ima skoro vso naselbino pod kontrolo.

Ampak Pueblo danes ni več napredna naselbina, če je kedaj bila. Je nas še precej takih ki ne hodimo k maši, in še več tistih ki dajo za cerkev samo dolar na leto, in dobi se tudi naprednjak ki ne dá nič za cerkev, ampak žena dá, v splošnem pa nismo napredni, razen v tem da imamo več podpornih društev, katera nimajo prisilne spovedi.

Nad klancem je že pred mnogimi leti rastla naša naselbina, katera je imela svojo cerkev, šolo in dvorano društva Sv. Jožefa v dolini. Nad klancem iz Grova proti Bessemerju je rastla naša naselbina v območju jeklarne in Eilerjeve topilnice. Te šmelce danes ni več. Ustavila je obrat kmalu po krizi l. 1907. Ostal pa je ogromen dimnik. Kupila ga je naša fara zaeno z vrtom. Dimnik smo, kot sem s pomočjo Matijatovega dopisa že pojasnil, podminirali, nato se zbrali v procesijo in molili, da bi padel na pravo stran. In je padel kakor smo želeli v molitvi. Nato je župnik ukazal vernim in nevernim, da naj opeko očistijo starega ometa. Odzvali so se mu naprednjaki in nenaprednjaki. Rezultat naše naprednosti in tistega nesrečnega dim-

nika je šola, ki jo vidite na tej sliki. V nji je tudi dvorana za plese, in pa soba za lišpanje žensk, kot je tako ginljivo opisal najstarejši aktivni potovalec-plehar-pečlar.

Mi pa, kar nas se je branilo čistiti opeko za šolo, smo se kregali med seboj. Eni smo hoteli, da se revo-

Višek napredka — slovenska katoliška šola v Pueblo, Colo.

lucija dogodi ob 11:15 dopoldne, drugi pa, da je ne sme biti do 6:30 zjutraj, ker je zjutraj hladneje in je jutranji zrak tudi bolj zdrav za revolucionarje.

Pa smo se kregali naprej in naprej in fara je rasla, zgradili smo šolo in postali katoliška naselbina kakor pred dvajsetimi leti.

H. C. Speer & Sons Co.

Municipal, County and School Bonds

ustanovljena 1885

FIRST NATIONAL BANK BUILDING
CHICAGO, ILL.

Mi prodajamo izključno municipalne bonde, ki so za investiranje najvarnejši. Ljudstvo dotičnega okraja, ki izda bonde, garantira z vsem svojim premoženjem za njihovo ekonomsko sigurnost.

Bondi nosijo poprečno 5% obresti, nekateri tudi več. So zelo priporočljiva investicija posebno za organizacije.

Posamezniki kupujejo naše municipalne bonde, ker so prosti zveznega dohodninskega davka. Pišite po informacije v vašem jeziku.

FRANK S. TAUCHAR, zastopnik

Razne šumine šumé za revolucijo in nosijo puške iz lesa, češ, mi, mi junaki korenjaki se vežbamo za revolucijo. Kolnejo, dopisujejo, in spuščajo oskubljene orle.

Rad bi, zelo rad bi pisal, kaj da imamo, ampak nimamo drugega kakor cerkev, šolo, nevednega starega

Pueblski revolucionar.

župnika, šumine, Pepeta s pipcem, in karo lesenih pušk, s katerimi bomo paradirali, ko se dogodi revolucija.

V Pueblu smo večinoma bedaki. Imeli smo priliko postati napredna naselbina, pa smo bedaki in smo priliko zapravili. Danes je naš poglavar zopet Ciril, bog

bodi usmiljen z njegovo dušo. Socialistov ne maramo, torej je Ciril vendarle boljši.

Poskušam in poskušam napisati kaj smešnega, pa ne morem. Hudo mi je, ko pomislim, da bo prvomajska številka "Proletarca" dika našega pokreta, ampak našega pokreta v Pueblu ni. Tukaj je samo fara in pa napredna društva, ki ne marajo napredka.

In koliko smo obetali! Kaj vse smo že imeli. Danes moledujemo za delo kakor v najtemnejših dneh, in v slučaju stavk in dolgotrajne brezposelnosti prosimo župnika za posredovanje.

Žalostna nam majka! Dragi urednik, bodi tako dober, in priobči ta dopis, če se ti zdi kaj vreden, kam daleč med oglase! — Old Timer.

2,200 smrtnih nezgod v ameriški metalni industriji.

V ameriški metalni industriji je povprečno vsako leto ubitih dva tisoč dve sto delavcev in na tisoče po-habljenih. Mnogo jih ubije v eksplozijah pri plavžih.

Workers' Health Bureau, ki ga vzdržujejo unije, zbira poročila o nezgodah v posameznih obratih in sestavlja statistiko o vzrokih ponesrečb. Ta biro bo v dogledni dobi s svojimi objavami pravih vzrokov in s poročili o zanemarjanju varnostnih naprav v interesu profita delavstvu veliko koristil.

Ameriška industrija mora prenehati biti mučilnica, ki izčrpava delavcem zdravstvene sile.

NAJVARNEJŠE SHRAMBE ZA VAŠE PRIHRANKE

Under United States
Government Supervision

3337-39 W. 26th Street
At Turner Ave.

SKUPNI IMETEK NAD
\$12,000,000.00

CHICAGO, ILLINOIS

Under Supervision of
The State of Illinois

3205-07 W. 22nd Street
At Kedzie Ave.

ČLANICE CHICAGO CLEARING HOUSE ASSOCIATION

Največja in edina Narodna banka v Lawndale.

Prodajamo parobrodne listke za vse
prekomorke črte.

Največja in najstarejša državna banka v Lawndale.

Pošiljamo denar na vse kraje sveta, hitro, varno
in po najnižji ceni.

SODRUGOM IN SOMIŠLJENIKOM V COLLINWOODU.

Seje kluba št. 49 JSZ. se vrše vsako prvo nedeljo v mesecu ob 9. dopoldan v Kunčičevi dvorani, Waterloo Rd. Vse tisti ki simpatizirajo z našim gibanjem vabimo v naš krog. Sodrugi, agitirajte za pojačanje kluba! Udeležujte se redno sej, kajti agilnost organizacije je odvisna od agilnosti članov.

GIRARD, OHIO.

Seje kluba št. 222 JSZ. v Girardu, O., se vrše vsako prvo nedeljo v me-

secu ob 10 dopoldne v Slovenskem domu. Somišljeniki, pristopite v vrste zavednega delavstva!—Naš klub ima lepo zbirko knjig. Izposodite si jih!
TONY SEGINA, organizator.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje soc. kluba št. 27. se vrše dvakrat v mesecu: vsako drugo nedeljo dopoldne in vsako tretjo nedeljo popoldne. Seja tretjo nedeljo v mesecu je namenjena v glavnem za predavanja in diskuzije. — Sodrugi, prihajajte redno k sejam in pridobite klub novih članov!

FRANK NOVOSEL

MODERNA KROJAŠKA
DELAVNICA IN
ČISTILNICA OBLEK

Sa preporeča Slovencem.

1113 W. 18th St.,

CHICAGO, ILL.

Phone: Roosevelt 8540.

Millard Hardware Company

3618 West 26th Street

Chicago, Illinois

Sprejemamo vsa v našo stroko
spadajoča dela. Brusimo žage,
škarje in druga orodja. Popolna
zaloga vseh J. H. H. izdelkov.
Pri nas dobite vsa barvila,
varnež, stenski papir itd. Pro-
dajamo tudi makove mline.
Bogata specialno izbrana zaloga rezil.

Solidna firma.

Oglasite se pri nas.

James J. Hula :-: Joseph Holy
Lastnika

J. SUCHY:

INTERPUNKTACIJE.

STRUMNO je vstopil dežurni, da je zarožljala sablja ob tleh, stopil v pozicijo "mirno" ter čakal, dokler se ni okrenil komandant kompanije, stari kapetan Živkovič.

"Šta se sbilo?" — "Ništa, gospodine kapetane, evo ti opet jedan takov . . . ovaj . . ." — "Daj simo!" — Stari kapetan si je nadel očala na nos, potem ko si jih je preje z robcem osnažil ter počel čitati. Ker je ta procedura le predolga trajala, se je dežurza za njegovim hrbtom priklonil ter tiho odšel iz sobe.

Došlo je povelje, da mora vsak oficir napisati svoj curriculum vitae ter ga še v teku popoldneva odposlati polkovniku "u nadležnost".

Kapetan Živkovič je razmišljal, da li bi svoj životopis narekoval "djaku" Žmavcu, ki ga danes "vrag zna kuda vodi", ker ga še ni bilo na spregled, ali bi ga rajši kar sam napisal. Za prvo idejo je govoril položaj sam, ker "sa pismenim poslovima" ni stal ravno

v najboljših odnošajih, za drugo pa stvari, ki jih "mladje uho neka radje ne čuje"—

Po vstopu djaka Žmavca, ki je bil sicer kapetanova desna roka vsaj kar se tiče "pismenih poslov", je stari široko sedel v naslonjačo, pred seboj še enkrat razgrnil "ukaz", vzela iz miznice polo papirja, si popravil naočala, prijel za držalo, pomaknivši si pri tem namočeno pero v usta, da je začel pljuvati, kot bi bil požrl gada ter . . . pisal, pisal, da je škripal naslonjač ter ječalo pero. — "Vrag ga odnio!" se je ujezil gospod kapetan, vrgel napisano polo v koš ter nanovo započel mučno delo.

Tri ure je sedel pri mizi ter pisal . . . Še le tretja pola se mu je dozdevno posrečila, zakaj obrnil se je tja v smeri, kjer je sedel djak ter vzkliknil: "—Ovaj, bre . . . sad sam napisao v jednome produženju —" Polo je potem podpisal, zapečatil kuverto ter pismo oddal djaku, da ga ponese "u nadležnost gospodinu pukovniku". Sila zadovoljen je bil ter si mencial roke samega zadovoljstva.

Drugega dne prinese dežurni zopet spis . . . , v kojem je na kratko stalo povelje, da stavi kapetan v svojem životopisu potrebne interpunkcije.

Tel. Lawndale 8030

John A. Budilovski

POGREBNI ZAVOD

Avtomobile za vse slučaje.

Privatni ambulanc.

2611 So. Lawndale Ave.
Chicago, Ill.

Phone Roosevelt 3673

A. Wencel's DAIRY

Edina slovenska mlekarna
Razvaža mleko na dom vsak dan

**

1818 W. 22nd Street
CHICAGO, ILL.

Iz prijaznosti

CREAM CITY BUTTER STORE

3745 West 26th Street
Chicago, Ill.

Tel. Crawford 0613

Ernest Prymek

KLABUČAR

V zalogi klobuke najboljše
kakovosti

3652 West 26th Street
Chicago, Ill.

V. FORMANEK

ČEVLJE ZA VSE V
DRUŽINI

3735 West 26th Street
vagal Ridgeway Avenue
Chicago, Ill.

Phone Canal 6319

Math Kremesec

MESNICA

Sveže meso, slanina ter perutnina vedno na razpolago. Solidna postrežba in zmerne cene.

Se priporočam rojakom za obilen obisk.

1912 West 22nd Street
Chicago, Ill.

Frank Nevrkla

MODNA TRGOVINA
MOŠKIH
POTREBŠČIN

3615 West 26th Street
Chicago, Ill.

Phone Lawndale 5945

Pavlik's Studio

UMETNO
SLIKARSTVO

2618 So. Lawndale Ave.
Chicago, Ill.

Živković je bulil v ta kos papirja, ga preobračal "simo i tamo", razmišljal, da se mu je znojilo čelo, a rešitve le ni našel. "Pa šta za Boga znače . . . interpunktacije?"

Že je hotel vprašati djaka za pomen teh besed, pa se vendar še premisli, češ, da mu kot staremu ne pristojajo vprašati mladino za nasvet.

Vzel je tedaj polo papirja ter pisal polkovniku, da mu naj z ozirom na dejstvo, ker je on najstarejši v polku, "obajasni interpunktacije".

Polkovnik mu je drage volje ustregel ter mu poslal zopet "listič bel", v katerem je zahteval, da "stavi, kde treba, zaletе i tačake".

"E pa dobro, bre" je rekel kapetan, vzel novo polo ter na tej zaznamoval 150 vejic in 150 pik. Na drugi poli je napisal "spremno" pismo nastopne vsebine: "Uz prilog čast mi je dostaviti gospodinu pukovniku 150 zapleta i 150 tačaka sa molbom, da ih stavi kde treba i šta bi još ostalo, da se poništi . . ."

In mel si je roke zadovoljstva in sreče.

Tri mesece pozneje je šel gospod Kapetan v zašluženi pokoj.

"BEG IZ TEME" je najnovejša knjiga v slovenski literaturi. Obsega nad 300 strani; v nji so zastopani najboljši ruski pisatelji, ki so kazali ljudstvam pot iz teme. Izšla je v založbi "Proletarca". Cena \$1.75 za vezano v platno, \$1.25 za mehko vezbo.

Za povečanje "Proletarca".

V Proletarcu in na sejah upravnega se je že večkrat razpravljalo o povečanju lista, kakor o spremnitvi njegove forme. Podane so bile mnoge sugestije, a upravni odbor jih žal ni mogel izvesti vsled pomanjkanja finančnih sredstev, brez katerih je na povečanje lista nemogoče misliti.

Fakt je, da so zahteve za povečanje Proletarca vedno večje. Povečanje zahtevajo predvsem razmere. S povečanim Proletarcem bi se brezdvomno povečale tudi aktivnosti v našem pokretu. Uredništvo mora večkrat važne članke in dopise odkladati za poznejše izdaje, kar škoduje listu in agitaciji. Povečan list bi lahko prinašal več različnega in lahkega čtiva. Za Proletarca bi se na ta način zainteresiralo tudi tiste ljudi, ki ga danes radi tega, ker se za politiko mnogo ali nič ne zanimajo, ne čitajo.

Ker je to vprašanje zelo važno za naš pokret, je logično, ako je prišlo zopet v ospredje. O njem je razpravljajl upravni odbor Proletarca na svojem občnem zboru 28. jan., zelo obširno. Kakor vedno, tako se je tudi na tej seji povdarjalo, da brez povečanih dohodkov je list nemogoče povečati. Povedali smo že večkrat, da se list niti tak kakršen je, s sedanjimi rednimi dohodki ne izplačuje. Ako ga povečamo za štiri strani, kar je namen upravnega odbora za enkrat storiti, bi se izdatki povečali za okroglo \$1,000 letno. Toraj

KLUB ŠT. 69 J. S. Z.

ima svoje seje vsako drugo nedeljo v mesecu dopoldne v dvorani dr. Prostmiseleci SNPJ. Slovenski delavci v tej okolici, pristopite k tej organizaciji, in ji pomagajte vršiti delo za socializem, da ga dosežemo čim prej.

Anton Zornik, tajnik.

INTERNATIONAL RESTAURANT

Lovro Ivšac, lastnik

1327 W. 18th Street, Chicago, Ill.

Phone Roosevelt 8829

Tel. Lawndale 2914

Avers Tea & Coffee Store

Zaloga kave in čaja. Posebna pozornost za zunajna naročila.

Rudolph Smid, lastnik

2759 S. Avers Ave. Chicago, Ill.

Tel. Lawndale 2913

JOHN TANCL

Moderni pogrebni zavod in balzimiranje. Ambulance in avtomobili za vse slučaje

3821 W. 26th Street, Chicago, Ill.

JOSEPH GROOM CHICAGO, ILL.

Kadar rabite premog led ali prevoz pohištva, pokličite po telefonu.

Canal 2686

Tel. Lawndale 3073

WALTER VOIGHT

Prodajamo na drobno in debelo perutnino, golobe; konjski zob, sol za mesarje in sladoled ter vrtna semena.

2551 S. Kedzie Ave., Chicago, Ill.

Glaser's
RESTAURANT
and
CAFE
3351 W 26th ST. CHICAGO

A. J. Kaiser

Trgovec
z
mesom
na
drobno
in
debelo

Phone
Lawndale
5217

2758 So. Ridgeway Ave.
Chicago, Ill.

ako hočemo, da se ta akcija, ki je potrebna, izvede, je treba najti vir za pokritje omenjene vsote.

Upravni odbor je po daljši diskuziji na redni seji 3. marca sklenil, da se organizira kampanjo, potom katere naj bi se nabralo potrebno vsoto v poseben tiskovni fond. Tozadevne apele dobe vsi socialistični klubi in naročniki Proletarca, da jo čim prej zberejo skupaj. Zbrati jo morajo poprej ko se list poveča. Brez sredstev na rokah se nikakor ne moremo spuščati v nevarne eksperimente. Vsota \$1,000 bi pokrila te izredne stroške, ki bi nastali s povečanjem lista.

Sodrug in naročniki Proletarca ter ostali prijatelji delavskega časopisja, od vas je odvisno, da-li se glasilo jugoslovanskega zavednega delavstva poveča, in z njim socialistično gibanje med nami. — Slovenski delavci so še vedno napravili svojo dolžnost in se odzvali kadar se je šlo za podpirati delavstvu koristne akcije. In tako upamo, da bo tudi ta naš apel našel odmeve v plasteh vseh delavcev ki čutijo da je današnji družabni red krivičen in da ga je treba odpraviti. Umeti moramo, da z močnejšim delavskim tiskom se jača tudi delavska moč. Zatoraj, jačajmo, podpirajmo in širimo ga.

Kvote v poseben fond za povečanje Proletarca smo razdelili sledeče:

Chicago in okolica.....	\$150.00
Cleveland, O., in okolica.....	125.00
Barberton, O., in okolica.....	50.00
Girard, O., in okolica.....	25.00
Milwaukee in W. Allis, Wis.....	100.00
Pennsylvanija.....	125.00
Vshodni Ohio.....	25.00

Detroit, Mich.....	100.00
Južni Illinois.....	25.00
Sheboygan, Wis.....	50.00
Zapad (Mont., Wyo., Utah., Calif. in ostale države).....	50.00
West Virginija.....	25.00
Kansas.....	50.00
Minnesota.....	25.00
Indiana.....	25.00
Waukegan, Ill.....	50.00

Navedena vsota ni tako velika, da bi se je ne mogo nabrati. Vsaki sodrug in naročniki naj napravi svojo dolžnost, s tem da nekaj prispeva, in obenem agitira med ostalimi delavci za prispevke. Kakor hitro bo vsota skupaj, prične Proletarec prihajati med vas v povečani obliki. Poglejte izdajo Proletarca, ki jo imate danes pred seboj. Jugoslovansko delavstvo je na to publikacijo lahko ponosno. Čemu ne bi hodil med vas povečan Proletarec vsaki teden? To je dosegljivo, ako nam hočete dati tisto kooperacijo, ki je stvar zahteva. In zahteva zbrati omenjeno vsoto in ob enem agitacijo, da bo list imel več naročnikov kakor jih sedaj.

Omeniti moramo še to, da ta vsota bo ostala nedotaknjena dokler se list ne poveča. Apeliramo na soc. klube, kjer je to mogoče, da v to svrhu aranžirajo kakšno prireditev, in preostanek pošljejo v ta fond

Za upravnštvo Anton Žagar.

Ako v vaši naselbini še ni socialističnega kluba, ga ustanovite. Ako ni v naselbini zastopnika Proletarca, se prigrasite vi.

Arbanas

Edini
slovenski fotografični atelje v Chicagi

Se priporoča rojakom
za slikanje
posameznikov,
porok, društev,
klubov in
drugih skupin.

Delo najfinejše. Cene
zmerne.

1149 West 18th St.
Vogal May St.

Chicago, Ill.

PHONE ROOSEVELT 2586

Povej tvojemu prijatelju, da je v njegovo lastno korist, ako postane čitatelj in naročnik Proletarca.

**NATIONAL
NEW & SECOND-HAND
FURNITURE CO.**

F. Majstorovich, lastnik

Kupujemo, prodajamo in za-
menjavamo pohištvo

POPRAVLJAMO PEČI

1827 South Racine Avenue
Chicago, Ill.

Mrs. C. Hahn
MODISTINJA

Isvrstne in vedno modne
klobuke v zalogi.

3811 West 26th Street
Chicago, Ill.

Za Johnstown, Pa.

Slovenska kulturna društva v Moxhom, Johnstown, Pa., in sicer, pevski zbor Jugoslavija, Mladinski tamburaški zbor in Slovenska Maxhom godba, so sklenila skupno prirediti veliko prvomajsko slavnost, ki se bo vršila dne 1. maja v Slov. del. domu na Maxhom.

Program bo bogat in obširen. "Jugoslavija" bo proizvajala razne pesmi s svojim mešanim zborom. Slovenska godba bo nastopila pod vodstvom Joe Roglja, in tamburaški zbor pod vodstvom A. Vidriča. Čuli boste overture, ljudske melodije in vesele poskočnice. Čuli pa boste tudi govornike, med katerimi nastopi naš dobro znani bojevnik za delavske pravice, Frank Podboy iz Parkhilla, kateri bo pojasnil pomen Prvega majnika. — Pričetek veselice je ob 2. popoldne. Zvečer program. Vstopnina pri vratih 50c, za ženske 25c. — *Publikacijski odbor.*

Latrobe, Pa.

V Latrobe, Pa., živim s svojo družino dve leti, kar je malo, če bi hotel človek poznati vse tukajšnje razmere in zgodovino kraja ter ga opisati. Ampak boljše nekaj kot nič, zato ta dopis.

V okolišju Latrobe imamo tri podporna društva: SNPJ., JSKJ. in KSKJ. ter socialistični klub JSZ. Skupno lastujemo Slovenski dom na Pipetownu. Izmed društev je najjačje druš. št. 318 SNPJ.

Socialistični klub je bil tu ustanovljen že enkrat pred leti, a radi slabih delavskih razmer je prenehal. Dne 11. oktobra 1925 je bil največ po prizadevanju podpisane in njenega soproga reorganiziran. V JSZ.

ima številko 178, kakor poprej. Klub dobro napreduje. Ko se je reorganiziral, je pristopilo vanj enajst članov. Izgleda, da bo v članstvu naraščal in množil svoje aktivnosti.

"Proletarec" je tukaj premalo razširjen. Sodrugi, ako se zavzamemo, bo tudi k nam zahajal v tolikem številu kolikor je delavcev ki znajo čitati naš jezik. "Proletarec" je list ki ga delavci potrebujejo in bi ga v svojem interesu morali čitati.

Tudi dnevnik "Prosveta" ima pri nas premalo naročnikov. V ostalem prejemaajo ljudje največ glasila svojih podpornih organizacij.

Mary Fradel.

Fairport Harbor, Ohio.

Mesto Fairport Harbor v Ohio ima 6,000 prebivalcev. Po narodnosti so večinoma tujezemci — Finci, Madžari, Slovaki in nekaj drugih. Slovencev je nas okrog petnajst družin. Imajo svoje domove in so razmeroma v dobrem gmotnem stanju.

Slovenci smo zaposleni večinoma v tovarni Diamond Alkalai kompanije (kemične delavnice). Dela se vsak dan, petek ali svetek, torej stalno delo. Kdor hoče vmes praznovati, ga odslove. Dela v tej tovarni se smatrajo najboljša izmed vseh tukajšnjih obratov. Plače so različne, večinoma odvisne od dela, ki so tudi različna. Ker se dela stalno, ker so cene primeri z drugimi kraji zmerne in ker ni posebne priložnosti za "zapraviti", je tu precej ugodna prilika prihraniti "kakšne cente".

Fairport Harbor se še vedno razvija. Pred par leti so zgradili "koksovno", cementno tovarno, letos pa zgrade tovarno za izdelovanje mila. Vse to je v glav-

VAŽNO!

ZA DOM, ŠOLO, URAD, KNJIŽNICE

VAŽNO!

Izšel je novi

ANGLEŠKO-HRVATSKI in HRVATSKO-ANGLEŠKI

BESEDNJAK

katerega je uredil in izdal hrvatski odvetnik

F. A. Bogadek, Pittsburgh, Pa.

BESEDNJAK ima nad 1000 strani in obsega okoli 75,000 besed. Razventega ima pridodatek s kratko gramatiko angleškega jezika; mednarodne besede in fraze; krstna imena; obrestno tabelo za Zedinjene Države; imena banov, kraljev in drugih vladarjev v Sloveniji, Hrvatski, Srbiji in Črni Gori itd.; stanovništvo, mesta in trgi Kraljevine Slovencev, Hrvatov in Srbov; vprašanja in odgovori za prosilce ameriškega državljanstva.

BESEDNJAK je do sedaj največji in najpopolnejši te vrste.

BESEDNJAK je velike vrednosti in važnosti za SLOVENCE, ker ima mnogo slovenskih besed in izrazov ter je lahko razumljiv.

BESEDNJAK vam bo voditelj v vašem življenju. Pomagal vam bo, da se pričete pravilne angleščine, da

vam bo kot takemu lažje dobiti delo. Pomagal vam bo pri učenju in čitanju angleških knjig in časopisov; kajti človek brez znanja angleškega jezika v Ameriki ne velja mnogo.

BESEDNJAK je tudi velikega pomena za trgovce in obrtnike pri njih poslu.

BESEDNJAK se je izdal le v gotovem številu in je vprašanje po njem tako veliko, da bo v kratkem času razprodan; torej naročite ga takoj, da ne bo peprozno.

BESEDNJAK je tiskan na finem papirju in je lepo vezan v poigibljivih platnicah (fabrikoid) v štirih bojah. In sicer: rdeče, zeleno, modro in črno. Istega se lahk, naroči v poljubni boji.

BESEDNJAK se dobi za ceno \$5.00 pri izdajatelju.

F. A. Bogadek, 434 Diamond St., Pittsburgh, Pa.

nem last prej omenjene družbe. Poleg teh je tu železniška tovarna, ki tudi zaposluje precej ljudi. V pristanišču pa se dela samo poleti, ker v zimskem času parniki ne vozijo.

V kolikor je meni znano, so tu tri društva, med katerimi je najjačje društvo SNPJ. *Ludvik Avsec.*

Naročajte "New Leader" in "American Appeal".

Vsak jugoslovanski delavec, ki živi v tej deželi in je količkaj zmožen angleščine, bi moral v svojem lastnem interesu čitati liste kakor sta "New Leader" in "American Appeal". Oba sta glasila socialistične stranke.

"New Leader" izhaja na desetih straneh velikega časopisnega formata in prinaša teden za tednom bogato, izbrano čtivo. Soderugu ki si hoče izpopolniti znanje, en sam socialističen list ne zadostuje, kot ne zadostuje en list nikomur, ki stremi za izobrazbo in razumevanjem razmer, zgodovine itd.

"American Appeal" je propagandistično glasilo socialistične stranke, in v tem oziru je njen najvažnejši agitacijski list v angleškem jeziku.

Naslov prvega je, The New Leader, 7 E. 15th St., New York, N. Y. Naročnina \$2 za celo leto, \$1.25 za pol leta. Naslov drugega, The American Appeal, 2653 Washington Blvd., Chicago, Ill. Naročnina \$1 na leto, 50c za pol leta. Naročnino na ta dva ali katerikoli drugi socialistični list lahko pošljete tajništvu JSZ, ali pa upravništvu "Proletarca", 3639 W. 26th St., Chicago, Illinois.

Razvoj ameriških mest in nekaj o municipalnih ter drugih bondih.

Gotovo ste že mnogokrat čuli o državnih vrednostnih papirjih. Slišali ste tudi o raznih javnih zadolžnicah, ali bondih, kot take listine imenujemo v Ameriki. Take bonde izda država, okraj, mesto ali pa šolski in razni drugi distrikti, kadar na priporočilo uprave ljudstvo dotičnega kraja sklene, da je treba napraviti razna izboljšanja: graditi šolska poslopja, ceste, mostove, irigacijo itd.

Vsota, za katero izda mesto, okraj ali šolski distrikt bonde, se vpiše kot dolg dotičnega kraja, in za ta dolg se razpiše davek na vse posestvo v okraju ali mestu, ki je izdalo bonde. Na ta način se zasigura varnost vloge, da vlagatelji dobijo svoje obresti in glavnico, kot je zapisano na zadolžnih certifikatih. Ljudstvo vsakega okraja ki izda bonde, garantira za iste z vsem svojim premoženjem. Zato je za vsako tako izdajo bondov potrebna volitev, in če večina volilcev izreče naj se jih izda, pa je stvar legalna in obligatna tudi za manjšino.

Državne zbornice napravijo za vsako državo posebne tozadevne postave, ki regulirajo izdaje bondov mest in okrajev svojega delokroga. Namen državne kontrole nad izdajanjem takih bondov je, da se varuje interese vlagateljev. Okraji, mesta in distrikti imajo pravico zadolžiti se le do gotove meje. Za izdane bonde pa morajo razpisati na vse posestnike poseben davek, da pokrije obresti in plača bonde kadar pretečejo.

Izdajanje takih zadolžnic je v sedanjem gospodarskem sistemu potrebno. Na primer, mesto sklene, da

Rabimo agilne zastopnike ki bi prodajali fine moške obleke narejene po meri

Tukaj se nudi izredna prilika vsakemu, ki si želi dela in zaslužka. Fini vzorci in priprava zastonj vsakemu, ki nam more dati dobra priporočila ter lahko da ves, ali pa del svojega časa za pridobivanje naročil za naše izvrstne obleke. 300 finih volnenih vzorcev—obleke narejene natančno po meri in z unijskimi delavci. Blago in mera jamčena.

Ne potrebujete nikakih skušenj. Vse podatke in navodila dobite pri nas. Agilen zastopnik si lahko zasluži dober denar. Pišite po informacije. (Pišite v angleščini.)

CONTINENTAL TAILORS

903-907 WEST JACKSON BOULEVARD

CHICAGO, ILLINOIS

V tej obrti nad štirideset let.

napravi vodovod ali pa elektrarno. Denarja ni. Ako bi hoteli ves potrebni denar takoj zbrati med meščani, bi bilo preveliko breme. Zato mesto izda bonde, ter naloži svojim davkoplačevalcem davek, katerega v malih obrokih plačujejo skozi več let. Tako se jim vresniči zaželjeno izboljšanje takoj, za kar plačujejo šele pozneje. Oni, ki imajo denar na razpolago, na ta način posodijo sebi in drugim sodavkoplačevalcem, in s tem pomorejo k hitrejšemu razvoju in napredku svojega mesta. Zdrugimi besedami rečeno je to neke vrste ljudsko posojilo za ljudske naprave.

Javni bondi so priznani za varne vloge, in ne spadajo med komercialne špekulacije.

Frank S. Tauchar.

Pridobite "Proletarcu" novega naročnika.

Iz zgodovine slovenske naselbine v Milwaukee, Wisconsin.

Milwauška slovenska naselbina se je pričela razvijati od leta 1900 naprej. Do takrat je štela samo kakih deset do petnajst družin. Od imenovanega leta se je pričelo jako obširno naseljevanje in kmalu so pričeli rojaki misliti na ustanovitev raznih društev. Prvo napredno društvo je bilo Sloga, ki se je kasneje pri sporu s S.N.P.J. razdvojilo; en del članov je ustanovilo Podporno društvo Sloga, katero je kmalu potem pričelo delovati na širši podlagi in ustanavljati društva po sosednih naselbinah. Iz tega društva se je razvila sedanja J.P.Z. Sloga z društvi na West Allisu, v Port Washingtonu, North Milwaukee in Sheboyganu. Isti rojaki in rojakinje, tvoreči oba društva, namreč

JOHN VIDENŠEK

Grocerija in mesnica

Se proporočam rojakom

486 E. 152nd Street, Collinwood, O.

JOSEPH MLAKAR

Priporočam rojakom svojo
Grocerijo in mesnico

14516 Sylvia Ave., Collinwood, O.

JOSEPH DERMOŠA

Slašščičarna

Tobak, cigarete, smodke, kakor tudi
mrzle pijače vedno dobite
pri meni.

16102 Parkgrove Ave., Collinwood, O.

MIKE PODBOJ

Cigar Store

15809 Waterloo Road
Collinwood, O.

MARTIN SMRKE

Restaurant

Mehke pijače, cigare in cigarete

576 E. 152nd St., Collinwood, Ohio
Tel. Eddy 7905

Frances Srakar in Sin

Trgovina z železnino

Se priporočam Slovencem

16703 Waterloo Rd., Collinwood, O.

CERGOL OGRINC

Prvovrstna mesnica, velika izbira
svežega in prekajenega mesa

15611 Waterloo Rd., Collinwood, O.
Tel. Eddy 6536

MORRIS MANDEL

Priporoča svojo zalogo čevljev in
oblačil.

15502 Waterloo Rd., Collinwood, O.

JOHN BUKOVNIK

Slovenski slikar

6405 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

SLAPNIK & CO.

SLOVENSKA CVETLIČARNA

Vedno sveže cvetlice, se
priporočam Slovencem

15300 Waterloo Rd., Collinwood, O.

MANDEL HARDWARE

Trgovina s železnino in
pohištvo

15702 Waterloo Rd., Collinwood, O.

JOHN MARN'S DRY CLEANING CO.

6511 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

MATT PETROVICH

Priporočam rojakom svojo
MESNICO IN GROCERIJO

595 E. 140th Street, Collinwood, O.

JEPHSON DRUG CO.

Strokovnjaki pri pripravljanju
zdravil.

15519 Waterloo Rd., Collinwood, O.

NEW YORK DRY CLEANING CO.

Čistimo, likamo in
popravljamo

Ignac Smuk, poslovodja
6220 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

FRANK DACAR

Priporočam rojakom svojo moderno
popravljalnico čevljev

530 E. 152nd St. Collinwood, O.

NE POZABITE

da boste z obleko pri nas umerjeno in
napravljeno vedno zadovoljni. Tudi
likamo in krpamo stare.

J. VIČIČ

16213 Waterloo Rd., Collinwood, O.

JOSEPH ŽELE

Pogrebni zavod in trgovina
z železnino

6502-4 St. Clair Ave.,
Cleveland, Ohio

"Samostojno Slogo" in sedanjo društvo Sloga št. 16, S.N.P.J., so pričeli tudi s prvim kulturnim delovanjem v naselbini.

Predvsem se je ustanovilo pevski klub Zvon, za katerega je deloval najumornejši rojak Frank Matic. Prvi koncert se je priredilo v Harmonie dvorani pozimi leta 1909.

Uspeh je bil nepričakovano dober.

V istem času kot se je ustanovil zbor "Zvon", se je združila skupina rojakov in ustanovila socialistični klub, kateri pa je izpočetka vzbujal malo zanimanja. Takrat smo živeli v dobi narodnih zastav in nekakega, rekel bi, narodnega fraziranja. Klubu se je pridružila kmalu skupina mladih rojakov, ki so tvorili tamburaški zbor Adrija, pod požrtvovalnim vodstvom rojaka Val. Razbornika. Člani istega so ustanovili tudi Slovensko čitalnico in spojili klub in organizacijo ter se preselili v prostore rojaka Kušljana na Virginia Str., kjer se je potem dolgo let nahajalo središče vsega kulturnega delovanja v naselbini. S temi mladimi močmi se je pričel socialistični klub lepo razvijati.

Leta 1910 je bil ustanovljen po istih rojakih So-

cialistični pevski zbor Naprej in s tem je nastopila za naselbino doba velikega napredka.

Člani Napreja so ustanovili kmalu za tem dramatični odsek zbora ter priredili prvo veliko igro "Rokovnjači", ki je vzbudila v naselbini splošno zanimanje za dramatiko. Kmalu za to igro je isti odsek vpriporil "Legionarje", "Desetega brata" in več drugih znanih iger, vselej z velikim uspehom.

Najlepše pa se je tisti čas razvijal socialistični klub, ki se ga je medtem priključilo k J.S.Z., katero so tiste čase tvorile še vse jugoslovanske narodnosti in se hitro razvijala po vseh večjih naselbinah.

Klub je štel v prvih letih svojega obstanka do 200 članov. Stal je v trdni zvezi s Socialističnim pevskim zborom Naprej, čitalnico in dramatičnim odsekom. Ker se je delovalo v tesni zvezi s Hrvati in deloma tudi s Srbi, ker še ni bilo med nami pogubonosega razdora, katerega sejejo sedaj "radikalni" sanjači, je naselbina napredovala na vseh straneh. Zmage socialistične stranke v mestu Milwaukee so sodruge vzpodbujale še k vztrajnejšemu delovanju. Sodrugi

MODANA

trgovina oblačil in potrebščin za celo družino

John Rožanc

15721 Waterloo Road
Collinwood, O.

Joseph Modic

Priporočam Slovencem svojo

**GROCERIJU IN
MESNICO**

315 East 136th Street
Collinwood, O.

Izvršujemo vsa v električno stroko spadajoča dela. Za vsa popravila se obrnite na nas.

Oneil Electric Co.

15723 Waterloo Road
Collinwood, O.

**Moderna unijska
pekarna**

John Bradač
lastnik

v Slov. Narodnem Domu
6413 ST. CLAIR AVENUE
CLEVELAND, OHIO

Max Slanovec

Delam obleke po naročilu, popravljam in likam stare

538 East 152nd Street
Collinwood, O.

**Laurich Paper
Supply**

Edini slovenski razpečevalc papirnatih vreč na debelo. Zaloga zavijalnega papirja za trgovine, mešnice itd.

Slovenski trgovci kupujte od svojega rojaka.

15601 Holmes Avenue
Collinwood, O.

FRANK BUTALA

Velika izbira čevljev, najboljše kakovosti.

6410 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, OHIO.

Tel. Eddy 7113

**BEACH DRY
CLEANING CO.**

Pobiramo po hišah, in vam pripeljamo na dom.

323 East 156th Street
Collinwood, O.

Prijazno priporočilo

Ne pozabite gesla svoji k svojim. V naši trgovini dobite vsa oblačila, ki jih rabite za vašo družino. Prodajamo blago tudi na jarde. Velika izbira.

**A. Gubanc Dry
Goods Store**

16723 Waterloo Road
Collinwood, O.

so osredotočili svoje delovanje posebno proti narodnjaškim sanjačem, ki so vidili pravi napredek še vedno v razvijanju lepobarvnih društvenih zastav, deloma tudi v lepih društvenih uniformah. "Proletarec" jim je služil v tem delovanju kot izvrstno orožje proti temi in nazadnjaštvu, ter razširjal spoznanje in resnico.

Od gotovih strani se je pričelo potem razširjati nekako "nestrankarsko" delovanje. Dotični rojaki so sanjali o kulturnem delovanju na "nestrankarski izobraževalni" podlagi. Ustanovili so nov dramatični odsek, ki je stal v zvezi s samostojnim mladeniškim društvom Lilija. Isti rojaki so ustanovili pevski klub Danica. Seveda so bili tudi oni za "napredek" in so videli "rešitev" delavstva potom nestrankarskega izobraževalnega delovanja. Odobravali niso razrednega boja ali političnega organiziranja delavstva. Na ta način se je seveda oviralo delovanje naprednih sil, ker so mnogi zapadli istemu sanjaštvu. Toda vzlicetemu je napredno delovanje šlo svojo pot in doseglo se je tako lepe uspehe, da so slovenski volilci v ogromni večini glasovali vselej za socialistične kandidate in se

niso več dali varati po sladkobesednih zagovornikih kapitalizma.

Do izbruha svetovne vojne je bilo opaziti na vseh straneh stalen napredek in naselbina je stala pred lepo bodočnostjo. Toda v tem viharnem času se je pokazala tudi med nami kot skoro povsod drugod, da je ljudstvo povečini še vedno prežeto z narodnjaškimi predsodki, da še vedno ne pozna svojih interesov, da ga je še vedno lahko varati. Nastale so zmešnjave vsepovsod. Politični pojmi so postali zmedeni in svetovne razmere, posebno one v Evropi, ki se niso tako razvile kot so mnogi pričakovali, so imele za posledico skoro popolno politično mrtvilo na vseh straneh.

Izmed poprej delujočih razrednozavednih sil so ostali na površju le še poedinci, najboljši in najtrdnjši, z neomahljivim prepričanjem, ki so v teku delovanja zadnjih let zadostno razširili in utrdili svoje znanje.

Take razmere vladajo deloma še danes, kar ovira pravi napredek in razvoj razredne zavednosti med nami.

Star naseljenc.

ANTON DOLGAN

Priporoča svojo popolno zalogo železnine, barv in varneža; orodja za rokodelce, malta in hmelja.

5617 Waterloo Rd., Cleveland, O.

MARY LIPOVEC CO.

Restavracija

v Slov. Narod. Domu

6401 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

MARTIN ŠORN

Slovenska restavracija

6034 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

ADOLF RATAIC

Naše mleko je vedno sveže. Se priporočam vsem tukajšnjim Slovencem

Forest City, Pa.

FRANK OGLAR

Trgovina železnine, barv, električnih potrebščin in hmelja

6401-05 SUPERIOR STREET
Cleveland, Ohio

Edina Slovenska trgovina z obuvali v Collinwoodu

Pri nas dobite dobre čevlje za vse v družini in po zmernih cenah.

Paulin's Boot Shop

16109 Waterloo Road
Cleveland, O.

LOUIS KRAŠOVEC

Kadar hočete graditi, popravljati ali barvati vašo hišo, se obrnite na nas. Naše delo garantiramo in po zmernih cenah.

Forest City, Pa.

Roston State Grocery and Meat Market

Slovenska grocerija in mesnica
Anton Roston, lastnik

1006 State Street Girard, Ohio

SLOVENSKA TRGOVINA IN KROJAČNICA

moških in deških oblek po zmernih cenah.

V svoj dobrobit, kupite obleko prinas.

+

John Močnik

6517 St. Clair Ave.,
Cleveland, O.

AKO HOČETE BITI ZADOVOLJNI

z blagom ki ga kupite, pridite k nam.

Modna trgovina moških in deških oblek

⌘

Frank Belaj

6205 St. Clair Ave.,
Cleveland, O.

J. OKORN SLOVENSKI KROJAČ

6925 ST. CLAIR AVENUE
CLEVELAND, OHIO

Sheboygan, Wisconsin.

Sheboygan kot tak je lično, snažno mesto ob zapadni obali Michiganskega jezera v Wisconsinu. Ima nad 37.000 prebivalcev, med katerimi je 10 do 11% Jugoslovanov. Industrija je tu močno razvita in mesto ima značaj fabriškega mesta. Jedro industrije so tovarne pohištva, strojarne, livarne itd.

Delavske razmere niso zadovoljive, kajti zadovoljive niso nikjer. Plače so nizke. Poudariti pa moram, da je stabilnost dela malo kje tolikšna kakor tukaj, kar mi bo pritrnil vsakdo, ki so mu razmere v Sheboyganu in v ostalih industrialnih krajih Amerike znane. Ne hvalim Sheboygana, ampak konstatiram le dejstvo, katero pa ne dokazuje, da imamo radi tega tukaj izobilje in "dobre" čase. Treba je garati jako težko za vsak cent, ki ga dobi delavec. Naša naselbina se je v zadnjih letih zelo pomnožila. Mnoge drži tu v glavnem stabilnost dela, razen tega pa je kraj lep in tudi tukaj se da ravno tako lepo upati na boljše čase kakor drugje.

Na organizatoričnem polju (izven podpornih društev) smo pravi reveži. Če ne vključim raznih malih podružnic strokovnih organizacij, nimamo v Sheboyganu nobenih organizacij, ki bi prišle v poštev v borbi za izboljšanje življenskega stanja. Sicer pa se večina počuti da "srečno živi", in to pojasni situacijo.

In kako je z nami, Slovenci? V Sheboyganu imamo "Rev." Černeta. Po njegovem mnenju se je naša naselbina takole razvila: Najprej ljudje, ki jim je Bog naklonil milost pripadati k pravi veri. Potem župnik, za župnikom farovž in cerkev. Prišli pa so rdečkarji, in naša naselbina je radi njih vržena s tečajev.

Sheboygan je še trdna postojanka slovenskega

klerikalizma. Vendar pa se opaža izpremembo. Nastala so med drugimi društva SNPJ., in končno, socialistični klub JSZ., ki je danes tarča, v katero streljajo vse združene nazadnjaške sile. Ali čim večji je pritisk reakcije na naš klub, temvečji je njegov odpor.

Kakor imajo naši sodrugi v Detroitu in ponekod drugod opravka s samonazvano "radikalno" strujo "komunistov", tako imamo tukaj boj z vsiljeno nazadnjaško črnuharijo. In dogodilo se je, da se je premaknila fronta boja med nazadnjaštvom in napredkom v Sheboygan. Ofenziva klerikalizma je bila naperjena proti socialistom v SNPJ., posebno v sheboyganskem društvu SNPJ., in tako je ta boj odmeval po vsi slovenski javnosti v Ameriki.

Mislím, da ni treba še posebej naglašati, da je ravno tukajšnji socialistični klub tisti, ki je znal in imel tudi voljo z vso energijo odbijati napade črne garde in agentov provokatorjev. Naš klub je tisti, ki je ustvaril napredni misli v Sheboyganu še večji razmah. Nič več ni tista "nepotrebna malenkost" kot pred tremi leti. Časi se menjajo.

Klub št. 235 ni aktiven samo v bojnih linijah proti reakciji, ampak tudi na prosvetnem polju. Ustanovil je "Ljudsko knjižnico", katera dobiva čimvečji ugled in zanimanje. Dramatični odsek je postal zelo aktiven in tudi uspešen. Zanimanje za naše priredbe vidoma raste.

Sodrugi od drugod nas večkrat vspodbujajo in nam z nasveti in tudi dejansko pomagajo. Pomagati drug drugemu, je dolžnost vsakega razredno zavednega delavca! —Mi, ki naše okolščine najboljše poznamo in delamo kakor je za nas in za naš uspeh najprikladnejše, imamo vedno najboljše namene. Lahko pa se do-

Rupnik & Bostjančič

Slovenska graditelja modernih hiš, in vseh drugih poslopij.

Kadar želite graditi kakoršnokoli poslopje ne pozabite najprvo obrniti se na nas.

Naše delo je jamčeno in unijsko.

Oskrbimo vam tudi načrte za vsa poslopja.

P. O. Box 37 and 68, Canonsburg, Pa.

Phone 268-Y and 354-X

Naročite si delavski dnevnik

"Enakopravnost"

ki ga izdaja

Ameriško-Jugoslovanska
Tiskovna Družba

Kadar potrebujete kakoršnekoli tiskovine, se obrnite na našo delavsko tiskarno.

6418 St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

godi, da vsled nezadostnega poznanja naših realnih razmer, bodisi od nas samih, bodisi od sodrugov od zunaj, naši nazori o notranjem delu ne soglašajo z nazori zunanjih sodrugov, kateri imajo zo seboj več izkušenj in starejši pokret. Mi storimo, kolikor je v danih okoliščinah največ mogoče. Ali sodrugji prijatelji našega kluba naj ne prezro dejstva, da je naše delovanje tim težje, ker imamo hkrati takorekoč dvojno fronto. Na eni moramo razprševati reakcijo in graditi med ljudstvom pot v spoznanje, na drugi pa voditi borbo za izboljšanje življenskega stanja.

Prvomajska proslava v Bridgeportu, O.

Socialistična kluba št. 189 in št. 11 JSZ. sta zaključila prirediti skupno prvomajsko proslavo, ki se bo vršila dne 1. maja v Bridgeportu (Boydsville), O. Sodrugi in somišljeniki, udeležite se je polnoštevilno. Glavni slovenski govornik bo Chas. Pogorelec, tajnik JSZ. Na sporedu tudi drugi govorniki. Po programu prosta zabava. — A. M. Bradley.

Socialistična prvomajska proslava v Nokomisu, Ill.

Klub št. 128 JSZ. v Nokomisu priredi prvomajsko slavnost združeno s shodom v soboto dne 1. maja v stari Pergerjovi dvorani. Shod se prične ob 2. popoldne, na katerem nastopit dva govornika: Thom. Tepet, vzgojni direktor subdistrikta št. 5 in št. 12 U. M. W. of A. in Frank Zaitz, urednik "Proletarca". Po shodu prosta zabava in ples. — Lukas Groser.

Frank Černe
Zlatnina, Optikalje
Radio in
Muzikalije

ZA PRVI MAJ

izredno znižane cene na vseh Columbia, Senora in Edison gramofonih, kakor tudi na vseh drugih muzikaličnih instrumentih.

Prodajamo tudi na lahka mesečna ali tedenska odplačila. Odprto ob večerih. Pošiljamo tudi po pošti.

Pišite po naše cenike, katere vam pošljemo brezplačno.

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Avenue
CLEVELAND, O.

John Mihelich

**SLOVENSKI
ODVETNIK**

**S. 902-4 Inžinirsko
poslopje**

Tel. Main 2063

Podružnica

**6303 St. Clair Ave. Tel. Randolph 3896
CLEVELAND, OHIO**

Vse v naš poklic spadajoče posle izvršujemo solidno in točno.

The First National Bank

GIRARD, OHIO

je najstarejša in največja banka v tem mestu. Članica federalnega rezervnega sistema.

National banka hrani vaš denar, in je banka popolne zanesljivosti.

VLAGAJTE VANJO

The Girard Home Saving and Loan Company

4 West Liberty Street
Girard, Ohio

5%—na vloge—5%

Zanesljiva hranilnica, Vaše vlaganje dobrodošlo.

STANLEY SKRIVAN

UNIJSKA BRIVNICA

2608 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Striženje las za možke, ženske
in otroke so naša posebnost.

Čistoba v vseh ožirih.

Se priporočamo.

EDINI JUGOSLOVANSKI CVETLIČAR

WILIAM ARBANAS

Phone Canal 4340

1320 West 18th Street

CHICAGO, ILL.

Zaloga svežih cvetlic za plese, svatbe, pogrebe, itd.
Se priporoča Slovincem.

Rojakom in ostalim
Slovanom po Mesaba Rangu
priporočamo naš pogrebni
zavod za vse slučaje

Vršimo pogrebe v vseh mestih
po Rangu. Sprejemamo tudi trupla
iz dultskih bolnišnic. Kadar nas
potrebujete, po dnevi ali po noči, pokličite

TELEPHONE 476

"We take the Responsibility"

ANTON MAHNE

476 223-225 W. LAKE ST.
CHISHOLM, MINN.

Slovenska Delavska Zazdružna Zveza

Slovenski delavci, ali veste, da je vaša
dolžnost biti odjemalec tega delavskega
zadružnega podjetja? Ima štiri trgo-
vine, ena je gotovo v vaši bližini.
Glavna trgovina

667 East 152nd Street

podružnice: 16721 Waterloo Road
6102 St. Clair Ave., vse v Clevelandu
in 3118 Pearl Ave., Lorain, O.

V teku imamo tudi kampanjo za nove
delničarje. Ako še niste postanite!

JOHN KOSIN

Briljardne mize, slaščiarna
in restavracija

v Slov. Narod. Domu, 1006 State St.
GIRARD, OHIO

ZUPAK SHOE STORE

Dom dobrih čevljev po nizki
ceni

GIRARD, OHIO

Miner's State Bank

je v zvezi z največjimi bankami v Jugo-
slaviji, kar nam omogoča, da zadovol-
jimo vse one ki pošljajo denar v stari
kraj skozi našo banko. Prodajamo
tudi vozne listke za v staro domovino
in obratno.

231 West Lake Street
Chisholm, Minn.

SPENKO & SAMSA

Slovenska brivnica

Striženje žensk in otrok je naša
posebnost.

114 W. Lake St., Chisholm, Minn.

"MESABA MINER"

Dobra urejevan tednik, prinaša vedno
vse domače novice, in pobira oglase po
najnižji ceni.

209 W. Lake St., Chisholm, Minn.

Arrowhead Cash Meat Market

Arko in Anderson, lastnika

Sveže in prekajeno meso vedno v
zalogi. Zmerne cene in
točna postrežba.

125 W. Lake St., Chisholm, Minn.

Prvomajska proslava v Syganu, Pa.

Klub Mladi Vrh, št. 13 JSZ. v Syganu, Pa., priredi v dvorani društva Bratstvo št. 6 SNPJ. dne 1. maja ob 7. zvečer prvomajsko proslavo, na katero vabimo vse brez izjeme. Vstopnina za moške 75c, za ženske 25c. Na sporedu je poleg drugih točk tudi izvrstna godba. Prebitek je namenjen v prid Konferenci JSZ., oziroma konvencije soc. stranke, ki prične dne 1. maja v Pittsburgu.

Dne 2. maja bo v Pittsburgu v istem poslopju kot se bo vršila konvencija soc. stranke konferenca klubov JSZ. Udeležite se je vsi. Naš klub je izvolil dva zastopnika. Posnemajte ga! Ob enem bo isti dan (popoldne) shod, na katerem bo govoril E. V. Debs, in zvečer banket. Vsa navodila ste že čitali v prejšnjih številkah tega lista. — Frank Ursitz.

Ali bi radi vsak teden povečanega "Proletarca"?

"Proletarec" je list, ki ne izhaja zato da izhaja, ne zato da je "oficielno" glasilo kake organizacije, ne zato da ima od tega kdo službo, ampak radi socialistične propagande in socialistične vzgoje. List, ki ga držite v rokah, vsebuje toliko bogatega materiala, da je škoda, ker ne cirkulira ta številka vsaj v 50,000 izvodih.

Ravno tako je škoda, ker izhaja "Proletarec" navadno samo na 20 straneh. Povečati ga v interesu nas vseh, to bi morala biti naloga nas vseh. Čemu ne bi imeli ameriški slovenski in drugi jugoslovanski delavci revije, ki bi dosegla najvišjo mogočo višino delavske publikacije? Vprašanje je stavljen vami, in vi odgovorite!

Columbia Clothing Co.

Kadar želite imeti dobro obleko pridite v našo trgovino. Fine obleke izdelane v unijskih delavnicah.

131 W. Lake St., Chisholm, Minn.

MARTIN JUDNICH

Izvrstna popravljavnica
čevljev in

Shoe Shine Parlor

706 McAlister Ave., Waukegan, Ill.

W. W. HAACK

Priporočam Slovencem svojo čevljarno.
Izvrstna postrežba in zmerne cene.

1226 Georgia Ave., Sheboygan, Wis.

S. B. DUBOW CO.

Zaloga oblačil, in drugih potrebščin za moške in otroke Vse blago jamčeno, v slučaja, da vam ni po volji, vam vrnemo denar.

107 W. Lake St., Chisholm, Minn.

**FRANK GEELE
HARDWARE CO.**

Velika trgovina železnin, barv.,
i.t.d.

Phone 18 SHEBOYGAN, WIS.

Diamond Printing Co.

Izvršuje vsa tiskarska in knjigovez-
niška dela.

1118 N. 8th St., Sheboygan, Wis.

ELITE HAT SHAPPE

130 Tenth St.,

North Chicago, Ill.

Vincent S. Pink, lastnik

**JOSEPH FLUDERNICK
GOSTILNA**

Sprejema poštene ljudi na hrano.
Dvorana za vse prilike.

835 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

FRANK FALE

IZVRSTNA GOSTILA,
HRANA, IN SOBE

836 Indiana Ave. Sheboygan, Wis.

KUTZLER'S GARAGE

Leo Kutzler, lastnik

308 — 10th St., na Sheridan Rd.,
North Chicago, Ill.

Izkušeno popravljanje in potrebščine za
avtomobile. Phone Waukegan 3687

Eagle Shoe Repair Shop

Prvovrstna popravljavnica čevljev.
Cene zmerne. Se priporočam
rojakom.

FRANK SEGALLE

824 New York Av., Sheboygan, Wis.

**HEIMCKE CO.
MEATS AND SAUSAGE**

Sheboygan, Wis.

903 Swift Avenue

1706 S. 12th St. 805 Indiana Ave.
Playmouth, Wis.: 425 E. Niell St.

PAUL PEKLAJ

Carpenter and Contractor

1108 McAlister Street

North Chicago, Ill.

Phone 3348-R

MARTIN KOTZE

Priporočam svojo unijsko
krojačnico

927 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

FRANK KRALJ

Gostilna z mehкими pijačami, dvorana
za društvene prireditve in seje.

5101 Sherman Street, cor. 51st Ave.
WEST ALLIS, WIS.

Max's Clothes Shop

Prodaja fine obleke,
čepice in klobuke

706 So. Genesee St., Waukegan, Ill.

ANTON PERME

EDINI SLOVENSKI BRIVEC V
TEM MESTU

Se priporočam Slovencem

835 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

**ANTON STRITAR
SLOVENSKA MLEKARNA**

Se priporočam tukajšnjim
Jugoslovanom

1106 McAllister Ave.,
North Chicago, Ill.

Organizacija št. 20, J. S. Z.

GEO MASLACH IN SAVA BOJANOVICH.

Organizacijo št. 20 J.S.Z. v Chicagu, katera je prošlo jesen praznovala petnajstletnico svojega dela za socializem, tvorijo srbski sodrugí. Pred skoro 16 leti jo je mala skupina ustanovila v nekem salunu, in od tedaj neumorno dela. Organizacija št. 20 ima za seboj zanimivo in burno zgodovino. Žal, da je v tej številki prostor omejen in jo ne moremo opisati vsaj v najglavnejših potezah.

Naš narod (srbski), ki je prihajal sem iz starega kraja, je bil večinoma z dežele in nepismen, kakršnega je še danes veliko število. Med njim so delovali razni izkoriščevalci in špekulanti ter ga hujskali proti nam, češ, da smo brezbožni in da smo proti kralju in domovini. Napadali so nas na shodih in večkrat je prišlo do pretepa. Naši sodrugí se bojem niso nikoli umikali, zato nismo bili nikoli poraženi.

Omenima naj en slučaj: Na enem našem shodu med vojno (vršil se je v Chicagu) je govoril Etbin Kristan, ki dobro obvlada tudi srbo-hrvatski jezik. Vse je bilo v redu, dokler ni imenoval jugoslovanskih dinastij in se med drugim izrazil tudi proti črnogorske-mu kralju Nokoli. Na shodu ni prišlo do izgrede, po shodu pa so Kristana počakali zunaj, ga pretepli ter mu izbili par zob. Bil je v nevarnosti da ga fanatiki ubijejo, toda tedaj so doznali naši sodrugí kaj se zunaj godi, ter ga rešili. Takih slučajev je bilo več. Doga-

jalo se je, da so se morali naši sodrugí oborožiti z revolverji, ne za napadanje, ampak za protekcijo.

Novo poteškoče so nastale med vojno. Vojna ni prizanašala nikomur, in tudi naši organizaciji ne. L. 1919, ko je v našem pokretu zaplapolal val ekstremizma, je zadel tudi našo Federacijo. "Ekstremisti" so domnevali, da je revolucija na pragu. Kdor jim je ugovarjal, so ga nazivali za "puškarja", in tako so tudi organizacijo št. 20 nazvali za "izdajničku" in patrio-tično organizacijo, četudi ni bila ne eno ne drugo. Tudi v notranjosti organizacije se je pojavila struja, katera je hotela iz nje napraviti navadno "komunistično", v resnici provokatorsko orodje, a namen se ji je ponesrečil.

Organizacija št. 20 je premagala vse medvojne in povojne teškoče. Težave bo imela tudi v bodočnosti, ali premagala jih bo lažje kot v prošlosti, kajti socialistični pokret po vsem svetu se dviga, in to ima dobre vplive tudi na naš pokret. Socialistična stranka je dobila v prošlem letu 4000 novih članov, kar dokazuje, da je doba resignacije pri kraju.

Organizacija št. 20 ima svoj dramski in tamburaški zbor, svoje prostore, svojo knjižnico in čitalnico. Prireja pogostoma predavanja, igre in koncerte, je aktivna v JSZ. in posebno v okrajni organizaciji, ter je vedno v tesnih stikih s sodrugí v Jugoslaviji, odnosno z našo bratsko stranko v Srbiji, Bosni in na Hrvaškem.

Prošlo jesen je imela slavnost petnajstletnice ob-stanka, ki je sijajno izpadla. Ni še končala svojega dela, pač pa gladi pota, katera bodo dovedla celoten jugoslovanski proletariat zopet pod okrilje naše federacije.

WEST SIDE BINDERY

Edina unijska knjigoveznica na
zapadni strani

JOHN BELOHLAVEK
lastnik

Vežemo vsakovrstne knjige. Izvrsno
delo jamčeno.

1445 West 18th Street, Chicago, Ill.
Phone Canal 2891

FRANK OPEKA

Priporoča rojakom v Waukeganu
in North Chicago svojo trgovino z
mešanim blagom in obuvali. Izbira
potrebščin za vse v družini. Zmerne
cene in zadovoljstvo vsem našim
odjemalcem, je naše geslo.

502 TENTH ST., WAUKEGAN, ILL.

SECURITY NATIONAL BANK

ustanovljena 1856

KAPITAL IN PREBITEK
1 MILJON

Slovincem v Sheboyganu se vljudno
priporočamo za razne bančne posle.
Pošiljamo denar v staro domovino, po
najnižjih cenah. Zavarujemo posetva
proti ognju in viharju v najmočnejših
zavarovalnicah. Prodajamo vozne
listke v ali iz starega kraja. Z našim
poslovanjem so bili vsi Slovenci zado-
voljni. Poslužite se našega podjetja,
kjer se lahko tudi v vašem jeziku
pogovorite.

SHEBOYGAN, WIS.

Bassuener & Humke

INVESTMENT CO. and LAWYERS

Najboljša advetnika. Izvršujeta tudi notarske posle. Obrnite se zaupno na nas za vse v naš poklic spadajoče dela.

629 NORTH 8th STREET
Sheboygan, Wis.

Globe Market

MESNICA IN GROCERIJ

Peternel & Guenther

1501 South 8th Street
Sheboygan, Wis.

Leo Rewolinski

SOUTH SIDE SHOE REPAIRING SHOP

Moške in deška obuvala, ter gumaste čevlje za delavce. Naše delo vedne garantirano in po zmernih cenah.

So. 8th St. and Alabama Ave.
Sheboygan, Wis.

Phones: Res. 1278
Office 429-J

Dr. Emil Gunther

Uradne ure:

Od 10 to 12 dop., od 2 do 4 pop.,
in od 7 do 8 zvečer.

Blizu I. C. Thomas & Co. Drug Store
632 NORTH 8th STREET
Sheboygan, Wis.

OAKDALE REALTY CO.

Prodajamo zemljišča in preskrbimo posojila.

1025 N. 8th St., Sheboygan, Wis.

Bančna podjetja na zapadni strani Chicage.

Zapadna stran ima večje število bančnih podjetij, ena večja, druga manjša. Med prve spadati brezdvoma LAWDALE NATIONAL BANK na 3337—39 W. 26th St., in LAWDALE STATE BANK na 3205—07 W. 22nd St. Postrežba v teh dveh bančnih institucijah je izborna in obe sta zanesljive, pa najsibo to, že pri vlaganju denarja na obresti, čekovni račun, pošiljanje denarnih vsot v razne kraje sveta ali pa pri nabavi vožnjih listkov za potovanje v Evropo in druge kraje sveta. Ljudje se poslužujejo teh podjetij v vedno večjem številu, in vsak ki hoče biti dobro postrežen bo šel tja. Podjetja se razlikujejo druga od druge, to velja tudi za bančne zavode, in kdor se posluži zgoraj omenjenih bank, mu gotovo ne bo žal. Dobil bo vladno postrežbo, razne nasvete pri investiranju denarja in v vseh ozirih bo zadovoljen. Slovencem in ostalim Jugoslovanom na zapadni strani priporočamo ti dve bančne institucije.

Kuether Studio

IZDELUJE NAJBOLJŠE
SLIKE PO NIZKI
CENI

Corner

St. Clair Ave. and 8th St.
Sheboygan, Wis.

Grams & Grashorm

Prodajamo zemljišča in zavarujemo posestva proti ognju

1444 South 12th Street
Sheboygan, Wis.
Phoné 2112

SUSHA CO.

GROCERIJ IN MESNICA

931 Indiana Avenue
1035 Dillingham Avenue
Sheboygan, Wis.

JOHN REZEL

Krojačnica

trgovina moških oblek, čepic in srajc

5122 NATIONAL AVENUE
West Allis, Wis.

LOUIS BEWITZ

Bufett

Prodajam parabrodne listke in pošiljam denar v stari kraj.

5226 National Ave., West Allis, Wis.

MI SPREMINJAMO HIŠE V DOMOVE.

NABAVITE POHIŠTVO PRI NAS.

A. **RAMM** I
w. **RAMM** N
C.

Pogrebni zavod in pohištvo.

1518-20 S. 12th St., Sheboygan, Wis.

Kupujte v

Goodman's Dep't Store

602-604 Tenth St.,

vogal Wadsworth Ave.

WAUKEGAN, ILLINOIS.

DR. MAGARIAN

Zmožen in iskušen
zobozdravnik

Naše delo izvenredno dobro po
zmernih cenah.

Članicam ženskega dr. S.N.P.J. so
cene za vsa zobozdravniška
dela, za pet odstotkov
znižane.

811 Lenox Avenue
Waukegan, Ill.

Telefon 784

DR. J. MACKAY ZOBOZDRAVNIK

Uradne ure:

Od 9 do 12 dop., od 1 do 5 pop.
od 7 do 8 zvečer.

708 McAllister Avenue
Waukegan, Ill.

Charles H. Dickinson, M. D.

Uradne ure: od 7 do 8 zvečer; v nedeljo
od 10 do 12 dop.

Tel.: V uradu 882; na domu 871
424 Tenth St., Waukegan, Ill.
Res. 931 McAllister Ave.

DR. WM. LEVIN

ZOBOZDRAVNIK IN X-RAY
602 Tenth St., Waukegan, Ill.

nad Goodman's dept. storom

Uradne ure: od 9 zjutraj do 9 zvečer.
Ob nedeljah po dogovoru. Phone 1817.

PRAZNIK DELA!

F. P., Maribor.

Pred petdesetimi leti so ruski Bakunisti dosegli z bojem, katerega so ves čas vodili proti združenemu socialno-demokratskemu pokretu padec istega, in s tem je razpadla prva internacionala, ki je bila ustanovljena v Londonu leta 1864 pod vodstvom Karla Marksa.

Socialistično gibanje je bilo v razsulu od leta 1876 do 1889. Iste leta so se zbrali socialistični organizatorji z vsega sveta v Parizu na kongresu katerega se je udeležilo 400 delegatev, in ustanovili drugo internacionalo. Sklepi, katere je sprejel ta kongres, so rodili velike uspehe. Duh socializma se je razširil po vsem svetu. Za znak velikanskega pomena marksizma in njegovih ciljev je sklenil ta kongres proglasiti PRVI MAJ za praznik dela, s katerim bo delovno ljudstvo manifestiralo za svoje pravice. In leto pozneje se je Prvi maj praznoval skoraj po vsem svetu.

Danes, ko gledamo naše rodovito delo, katero so opravljali stari sodrugi, smo lahko kot socialisti ponosni na to, vendar nas še čakajo hudi boji. Boriti se bomo še morali z mnogimi nasprotniki, predno dosežemo cilj. Ali predhodniki socializma so zgradili močan fundament, na katerega gradimo hišo, ki je ne more podreti nobena sila.

Meščanske stranke in strančice, ter od njih podkupljeni razdirači, delajo z vso silo, da bi oslabili vrste razredno bojnih organizacij. Ali danes, po osmih letih odkar se je končalo svetovno klanje, smo imeli priliko, zasledovati delo onih buržoaznih strank, ki so imele v naši Jugoslaviji vedno večino; lahko bi delale pošteno, za dobrobit naroda, namesto da so ga oropale vseh pravic. Ustvarili so ti gospodje zase prav trdno podlago, katera pa se od časa do časa pogreza. Priliko smo imeli zasledovati jih v volilnih bojih, ko so dirkale za volilci, da jih pridobijo z obljubami zase; videli smo, kako so se samo na videz borile med seboj, in videli smo, da so, kadar se jim je zdelo potrebno, nastopile močno združene proti delavskim razrednim organizacijam. Danes stoji proletarijat v Jugoslaviji združen proti navalom buržujev in veleagrarcev, danes je odločen voditi boj proti izkoriščevalcem z vso silo, in prišel bo čas, da tudi on spregovori svojo besedo.

ANTON MAGISTER

559 NATIONAL AVENUE
Milwaukee, Wis.

JOSEPH HROVAT

232 WASHINGTON ST.
Milwaukee, Wis.

FRANK ERMENC

401 GROVE STREET
Milwaukee, Wis.

FRANK PERKO

505 NATIONAL AVENUE
Milwaukee, Wis.

VICTOR PETEK

475 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.

Phones: Res., Orchard 259
Office, Hanover 258

DR. J. S. STEFANEZ Physician and Surgeon

268½ First Ave., Milwaukee, Wis.

Phone Hanover 1758

JOS. PAVŠIČ

Izvrstna grocerijska trgovina

Se priporočam Slovencem

396 Reed Street Milwaukee, Wis.

JOS. BASHELL

Mehke pijače, cigarete in
smodke

417 Virginia St. Milwaukee, Wis.

FRANK ZAJEC

471 NATIONAL AVENUE
Milwaukee, Wis.

FRANK PRAH

Slovenska gostilna

Se priporočam Slovencem

300 MINERAL STREET
Milwaukee, Wis.

TONY FERRY

Pleskar in dekorator

Se priporočam Slovencem

379 FIRST AVENUE
Milwaukee, Wis.

Iliria Grocery

Frank Ambrosch
lastnik

310 FIRST AVENUE
Milwaukee, Wis.

Frank Starich

Mehke pijače, cigarete in
smodke

230 GROVE STREET
Milwaukee, Wis.

Delamo, in če gledamo preko naše državne meje vidimo, da delajo sodrugi vsepovsod boljše, ker so prepričani, da je njihova rešitev samo v razrednem boju. Ne tako kot pri nas, da si še vedno nekateri mislijo, da jim prinese kakšna krščansko socialna ali druga buržujska stranka rešitev iz obupnega stanja.

Letošnji Prvi maj proslavljamo, prvič po razkolu, enotno v Jugoslaviji. Ta Prvi maj mora biti manifestacijski dan za osvoboditev iz kapitalističnega jarma. V organizaciji se mora začeti novo življenje, v mestih in na deželi.

OGLAŠEVALCEM.

Oglašati v prvomajski številki "Proletarca" se izplača. Ta izdaja se razlikuje od "božičnih" in velikonočnih" izdaj tistih listov, ki izhajajo ob praznikih povečani radi oglasov. "Proletarčeva" prvomajska številka izhaja radi delavskega praznika in radi tega da more s pomočjo prvomajskih proslav nuditi čitateljem več gradiva. V E Č gradiva, in ne več oglasov, je naš smoter. Zato je "Proletarec" na glasu kot list, ki ime list zasluži.

Oglaševalcem ob tej priliki sporočamo, da s sedanjimi cenami ki jih računamo za oglase, plačajo le nekaj dolarjev več kot nas stane posamezna stran. Ameriški listi se vzdržujejo z oglasi. Naša prvomajska številka bi bila nemogoča v taki obliki, če je ne bi podprli naši sodrugi in tisti naročniki, ki radi prispevajo 50c ali dolar, da dobe tak list. Z oglasi, če jih računamo po sedanji ceni, ne bi mogli pokriti izdatkov.

Vzlic temu smo oglaševalcem hvaležni, ker pokažejo, da so sempatam pripravljeni oglašati tudi v delavskem listu. Delavcem pa priporočamo, da trgovcem povedo ravno tako energično kakor jim povedo naročniki listov ki so nasprotniki našega pokreta, da naj oglašajo pri njih, da je v njihovem interesu če sem pa tam naklonijo delavskemu listu vsaj košček tiste podpore, ki jo naklonijo protidelavskemu tisku.

LOUIS ZAJEC

Trgovina možkih in deških unijsko
izdelanih čevljev

309 First Avenue Milwaukee, Wis.

J. CAMERNIK

71 SO. WATER STREET
Milwaukee, Wis.

JOS. MARN

GOSTILNA

mehkih pijač, cigarete
in smodke

423 REED STREET
Milwaukee, Wis.

Frank Bregant

Mehke pijače, cigarete in
smodke

293 GROVE STREET
Milwaukee, Wis.

Frank Tamse, lastnik

**NATIONAL
CLUB HOUSE
BUFETT**

Dvorana za društvene seje ter
kegljišča.

479 NATIONAL AVENUE
MILWAUKEE, WIS.

**FRANK S. ERMENC
National Service
Bureau**

Zemljiški urad, splošno zavarovanje,
notarijat, posojila, investiranje, pošiljanje denarja v vse kraje sveta.

Geslo: Postrežba in zadovoljstvo.

458 National Ave., Milwaukee, Wis.
Tel. Hanover 308

Koliko je vseh Slovanov na svetu?

POVOJNE razmere, premikanje mej in potujčevalne metode so spremenile precej številke v statistikah ljudskega štetja, ki so pred vojno veljale za točne. Glasom novejših statistik, ki pa ne soglašajo do pike, je na vsem svetu okrog 164,000,000 Slovanov. V petih slovanskih državah Evrope je 135,000,000 Slovanov, in sicer v Rusiji 90,628,000, na Poljskem 22,600,000, v Jugoslaviji 10,162,000 v Čeho-Slovaški 8,642,000 na Bolgarskem 3,558,000.

V nemških državah je 2,078,000 Slovanov, v latinških pa 2,086,000. Rusov je v Rusiji 90,108,000, na Poljskem jih je 6,408,000, in na Češkem 434,000. Poljakov je na Poljskem 16,138,000, v Rusiji 450,000 in na Češkem 166,000. Čehoslovakov je na Češkem 8,037,000, v Jugoslaviji pa 111,000.

V neslovanskih državah, v Rumuniji in v baltiških državah je 1,729,000 Slovanov. Poljakov je nadalje v Nemčiji 1,575,000, v Avstriji, Rumuniji in v Italiji je 897,000 Jugoslovanov, Bolgarov je na Rumunskem in v Grški 700,000, Čehoslovakov v Avstriji, Madžarski in Nemčiji 461,000, poleg tega je pa še v Nemčiji 105,000 Jugoslovanov. Slovanske države imajo vsega skupaj 163,602,000 stanovalcev in ti stanujejo na površini 5,375,000 kvadratnih kilometrov, kar je nekako 55 procentov vsega evropskega površja. V slovanskih državah se nahaja 12,162,000 Nemcev.

To so številke glede Slovanov v Evropi. Po vsem svetu pa štejejo Slovani sledeče: Rusov je 114,000,000, Poljakov 24,000,000, Jugoslovanov 10,800,000, Čehoslovakov 11,500,000, Bolgarov 3,700,000. Napram tej statistiki so Slovani najštevilnejša skupina indo-evropskega plemena.

BARETINCIC & HAKY

POGREBNI ZAVOD

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regali, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvaških ali ameriških, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvaških rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošljam v vse kraje Združenih držav. Za obilna naročila se toplo priporočam.

Pristopajte k
SLOVENSKI NARODNI PODPORNJI JEDNOTI.

Naročite si dnevnik
"PROSVETA".

List stane za celo leto \$5.00, pol leta pa \$2.50.
Ustanovljajte nova društva. Deset članov(ice) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:
2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

DR. JOHN J. ZAVERTNIK ZDRAVNIK IN KIRURG

Urad S. Lawndale Ave., vogal W. 26th St.
Stan 2316 S. Millard Ave., Chicago, Ill.

Tel. na domu Lawndale 6707, v uradu Crawford 2212-2213
Uradne ure: Od 2 do 4 pop., in od 7 do 9 zvečer.

6% IN VARNO 6% IN VARNO

Zlati bondi na prvo vknjižbo za
na imenitnem prostoru ležečo
lastnino, na prodaj pri nas

MILLARD STATE BANK

3643-3645 WEST 26th STREET
At Millard Avenue
CHICAGO, ILL.

Oglejte si naše varnostne bančne shrambe,
največje na zapadni strani mesta.

BANČNE URE:

V ponedeljek in četrtek od 9. zjutraj do 8. zvečer;
v torek, sredo in petek od 9. zjutraj do 5. popoldne;
v soboto od 9. zjutraj do 3. popoldne.

ČAP'S RESTAVRACIJA IN KAVARNA

L. ČAP, lastnik

2609 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
Phone Crawford 1382

Pristna in okusna domača jedila.

Cene zmerne.

Postrežba točna.

FRANK GANTAR

1201 Wadsworth Ave. Phone 2726 Waukegan, Ill.

se priporoča rojakom
pri nabavi drv, preme-
ga, koksa in peska.

Dobro zavarovanje se
vedno izplača

DOBITE GA PRI

F. M. OPEKA

Zemljišča in zavarovalnina

NORTH CHICAGO, ILL.

Phone 2925

Vse spadajoče k zavarovanju

CARL STROVER
LAWYER
and
COUNSELLOR

133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.
Telefon: Main 3989.

*Slovcem priporočamo
v posecanje*

KAVARNO MERKUR
3551 W. 26th St.

(V bližini urada SNPJ in
Proletarca.)

Dobra kuhinja—
Dobra postrežba.

KARL GLASER, imeitelj.

LOUIS KVEDER

(200 Walsh Bldg.)

434 Diamond St.,
PITTSBURGH, PA.

Izdelujem pooblastila, kup-
ne in darovalne pogodbe, testa-
mente in vsa v notarski posel
spadajoča dela.

Ako ste zmožni čitati angleško,
naročite "Outline of History", ki
jo je spisal slavni angleški pisatelj
in zgodovinar H. G. Wells. Stane
\$5. Naroča se pri "Proletarcu". V
zalogi imamo tudi razne druge
angleške knjige. Glej naš cenik slo-
venskih in angleških knjig. Naj-
večja slovenska knjigarna v Ame-
riki.

Največja slovanska tiskarna v Ameriki

JE

NARODNA TISKARNA

2142-2150 Blue Island Avenue

CHICAGO, ILL.

MI tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Polj-
skem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša
posebnost so tiskovine za društvo in trgovce.

"PROLETAREC" se tiska v naši tiskarni.

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave.,

Cleveland, Ohio

Ure, verižice, prstane, broške, zaprstnice, medaljonske, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.

Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč
slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se Vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago.

Najnižje cene.

INFLUENCA

izčrpa vašo moč živahnost

Pusti vas dolgo časa oslabljenega in nezmožnega.

Zaščitite se pred njo s tem, da zaustavite brez zamude
zgodnje prehlade.

PAIN-EXPELLER

Varstvena znamka Reg. U. S. Pat. Off.

dobro vdrgnen v prsi ali hrbet bo spravil kri v kroženje, pre-
prečil zastajanja krvi ter odpravil zastarele prehlade.

35c. in 70c. v lekarnah.

Pravi ima varstveno znamko SIDRO.

F. AD. RICHTER & CO.

BERRY & SO, 5th STS.

BROOKLYN, N. Y.

VINKO ARBANAS

1320 W. 18th St., Chicago, Ill.

Telefon Canal 4340.

Edina slovenska-hrvatska
trgovina cvetic

Izbera svežih cvetic za ples, svatbe,
pogrebe, itd.

Zastop. na Whiting, Ind. in okolico:
S. Grabovac in Jereck, 401 121st St.
Tel.: Whiting 228 R.

"ČAS", ..

jedina slovenska leposlovna
revija v Ameriki. Čas prinaša
lepe povesti, koristne gospodar-
ske in gospodinjske nasvete,
znanstvene zanimivosti, podu-
šne, narodu potrebne razprave
in mične slovenske pesmi.

Izhaja mesečno in stane samo
\$3.00 na leto, pol leta \$1.50.
Pošiljatve naslovite:

"ČAS"

1142 Dallas Rd., N. E.
Cleveland, Ohio.

Triner's Trailers

ŽE 36 let uživajo Trinerjeva zdravila in preparacije zaupanje tisočih jugoslovanskih družin po vseh Združenih državah in Canadi kot najbolj zanesljiva.

Trinerjevo grenko vino je najboljša želodčna tonika in lahko odvajalno sredstvo. Izčisti notranje organe in jih ohrani čiste, izboljša apetit, pomaga prebavi in na splošno okrepča celi sistem. **Trinerjeva Angelica Tonika** ojača vaše telo in poveča odpornost proti boleznim. **Trinerjev Liniment** vam da hitro odpomoč pri revmatizmu, nevralgiji, oteklina, spahnjenjem itd. **Trinerjev Cough Sedative** je najboljše zdravilo proti prehladu. Naprodaj v vseh lekarnah.

Poskusite tudi sledeča Trinerjeva zdravila: **Trinerjev Toothache Drops**, **Trinerjev Headache Powders**, **Trinerjev Healing Salve** in preparacije kot so **Trinerjev Talcum Powder**, **Trinerjev Liquid Shampoo** ki vam naredi krasne lase, **Trinerjev Hand Lotion** za razpokano kožo na rokah in obrazu, **Trinerjev Corn Remedy**, itd. Pišite za celi seznam na **Joseph Triner Company, 1333-45 So. Ashland Ave., Chicago, Ill.**

Pripravite se za poletje! Muhe so zelo nevarne, ker so prenašalke mnogih groznic. Uničujte jih s Trinerjevim Fli-Gassom, kakor tudi komarje. Učinkuje efektivno, je čist in ne povzroča nikakih slabih dišav.

